

2 SOIHTU

1979 Sosialistisen Opiskelijaliiton julkaisu • 43. vuosikerta

KIINAN TIE 1949-79

**Uusfeministit ja
vallankumous**

SKP ja koululaitos

**Polytekknisyys ja
sivistysliopisto**

**Nykyisen kriisin
marxilaiseen erittelyyn**

2 SOIHTU

1979 Perustettu 1931

JULKAISIJA SOSIALISTINEN OPISKELIJALIITTO

SISÄLLYS

Pääkirjoitus	1
Kiinan tie imperialismiin rinnalle, Juhani Lehto	5
Uusfeminismi — miehiä vai monopoleja vastaan, Mirja Ruikka ...	30
SKP ja koululaitoksen demokratisoiminen, Kari Koivumäki	41

KESKUSTELUJA

Polytekniikka ja sivistysyliopisto, Yrjö-Paavo Häyrynen	51
Militarismia vastaan armeijassa ja sen ulkopuolella, Folke Sundman	59
Nykyisen kriisin marxilaiseen erittelyyn, OP	63

RAPORTTEJA

Frankfurtin koulukunta ja SLT:n opiskelijaliike, Arnold Bruns	70
Korkeakoulut ja monopolit, Jari Veijalainen	79
Opiskelijapalkka on strateginen tunnus, Matti Laine	83

KIRJOJA

"Puolueettomuuden" kritiikkiä, Urho Jokinen	87
Suomen työväen vallankumous v. 1918, Aki Paananen	90
Nuoren Marxin kirjoitukset, Aimo Minkkinen	94

Toimitus

Hannu Nieminen (vastaava), Matti Vartiainen (toimitussihteeri), Kirsi Alasaari, Christian Blom, Olli-Pekka Haavisto, Sami Heikinheimo, Kimmo Henriksson, Pirkko Hirvonen, Paavo Joensuu, Juuso Juntunen, Jussi Kotkavirta, Eeva Kärnä, Jorma Lindfors, Pentti Määttä, Kalevi Rantanen, Pertti Rovamo, Kimmo Sarje, Cristoffer Tigerstedt.

Graafinen asiantuntija: Mika Launis.

Levikki: Mirjam Korhonen.

Toimitus ja konttori

3. linja 7 b 37 00530 Helsinki 53 puh.
(90) 736 112

Tilaushinnat

Vuosikerta 1979 (6 numeroa)

— kotimaahan 50.—

— ulkomaille 60.—

— tukitilaus 100.—

Tilaukset ps-tilille 762 69—4, korttiin oim,
mi, osoite ja merkintä "Soidun tilaus"

Osoitteenmuutoksen

pyydämme lähettämään lehden konttoriin. Se astuu voimaan kahden viikon kuluttua. Emme vastaa väärään osoitteeseen tilatun lehden jälleenlähettämisestä

Lukijain kannanotot

ja toivomukset lehden sisällön suhteen ovat tervetulleita. Lähettäkää toimituksen osoitteeseen. Pyydämme lähettämään myös lehden ulkoasua ja mahdollisia painoteknisiä puutteita koskevat huomautukset.

Kirjapaino Sanan Tie, Tampere

ISSN 0356-6056 Soihtu

Oikeistoa ja monopoleja torjumaan

Käydyt vaalit olivat epäilemättä tärkeit. Niissä oikeisto vahvisti asemiaan — eikä vain oikeisto yleensä, vaan ennen muuta monopoliien pääpuolue Kokoomus. Mutta poliittista voimasuhdetta maassamme se ei heilauttanut; sen sijaan se merkitsi monopoleille kasvavaa mahdollisuutta painostaa vaaleja edeltäneen hallituksen. keskustan-vasemmiston voimia entistä oikeistolaisempaan politiikkaan — ja siten vielä allekirjoittamatonta valtakirjaa kokoomuksen taholta nykyisille hallitusvoimille jatkaa ja entisestään oikeistolaistaa noudatettua talous- ja sisäpolitiikkaa. Se merkitsi Kokoomuksen ja hallitusvoimien entisestään hämärtyvää rajalinjaa, niiden uudenlaisen toisiinsa kietoutumisen mahdollisuutta.

Mutta tämä on kuitenkin vain mahdollisuus. Ja tämän mahdollisuuden toteutuminen riippuu ratkaisevasti siitä, millaisen arvion nykyisen hallituksen eri voimat tekevät vaalitappiostaan. Eikä ainakaan se, että hallitusvoimat keskustasta niihin kommunisteihin saakka, jotka hallitukseen osallistuvat, ovat vaalien jälkeisenä pääkysymyksenä nostaneet esille hallituspohja-kysymyksen, todista kovin syvällisestä ja kriittisestä arviosta. Että pääkysymys vaalien jälkeen olisi vain mahdollisimman nopeasti selvittää kiusallisesta tilanteesta ja ryhtyä entistä ponnekkaammin jatkamaan elvytyksen ja tulopolitiikan linjaa. Mikään ei vielä osoita, että vaaleista olisi vakavasti otettu oppia oikeistonvastaiselle yhteistyölle.

Tätä kirjoitettaessa käydään porvarillisessa lehdistössä laajaa keskustelua siitä, millainen pitäisi vaalien jälkeisen hallituksen poliittisen pohjan olla. Pitäisikö siihen nyt kuulua myös niitä ”maltillisia porvarillisia voimia”, joita siihen ennen vaaleja — oikeiston vaalivoiton jo häämöttäessä — laajasti kosittiin. Hallituksen pohjalla on tietenkin oma merkityksensä, onhan nyt mahdollista myös Kokoomuspuolueella pitkstä aikaa saada jopa hallituksen muodostajan tehtävä, mutta se ei kuitenkaan ole ensimmäinen eikä tärkein asia, joka vaaleista seuraa. Tärkeämpää on toki se, millaisen ohjelman pohjalta hallitus aiotaan muodostaa. Ja ohjelma — niin se, joka paperille kirjataan, kuin sekin, joka

jää vain ilmapiirin, yleishengen, herrasmiessopimuksen varaan — ilmentää ehdottomasti hallituksen pohjaa syvemmin sitä arviota ja niitä konkreettisia johtopäätöksiä, joita hallituksen muodostavat voimat ovat vaalien tuloksesta tehneet.

Mitä johtopäätöksiä marxilais-leniniläisten voimien pitäisi vaaleista tehdä? Kun kommunistit ovat todenneet, että eduskunnan asema Suomen porvarillisessa demokratiassa on heikentynyt — että niin sanotusti kansanedustuselimen suhde hallitukseen toimeenpanovallan elimenä on muuttunut jatkuvasti hallituksen hyväksi — se ei tarkoita, että eduskuntavaalien merkitys olisi vähentynyt. Päin vastoin: porvariston kannalta käy vaaleilla mitattava hallituksen toteuttaman politiikan nauttima kannatus yhä tärkeämmäksi. Vaalikannatuksen pohjalta tehdään johtopäätöksiä sen suhteen, millaiset edellytykset monopoleilla on yhä kiristää linjaansa. Vaaleilla on tärkeä merkitys kommunisteille myös toisessa mielessä: vaalitulos ei pääasiassa mittaa tietenkään vain vaalilyön menestyksellisyyttä; vaalitulos heijastaa meille ennen muuta sitä, miten tietoisia joukot ovat yhteiskunnallisesti, millainen on joukkojen potentiaalinen valmius nousta taisteluun, miten vahva on porvariston ote joukoista.

Käytyjä vaaleja arvioitaessa on tietenkin tärkeätä todeta, että vaaleissa saavutettiin marxilais-leniniläisten voimien kannalta suhteellinen voitto: huolimatta monopolien äärimmäisen kärkevästä ideologis-poliittisesta hyökkäyksestä, jonka pääkohteena olivat nimenomaan luokkakantaiset voimat kommunistisessa ja kansandemokraattisessa liikkeessä, ja tavoitteena näiden voimien ankara vaalitappio, eivät suunnitelmat toteutuneet. Luokkakantaiset voimat säilyttivät asemansa eduskunnassa monopolien kannalta hätkähdyttävän hyvin. Mutta tämä ei kuitenkaan ole pääasia, joka vaaleista on nostettava. Jos nyt marxilais-leniniläiset voimat kykenivät kovalla työllä maksimoimaan kannatuksensa, miten tästä eteenpäin?

Kysymys ei ole vain päivänkohtainen — se ei nouse yksin vaalitulosten kannalta. Mutta vaalien tulos nostaa sen entistä koskettavammin esille. Koko laajuudessaan kysymys kuuluu: Kun kansan valtaenemmistön oma päivittäinen kokemus on yhä kasvavassa ristiriidassa monopolien etuja toteuttavan politiikan kanssa, kun monopolien vastaisen rintaman objektiivinen pohja päivittäin laajenee — mikä ehkäisee joukkojen vallankumouksellisen tietoisuuden kehittymistä? Kysymys voidaan asettaa myös toisin. Kun sosialismin aineelliset ehdot ovat kehittyneissä kapitalistisissa maissa kypsyneet, jopa ylikypsyneet, ja kun työväen-

luokka on väestön valtaenemmistönä näissä maissa — miksei tapahdu siirtymistä sosialismiin?

Vastaukseksi voidaan tietenkin esittää, että monopolit ehkäisevät joukkojen tietoisuuden kehittymistä; että monopolit pyrkivät suuntaamaan joukkojen protestin ja turhautuneisuuden itselleen vaarattomaan suuntaan ja samalla sitomaan joukkoja oman politiikkansa tukijoiksi — jonka menestyksekkyyttä juuri käydyt vaalit eittämättä kuvastavat. Ja tähän tarkoitukseen monopolit kehittävät entistä täydellisempää joukkojen poliittis-ideologisen hallinnan ja valvonnan käytäntöä — jota on ryhdytty kutsumaan valtiomonopolistiseksi hallitsemistavaksi.

Mutta tämä ei vielä riitä poliittisen analyysin tekemiseksi: mitkä piirteet ja tekijät juuri nykyisessä, päivittäin toteutuvassa monopolien politiikassa ilmentävät näitä pyrkimyksiä — mihin juuri nyt pitäisi kohdistaa vallankumousvoimien pääisku, missä kysymyksissä tavoittaa monopolien ja joukkojen välinen vaikutussuhde?

Tämä on haaste marxilais-leniniläisen liikkeen teoreettiselle ja ohjelmalliselle työlle, eikä sitä ratkaista ilman huolellista tutkimista ja pohtimista. Mutta eräitä syvemmän pohdinnan aineksia voisi nousta seuraavasta teesistä: siihen monopolien vallan lujuuttamisen tarpeeseen, johon hallinnollis-poliittisella alueella vastaa tulopolitiikan käytäntö (laajasti ymmärrettyinä), vastaavat ideologis-poliittisella alueella yhteiskuntasopimuksen ja eurokommunismin konseptiot.

Yhteiskuntasopimuksen idea eri muodoissaan (jota enemmän tai vähemmän tarkasti heijastaa myös tunnettu "suomalainen historiallinen kompromissi") perustuu ennen kaikkea sille, että työtätekevien joukkojen edustajat — ammatillisen ja poliittisen työväenliikkeen johto — sitoutuu "yhteisen intressin", "yleiskansallisen edun" nimissä luokkakannattomaan politiikkaan.

Siinä missä yhteiskuntasopimuksen idea on suunnattu vaikuttamaan kaikkein laajimpiin työtätekevien kerroksiin ja vetämään ne monopolien politiikan tukijoiksi, on puolestaan eurokommunismi tarkoitettu monopolien aseeksi yhteiskunnallisesti tietoisempien työtätekevien keskuudessa. Eurokommunismi kyllä tunnustaa luokkien välisen vastakkaisuuden ja sosialistisen vallankumouksen välttämättömyyden, mutta tunnustaa luokkataistelun ja vallankumouksen vain porvarillisen demokratian rajoissa. Siten myös eurokommunismin takana on selvä porvarillinen luokkakanta: se vaatii työväenluokkaa luopumasta oman demokratian, työväenluokan demokratian vaatimuksesta, ja sopeuttamaan

taistelunsa ja vallankumouksensa porvariston diktatuurin rajoihin.

Porvariston ideologis-poliittisena päätavoitteena on hämärtää työväenluokan vallankumouksellinen rooli, viedä työväenluokan luokkajärjestöiltä niiden vallankumouksellisuus — saada ne luopumaan aatteellisesta perustastaan ja luokkakannalta nousevasta taistelustaan monopoleja ja oikeistoa vastaan.

Tällaisia johtopäätöksiä nousee siis vaalien johdosta pureskeltavaksi kommunisteille ja kansandemokraateille. Ja kaikki tämä merkitsee tietenkin, että oikeiston voimakkaan hyökkäyksen oloissa on tärkeää ponnistella vallankumouksellisten, demokraattisten ja monopolienvastaisten voimien kaikinpuolisen yhtenäisyyden lujittamiseksi, rajalinjan jyrkäksi selventämiseksi monopoleihin ja oikeistoon päin. Siksi on huolestuttavaa se vaalitappion merkityksen vähättely, joka heijastuu mm. Kansan Uutisten kirjoittelusta. Lehden pääarvio vaaleista on, sen kuvan kirjoittelusta saa, että vaalitappion aiheutti liikkeen nk. vähemmistö, että pääeste kommunistisen ja kansandemokraattisen liikkeen etenemiselle vaaleissa ja yleensä politiikassa on marxilais-leninilaisten voimien vaikutus liikkeessä.

Missä suhteessa kommunistisen ja kansandemokraattisen liikkeen marxilais-leniniläiset voimat sitten "ehkäisevät" ja "estävät" liikkeen etenemistä? Siinä suhteessa, kun työn kehittämällä tarkoitetaan irtautumista marxismi-leninismistä, kun etenemisellä tarkoitetaan työn perustamista jollekin muulle kuin Kommunistisen Puolueen ja sen apulaisjärjestöjen aatteellispoliittisen ja organisatorisen vaikutuksen laajentamista työväenluokan ja sen liittolaisten keskuuteen.

Nyt välttämättä pääkysymyksenä olevan laajan oikeiston ja monopolienvastaisen rintaman kokoamista voi vakavasti haitata se, että hallituksessa mukana olevien liikkeemme edustajien taholta todella uskotaan — tai uskotellaan itselleen — että kannatuksen lasku johtui marxilais-leninilaisten voimien vaikutuksesta, ja että työ tulevaisuudessa perustetaan tällaiselle arviolle — että johtopäätöksenä on siis yhä voimakkaampi loitontuminen marxilais-leninismistä, yhä ankarampi pyrkimys liikkeen kah-tiajaon syventämiseen. Mutta tätä emme tahdo uskoa, ja pyrki-mykset tällaiseen johtopäätökseen tahdomme torjua.

Tällainen on siis vaalien pääopetus: On koottava kaikki voimat pysäyttämään ja torjumaan oikeiston ja monopolien hyök-käys!

Kiinan tie imperialismiin rinnalle

Juhani Lehto

L. I. Brezhnev'in pitämässä NKP:n keskuskomitean toimintaselostuksessa puolueen 25. edustajakokoukselle 24. helmikuuta vuonna 1976 todettiin: "Pekingin kiihkeät yritykset pysäyttää liennytysprosessi, estää aseidenriisunta, kylvää epäluottamusta ja vihamielisyyttä eri valtioiden välille, sen yritykset provosoida maailmansota ja hyötyä siitä itse ovat suurena vaarana kaikille rauhantahtoisille kansoille." Jo ennen näitä varoituksen sanoja oli Kiina vuonna 1962 hyökännyt Intiaan — ja pitää edelleen sen alueita hallussaan. V. 1969 yritti Kiina tunkeutua Neuvostoliiton alueelle Ussuri-joella. Vietnamin vielä puolustautuessa imperialismia vastaan v. 1974 olivat vuorossa sille kuuluvat Paracel- ja Spratley-saaret. 17. helmikuuta tänä vuonna alkanut Kiinan massiivinen hyökkäys Vietnamiin on osaltaan todistanut NKP:n 25. edustajakokouksessa esitetyn varoituksen oikeaksi.

Miksi Kiina hyökkää? Siihen pyritään vastaamaan tässä Juhani Lehdon laatimassa artikkelissa. Pohdittava on myös: onko Kiina vielä sosialistinen valtio? Onhan imperialististen maiden lehdistö, USA:n presidentti Carter ja jopa pankinjohtaja Ele Alenius väittänyt, että kysymyksessä on kahden kommunistisen maan "välienselvittelystä".

L. I. Brezhnev totesi edellä mainitussa puheessaan asiasta: "Nyt ei enää riitä, kuten sanotaan, että maoistien ideologia ja politiikka eivät käy yhteen marxilais-leniniläisen opin kanssa. Ne ovat suorastaan vihamielisiä sille."

8. maaliskuuta Dipolissa päättynyt kansainvälinen Vietnam-solidarisuuskonferenssi vetosi maailman kan-

soihin Vietnamin puolustamiseksi. Kokouksessa hyväksytyssä toimintaohjelmassa kehoitetaan aktivoimaan Vietnam-solidarisuusjärjestöjä, paljastamaan Kiinan laajentumispyrkimykset, painostamaan hallituksia ja poliittisia puolueita tuomitsemaan Kiinan hyökkäys, järjestämään mielenosoituksia Kiinan suurlähetystöjen ja edustustojen edessä, aloittamaan kampanja sotarikkeiden Kiinaan lähettämistä vastaan ja maailmanlaajuisen aseidenvientikiellon aikaansaamiseksi koskien Kiinaa. Lisäksi konferenssissa päätettiin mm. perustaa kansainvälinen komissio tutkimaan Kiinan suorittamia sotarikoksia. Näihin vaatimuksiin yhtyy varmasti myös Suomen solidaarisuusliike. Lisäksi Suomen on lisättävä pikaisesti apuaan Vietnamille ja hallituksen on peruttava Kiinan varapääministerin toukokuuksi suunniteltu Suomenvierailu. — Toimitus.

Vuonna 1949 Kiinassa toteutettiin Kiinan Kommunistisen Puolueen (KKP) johdolla sosialistinen vallankumous. Vallankumous oli tulosta pitkällisestä, sitkeästä ja vaikeasta taistelusta ulkomaista imperialismia, feodaalisia maanomistajia ja kansallista porvaristoa vastaan. Japanin imperialismiin tappio toisessa maailmansodassa ja myönteisesti kehittynyt kansainvälinen voimasuhde olivat vallankumouksen voiton keskeisiä edellytyksiä.

Kiinan vallankumouksen voitto merkitsi suuria tehtäviä sosialismin rakennustyössä. Lähtökohtana oli takapajuinen maatalousvaltainen maa. Mutta toisaalta olivat näköalakin suuret imperialisminvastaiselle taistelulle koko maailmassa ja vallankumouksen etenemiselle Aasiassa ja laajemmin. Kiinan voittoisa vallankumous oli tärkeä osa kehitystä, jonka pohjalta kommunistinen liike teki 1950-luvulla arvion, että kansainvälinen voimasuhde on muuttunut pysyvästi sosialismin hyväksi.

Socialismin rakennustyössä saavutettiin merkittäviä tuloksia. KKP:n vuonna 1952 määrittelemän sosialistisen rakennustyön päälinjan — ”maan asteittainen sosialistinen teollistaminen, maatalouden, kotiteollisuuden ja yksityiskaupan ja yksityisteollisuuden asteittainen sosialistinen uudistaminen” — mukaisella politiikalla Kiinan teollisuustuotanto kasvoi vv. 1950—57 5,6-kertaiseksi. Sosialistisen demokratian kehitys oli nopeaa. Yhteistyö Neuvostoliiton ja Euroopan kansandemokratioiden kanssa oli suureksi hyö-

dyksi, varsinkin kun imperialistiset valtiot, USA:n johdolla, yrittivät eristämällä, Taiwania apunaan käyttämällä ja Korean sodalla estää Kiinan sosialistisen kehityksen.

Maolaisuuden asettuminen sosialismin kehitystä vastaan

KKP:n johto ei kuitenkaan ollut yhtenäisesti marxilais-leniniläisellä linjalla. Jo vuonna 1949 oli Tsou En-lai tiedottanut salaisia kanavia pitkin USA:n ulkoministeriölle, että Kiinan vallankumouksen johto on jakautunut "Moskovan kannalla" oleviin ja niihin, jotka hänen mukaansa etsivät "kiinalaista kansallista linjaa". "Kansallisessa linjassa" oli kysymys Mao Zedongin nationalistisesta, suurvaltasovinnistisesta ja pikkuporvarillisesta linjasta.

Vuoden 1949 vallankumousta seuraavina vuosina maolaisuus ei kyennyt estämään sosialismin nopeaa kehitystä. Keskeisinä syinä maolaisuuden väliaikaisesti heikkoon vaikutukseen tässä vaiheessa on pidetty sekä kansainvälistä tilannetta että sosialismin rakentamisen ensimmäisten tehtävien luonnetta. Kansainvälisesti Kiinan vallankumous oli joutunut tilanteeseen, jossa ainoa mahdollisuus oli voimakas tukeutuminen Neuvostoliiton taloudelliseen apuun, kokemukseen ja asiantuntemukseen. Ei ollut muuta vaihtoehtoa. Sosialismin rakentamisen ensimmäiset tehtävät; maatalouden ja pienteollisuuden jälleenrakentaminen, ulkomaisen ja puolifeodaalisen omaisuuden yhteiskunnallistaminen ja yhtenäisen valtakunnallisen hallinnon ja suunnittelun luominen, olivat luonteeltaan tehtäviä, joissa marxilais-leniniläinen ja pikkuporvarillinen suuntaus eivät vielä joutuneet jyrkästi vastakkain. Pikkuporvariston aatteiden vastakkaisuus sosialismin kehityksen kanssa kärjistyi vasta, kun tultiin rakennustyön pitkäjänteiseen ja kärsivällisyyttä vaativaan suuntaamiseen sosialistisen suurteollisuuden rakentamiseksi ja työväenluokan osuuden ja määrän lisäämiseksi.

Maolaisuus alkoi esiintyä jyrkästi sosialismin kehityksen vastaisena aatteena 1950-luvun puolivälissä. Vuonna 1955 onnistui Maon ryhmän ajaa lävitse toimenpiteitä, jotka tähtäsivät ensimmäisen viisivuotissuunnitelman (vv. 1953—57) huomattavaan "nopeuttamiseen" maataloudessa ja yksittäisillä teollisuuden aloilla. Kollektivoinnissa otettiin nopea harppaus. "Nopeuttaminen" toteutettiin erittäin laajan aatteellisen ja poliittisen kampanjan muodossa. Näiden toimenpiteiden seurauksena — oikeammin suurelta osin niistä huolimatta — teollisuustuotanto nousi vuonna 1956 edelliseen vuoteen verrattuna 28 prosenttia. Samalla kuitenkin raaka-ainepula kärjistyi, monien tuotteiden laatu heikkeni ja tuotteita sekä tuotantovälineitä tuhoutui. Talouden eri sektorien epäsuhtaisen kehityksen vuoksi aiheu-

tui myös seisokkeja ja muita häiriöitä. KKP:n 8. edustajakokous arvosteli jyrkästi tällaista puolueen päälinjasta poikkeamista.²

KIINAN
TIE

Maolaisuuden perusta: pikkuporvarillis-nationalistiset paineet

Jos maolaisuutta tutkitaan jonakin 1950-luvun puolivälissä esiin nousseen ja KKP:n johtoon tunkeutuneena ilmiönä, jää koko ilmiö ja ennen kaikkea sen syntyperusta käsittämättömäksi. Olihan Kiinan vallankumous juuri 1950-luvun puolivälissä edennyt niin pitkälle, että pikkuporvarillisen ideologian sosiaalinen perusta oli häviämässä. Sosialistiset tuotantosuhteet olivat muodostuneet määrääviksi: teollisuudessa yhteiskunnallinen omistus ja maataloudessa pääasiassa osuustoiminnallinen yhteistyö. Maolaisuuden juuret ovatkin paljon kauempana historiassa.

Maolaisuus muodostui pitkällisessä taistelussa marxilais-leniniläisten katsomusten ja pikkuporvarillis-nationalististen katsomusten välillä KKP:ssa. Tätä taistelua käytiin puolueen perustamisesta alkaen. Edellytyksiä maolaisuuden nousulle loiyat monet Kiinan kehityksen erityispiirteet puolueen v. 1921 tapahtuneesta perustamisesta lähtien, kuten: tuotantovoimien äärimmäinen takapajuisuus, feodaalisten ja esifeodaalisten tuotantosuhteiden säilyminen suuressa osassa maata, tästä seurannut yhteiskunnallisen kokonaiskehityksen alhainen taso, talonpoikien ja pikkuporvariston ryhmien suuruus ja monilukuisuus väestörakenteessa, vuosisatoja kestänyt maan eristyneisyys, sinosentrisyyden eli Kiina-keskeisen maailmankuvan traditio ja traditiонаalinen konfutselainen ajattelu³.

Kiinan Kommunistisen Puolueen perustamisen aikoihin teollisuustyöläiset muodostivat vain 0,6—0,8 prosenttia maan väestöstä. Puolueeseen ensimmäisinä liittyneistä valtaosa tuli pikkuporvarillisten älymystöryhmien piiristä — näiden joukossa myös Mao Zedong. Puolueen perustamiseen eivät siis näin vaikuttaneet vain positiiviset tekijät, kuten Venäjän vallankumouksen aiheuttama innostus, työväenluokan kehittyminen Kiinassa ja Kominternin tuki. Puolue joutui myös kovaan pikkuporvarillisten aatteiden paineeseen.

Puolueen muutamien vahvojen marxismi-leninistien kuten Li Tao-chaon ja Chu Chi-pon ja Kominternin tuen ansiosta puolueessa käytiin voimakas taistelu nationalismia ja sovinismia vastaan. Yhteiskunnallinen kehitys oli myös edullinen puolueen kehitykselle. Kun puolueessa tammi-

2. Autorenkollektiv: Die VR China, Berlin 1972, ss. 90—99.

3. Rudolf Weber: What is behind Maoism, Dresden 1974, ss. 11—12.

kuussa 1925 oli vain 950 jäsentä, pääasiassa älymystöä, vuosien 1925—27 vallankumouksen aikana jäsenmäärä nousi 60.000:een, joista yli 50 prosenttia oli työläisiä.

Vallankumous lyötiin v. 1927 ja seurasi vainon aika, jolloin puolueen jäsenmäärä kuudessa kuukaudessa putosi 60.000:sta 1000:een ja valtaosa puolueen ytimestä surmattiin. Vallankumouksellisen toiminnan ja työn painopiste oli pakko siirtää Kiinan maaseudulle, missä etenemismahdollisuudet olivat paremmat. Tämä kuitenkin merkitsi myös vaaroja. 6. puoluekokouksessa 1928 todettiin, että jäsenmäärä oli nousut jopa yli vuoden 1927 tason, mutta nyt 100.000:sta jäsenestä vain 3.000 oli työläisiä. Vuotteen 1931 mennessä oli työläisten osuus pienentynyt käytännöllisesti katsoen olemattomaksi.⁴

Vallankumousliikkeen painopisteen siirtäminen maaseudulle oli oikea ratkaisu. Samoin on nähtävä, että marxismileninisin luova soveltaminen tällaisissa erikoisolosuhteissa oli poikkeuksellisen vaativa tehtävä. Lisäksi tässä vallankumouksen kansallidemokraattisessa vaiheessa pikkuporvarillis-nationalistiset voimat usein olivat käytännön politiikan tehtävien osalta samaa mieltä marxismi-leninistien kanssa. Nämä tekijät yhdessä puolueen sosiaalisen koostumuksen talonpoikaistaisuuden kanssa mahdollistivat Mao Zedongin nousun puolueen johtoon hänen pikkuporvarillis-nationalistinen linjansa peittämiseen vallankumouksellisilta kuulostavien tunnusten taakse, systemaattisen marxismileninistien syrjäyttämisen aloittamisen puolueen johdosta ja Maon itsensä henkilökulttiin perustuvan yksinvaltiaan aseman pystyttämisen.

Kiinan olosuhteet 1930- ja 1940-luvulla edistivät Mao Zedongin taistelua vallasta. Puolue ioutui toimimaan vairottuna ja usein eristettyihin osiin jaettuna. Normaaliolosuhteiden puoluedemokratia ei ollut mahdollista. Vuosina 1927—35 tapettiin kaikkiaan 400.000 puolueen jäsentä ja kannattajaa, erityisissä vaikeuksissa olivat maan teollisuusalueet. Lisäksi Mao järjesti erilaisia kampanjoita marxistileninistejä vastaan. Näissä olosuhteissa Tsvnin istunnossa v. 1935 Mao sai vapautettujen alueiden hallituksen ja vapautusarmeijan valvoontaansa ja nousi KKP:n yksinjohtajaksi 1943.⁵

Vaikka Mao onnistuikin puolueen 7. edustajakokouksessa v. 1943 jopa saamaan puolueen sääntöihin lauseen, jonka mukaan Mao Zedongin aatteet ovat "puolueen ideologinen perusta"⁶, ei marxilais-leniniläisiä voimia oltu lyöty. He kävivät sitkeää taistelua puolueen linjasta ja olivat

4. Weber, ma. ss. 12—15

5. Weber, ma. s. 18

6. Glebow: Maoismus: Parolan und Praxis, Moskau 1978, s. 6
Peking 1956

keskeisesti vaikuttamassa vuoden 1949 vallankumouksen voittoon, jolle erittäin suotuisa kansainvälinen ja sisäinen tilanne loivat mahdollisuuden.

KIINAN
TIE

KKP:n 8. edustajakokous v. 1956

Syyskuussa 1956 kokoontui KKP:n historian edustavin ja demokraattisimmin valmisteltu edustajakokous, KKP:n 8. edustajakokous. Ajankohta oli mitä merkittävintä. Sosialismin perustan rakentamisen kiireisimmät tehtävät oli suoritettu. Oli arvioitavana vuonna 1955 aikaansaadun kehityksen "nopeuttamisen" tulokset. Koko kansainvälisen kommunistisen liikkeen kannalta erittäin merkittävä NKP:n 20. edustajakokous oli juuri pidetty ja sen arviot olivat käytettävissä.

Aatteellisesti 8. edustajakokous merkitsi marxismi-leninismiin voittoa. "Mao Zedongin aatteet" poistettiin puolueen säännöistä ja tilalle otettiin marxismi-leninismi ja proletaarinen internationalismi. Edustajakokous korosti NKP:n 20. edustajakokouksen suurta merkitystä, yhteystyön lujittamista sosialististen maiden veljesyhteisöön ja imperialisminvastaista taisteluyhtenäisyyttä.

Talouseläytöpolitiikan alueella käsiteltiin poikkeamia puolueen päälinjasta. Puolueen varapuheenjohtajan Liu Shaotsin mukaan "vasemmistolainen" poikkeama oli tullut esille kuvitelmina sosialismin saavuttamisesta "yhdessä yössä" sosialististen uudistusten "asteittaisuuden" kieltämisenä. Pääministeri Tsou Enlain mukaan sama tendenssi oli esiintynyt haluna "tehdä monia asioita yhdellä kertaa ja saada ne toteutetuiksi silmänräpäyksessä". Sille oli ollut ominaista "yksipuolinen" määrän ja nopeuden korostaminen laadun kustannuksella.

Edustajakokous arvioi, että ristiriita "edistyskellisen sosialistisen järjestyksen ja kehittymättömien yhteiskunnallisten tuotantovoimien välillä" oli muodostunut pääristiriidaksi maan sisällä. Kamppailu kapitalismin ja sosialismin välillä, samoin kuin kysymys "Kuka — kenelle?" oli jo ratkaistu sosialismin voitoksi. Tältä pohjalta vahvistettiin puolueen aiempi päälinja ja todettiin maan kehittämisen takapajuisesta maatalousmaasta kehittyneeksi ja teollistuneeksi sosialistiseksi valtioksi kestävästä viisitoista vuotta "tai jonkin verran kauemmin".⁷

8. edustajakokous kiinnitti myös huomiota sosialistisen demokratian ja puolueen sisäisen demokratian loukkauksiin. Tältäkin kannalta oli keskeistä maolaisuuden poistaminen säännöistä ja näin yksilökultin heikentäminen.⁸

7. Eight National Congress of The Communist Party of China, Peking 1956

8. Glebow, ma. ss. 5—6

"Suuri harppaus"

8. edustajakokouksen päätökset avasivat valtavan näköalan: hyvinvointia Kiinan kansalle, sosialismin vetovoiman kasvua Aasiassa ja koko maailmassa. Ja minkälainen olisi maailman voimasuhde ja kansainvälinen tilanne nyt, kun on kulunut viisitoista vuotta ja "aika paljon kauemmin" syyskuusta 1956. Nämä näköalat eivät kuitenkaan riittäneet Mao Zedongille. Pikkuporvarillisuudelle ominaisesti maolaiset halusivat tuloksia nopeammin, kärsimättömämmin. Epätieteellisyydelle ominaisesti ei uskottu yhteiskunnan taloudellisiin kehityslainmukaisuuksiin, vaan kuviteltiin kaiken riippuvan poliittisesta tahdosta. Pikkuporvaristolle ominaisesti ei ymmärretty suurteollisuuden välttämättömyyttä. Ja suurvaltasovinistiselle nationalismille ominaisesti ei motiivina nopeatululle kehitykselle ollut niinkään hyvinvoinnin lisääminen kuin rasisitusten ja uhrausten lisääminen paremman kansainvälisen aseman saamiseksi muiden valtioiden kustannuksella.

Koska 8. edustajakokouksen päätökset olisivat toteutuksessaan merkinneet loppua maolaisuudelle, aloitti Mao erään tyypillisistä kampanjoistaan, nk. oikeistovoimien vastaisen kampanjan. Tällä kampanjalla hän onnistui yhdistämään erilaiset nationalistiset virtaukset ja hylkäämään KKP:n 8. edustajakokouksen hyväksymä päälinja ja sen mukainen 2. viisivuotissuunnitelma.

Toukokuussa v. 1958 pidettiin 8. edustajakokouksen edustajien toinen istunto, jossa Maon "oikeistovoimien vastaisen" kampanjan tulokset näkyivät, paitsi useiden edustajien poissaolona, ennen kaikkea kokonaan uutena arviona. Liu Shaotsi vahvisti, että puolueessa oli käyty taistelu "kahden linjan" välillä. Nyt vain linjat määriteltiin aivan toisin kuin varsinaisessa edustajakokouksessa. Liun mukaan toisen linjan lähtökohtana oli ollut "nopeammin ja paremmin", toisen taas "hitaasti ja ei niin hyvin".⁹

Uuden arvion pohjalta muotoiltiin puolueen päälinja maolaiseen tyyliin: "Kaikki voimat ponnistaen alati eteenpäin" ja "Enemmän, nopeammin, paremmin ja säästävämmin". Uuden päälinjan pohjalta hyväksyttiin aivan uudentyyppinen 5-vuotissuunnitelma: "Suuri harppaus".

"Suuren harppauksen" tavoitteeksi asetettiin teollisuustuotannon 6,5-kertaistaminen seuraavan viisivuotiskauden aikana, mikä edellytti noin 45 prosentin vuotuista kasvua. Hylätty 2. viisivuotissuunnitelma oli edellyttänyt teollisuustuotannon kaksinkertaistamista. Maataloudelta edellytettiin nyt 2,5-kertaistumista ja 20 prosentin vuosinousua.

2. viisivuotissuunnitelma oli edellyttänyt maataloudessa 35 prosentin kokonaiskasvua.

KIINAN
TIE

"Suuren harppauksen" organisatorinen ratkaisu oli "kansankommuuniuudistus". Maan noin 740 000 maatalouden tuotanto-osuuskuntaa yhdistettiin 26 000 kansankommuuniksi, joiden tuli olla omavaraisia hallinnollisia, poliittisia, taloudellisia ja sotilaallisia yksiköitä. Teollistaminen yritettiin ratkaista myös kansankommuunien sisällä "omavaraisuuden" linjalla vetämällä miljoonia talonpoikia käsityöpohjaiseen pienmetallurgiseen tuotantoon. Varsinkin myöhemmin, kulttuurivallankumouksen aikana, tehtiin myös päinvastoin; teollisuuslaitoksen läheisyydessä harjoitettiin myös mataloutta. Vuonna 1958 rakennettiin yhdeksässä kuukaudessa 7,5 miljoonaa alkeelliseen tekniikkaan perustuvaa tuotantolaitosta.¹⁰

Näiden valtavien tehtävien suorittamiseksi nousivat tunnuksiksi myös voluntaristinen "Politiikka on johtava voima", jolla pyrittiin sivuuttamaan sosialismin objektiiviset kehityslainmukaisuudet ja "Maatalous on kansantalouden perusta", joka suuntautui suurteollisuuden välttämättömyyttä vastaan.

"Suuren harppauksen" tulokset: tuotannon laatu ja nälänhätä

Suurella harppauksella ei ollut mitään mahdollisuuksia onnistua. Tuon ajan kiinalaiset lehdet kertoivat valtavista yksityisten ihmisten ja osuuskuntien ja jopa kansankommuunien saavutuksista. Kokonaisuutena ja pitemmän aikaa kestätyään kokeilu johti valtavaan sekasortoon. Eri tuotannon sektorien epäsuhta kasvoi nopeasti. Vaikeimmilla alueilla olevien kansankommuunien "omavaraisuus" olisi johtanut nälkäkuolemiin. Kaupunkien elintarvikehuolto oli suurissa vaikeuksissa. Toisilla alueilla taas tuotteita tuhoutui varastoissa tai kuljetuskapasiteetin puutteessa.

Vuonna 1962 oli teollisuustuotanto laskenut vuoteen 1959 verrattuna noin 50 prosenttia. Terästuotanto oli laskenut 46 prosenttia, kivihiilen louhinta 48 prosenttia, rautamalmin tuotanto 66 prosenttia. Vuonna 1961 oli viliasato vain 165 miljoonaa tonnia, kun se 1957 oli ollut 186 miljoonaa tonnia. Vuosina 1960—61 alkoi koko Kiinassa nälänhätä.¹¹ Näin "suuri harppaus" oli johtanut "suhdannevaihteluun", joka oli kapitalismin lamaakin syvempi.

"Suuren harppauksen" aiheuttama talouskriisi synnytti myös voimakasta arvostelua KKP:n johdossa. Elokuussa 1959 pidettiin keskuskomitean kokous Lushanissa. Tässä kokouksessa esitetyn kritiikin kärkihahmo oli Peng Dehuai

10. Autorenkollektiv, ma. ss. 100—116

11. Glebow, ma., s. 9

tukenaan osa KKP:n johtoa. Painostuksin ja lupauksin Mao onnistui ajamaan läpi Pengin vastaisen päätöslauselman, jossa häntä syytettiin oikeisto-opportunismista. Peng ja kaikki häntä kannattaneet menettivät asemansa puolueessa ja koko yhteiskunnassa.

Koska harppaus johti vain syvenevään kriisiin, oli Maonkin pakko taipua linjansa tarkistamiseen. Tammikuussa 1961 pidetyssä keskuskomitean kokouksessa omaksuttiin "säännöstelyn" linja, jonka tarkoituksena oli korjata edes osa "suuren harppauksen" tuhoista. Tätä linjaa jatkettiin aina "kulttuurivallankumoukseen" asti.

Maolainen talouspolitiikka "suuren harppauksen" jälkeen

"Suuri harppaus" on hyvä esimerkki maolaisesta talouspolitiikasta myös 1960-luvun lopussa ja 1970-luvulla. Samankaltaisia valtavia suunnitelmia on esitetty "suuren harppauksen" jälkeenkin. Eräiltä osin kulttuurivallankumous entisestään kärjisti maolaisen talouspolitiikan sosialistisesta talouspolitiikasta erottavia piirteitä. Kulttuurivallankumouksessahan hylättiin tuotannon kehittämässä taloudelliset kiihokkeet kokonaan, korostettiin samapalkkaisuutta ja tasajakoa sekä "politiikkaa" — käytännössä "Mao Zedongin aatteita" — "johtavana voimana".

Kulttuurivallankumous nosti Kiinan sisäisessä kehityksessä päällimmäiseksi valtataistelun, maolaisen johdon vallan turvaamiseksi synnytyt kampanjat. Talouden kehittäminen jäi toissijaiseksi. Samoin ovat taloutta koskevat tiedot olleet kulttuurivallankumouksen alun jälkeen vähäisiä ja suurelta osin epäluotettavia. Joulukuun 22. päivänä 1976 pidetty KKP:n keskuskomitean istunnon päätöslauselma toteaa vanhat "suuren harppauksen" ajan ongelmat: esiintyy "vakavaa eri tuotantosektorien epäsuhtaisuutta" ja "suunnittelemattomuutta tuotannon, rakennustuotannon, jakelun alueella". On arvioitu, että maan talous on ollut yli kymmenen vuotta pysähdyksissä tai "on tapahtunut taantumaa". Tästä syytetään Lin Biaota ja "neljän koplaa". Tosiasiassa tilanne on luonnollinen seuraus maolaisesta talouspolitiikasta.¹²

Lopputuloksena maolaisesta talouspolitiikasta voidaan siis esittää, että talouden kehitys kokonaisuudessaan on miltei pysähtynyt vuoden 1957 jälkeen. Maataloustuotanto on useina vuosina ollut jopa vuoden 1957 tason alapuolella. Teollisuustuotanto on ajoittain päässyt kehittymään, kuten "suuren harppauksen" ensimmäisenä vuonna, "säännöstelyn" linjan aikana sekä 1960-luvun ja 1970-luvun kulttuurivallankumousten välivuosina. Toisaalta on

taas ollut jyrkkiä romahduksia, kuten 1960—61, 1966—67 ja 1974—76. Kokonaislukuina on teollisuudessa ehkä 20 vuodessa saavutettu tavoite, joka asetettiin 2. viisivuotissuunnitelmassa, mutta talouden epäsuhtainen kehitys ja erityisesti sotateollisuuden yhä keskeisempi osuus teollisuustuotannossa on merkinnyt sitä, että yhteiskunnallisen kehityksen taloudellisen perustan rakentamisessa ei olla ainakaan edetty vuoden 1957 jälkeen.

KIINAN
TIE

"Kulttuurivallankumous" eli sosialistinen demokratia murretaan

"Suuren harppauksen" epäonnistumisen jälkeen Mao pyrki vetäytymään vastuusta. Hän joutui luopumaan maan presidentin paikasta, tilalle valittiin Liu Shaotsi. Pääasiallinen vastuu epäonnistumisesta pyrittiin panemaan alemman tason puoluekaaderien kannettavaksi. Myöhemmin Mao kuvasi tilannetta "vetäytymiseksi toiselle puolustuslinjalle"¹³. Ne piirit KKP:n johdossa, jotka olivat kritisoineet "suurta harppausta" eivät kuitenkaan osanneet arvioida oikein Maon peräytymisen taktisuutta. He suostuivat kompromissiratkaisuihin ja näin Mao sai mahdollisuuden koota voimia. Mao ei kuitenkaan voinut jatkaa aktiivisesti linjansa toteuttamista ilman syvällisempiä muutoksia KKP:ssa, maan poliittisessa järjestelmässä ja ilman suhteiden katkaisemista sosialistiseen yhteisöön. Tähän tarvittiin "kulttuurivallankumous".

"Kulttuurivallankumouksen" perusajatuksot esitettiin jo ennen varsinaisen kampanjan käynnistämistä vuonna 1966. Ajatus ilmeni jo 1950-luvun kampanjassa "oikeistovaimia" vastaan. Keskuskomitean istunnossa v. 1962 Mao esitti, että sosialismin pääsisältö on luokkataistelu. Luokkataistelu-käsitteen käyttö oli kuitenkin vain naamio Neuvostoliiton ja sosialistisen demokratian sekä KKP:n periaatteellisten voimien vastaiselle kampanjalle. Jotta tätä kampanjaa voitiin nimittää luokkataisteluksi, piti käsitteen "luokka" sisältö ymmärtää aivan uudella tavalla.

Jo aikaisemmin oli Maon kirjoituksissa luokkakäsitetä ollut vähintään sekava. Vuonna 1926 julkaistussa kirjoituksessaan "Kiinalaisen yhteiskunnan luokkien analyysi" Mao pitää luokkajaon keskeisimpänä kriteerinä henkilöiden tulojen suuruutta. Myöhemminkin hän samaisti käsitteen "proletariaatti" köyhään väestöön. Köyhiä talonpoikia Mao useissa kirjoituksissaan pitää johdonmukaisimpana vallankumousvoimana, jolta teollisuustyöläisten tulee ottaa opinsa. Pisimmällä Maon luokkateoria on nk. kolmen maailman teoriassa, jossa todellinen vallankumousvoima on

"maailman maaseutu", kehitysmaat ja teollisesti kehittyneitä maita käsitellään supervaltoina tai "toisen maailman" valtioina tekemällä mitään eroa sosialististen ja kapitalististen maiden välillä tai kapitalististen maiden sisällä työväenluokan ja porvariston välillä.

Sekavuus ja subjektiivisuus luokka-analyysissä loi perustan sille, että viime kädessä sekä Kiinan sisäisiä voimia että kansainvälistä tilannetta tarkasteltaessa ryhmitettiin ihmiset, kansat ja valtiot eri luokkiin yksinomaan sen perusteella, miten ne suhtautuvat maolaiseen politiikkaan ja ideologiaan. Tämä oli myös luokkataistelukäsitteen sisältö "kulttuurivallankumouksen" aikana. Luokkavihollisiksi, kapitalisteiksi tai kapitalistisen tien kulkijoiksi nimettiin kaikki vakavat maolaisuuden vastustajat.

Vuonna 1966 Mao katsoi aikansa tulleen ja arvioi saaneensa kootuksi riittävästi voimia ympärilleen. Aloitettiin "kulttuurivallankumous". Kampanjan ensi vaiheessa Maon ryhmä vetosi ohi puolueorganisaation, kansalaisjärjestöjen ja valtiolinten suoraan poliittisesti kypsymättömään nuorisoon, ennen kaikkea koululaisiin ja opiskelijoihin, osittain myös työttömiin. Näistä muodostettiin "punakaartit" eli hongveibingit. Työpaikoilla ja virastoissa muodostettiin "kapinallisten" eli zaofanien ryhmiä. Näiden tärkeinä tukena oli armeija, josta Mao vuodesta 1960 alkaen oli puolustusministeri Lin Biaon avulla muodostanut vastapainoa puolueelle. Armeija nostettiin "esikuvan" asemaan koko kansalle.

Kampanjan kohteena oli Maon aseman säilymisen kannalta vaaraksi muodostunut sosialistinen demokratia. Kansalaisjärjestöjen — ammattiliitot, naisliitto, nuorisoliitto — organisaatio romutettiin. Puolueorganisaatiosta syrjäytettiin kaikki maolaisuuteen kriittisesti asennoituvat. Kuvaavaa sen kannalta, mitä tapahtui myös alemman tason puoluekoneistossa, on 8. edustajakokouksen valitseman keskuskomitean kohtalo. Valitusta 170 jäsenestä ja myöhemmin täydennetystä 25 jäsenestä on arvioitu 130 joutuneen arvostelukampanjan, painostuksen ja syrjinnän kohteeksi vuoden 1968 loppuun mennessä.¹⁴ Paikallishallinnon elimet syrjäytettiin 'vallankumouskomiteoiden' avulla ja miehitettiin myöhemmin maolaisuuteen sitoutuneilla voimilla. Jotta koko yhteiskunta ei olisi hajonnut, oli armeijan organisaatiolla erittäin suuri merkitys. Nopeasti miehitettiin armeijan edustajilla myös puolue- ja valtiokoneiston keskeiset paikat.

KKP:n 9. edustajakokous kokoontui huhtikuussa 1969. Kokous oli monessa suhteessa varsin omalaatuinen. Kokous oli 8 vuotta myöhässä sääntöjen edellyttämästä ajasta. Ko-

kousedustajia ei valittu sääntöjen edellyttämällä tavalla, vaan heidät "kutsuttiin" keskustelujen ja neuvonpitojen pohjalta. Kokous oli salainen ja suljettu. Kansantalouden kehittämistä ei käsitelty.

9. edustajakokouksen tehtävänä oli pyrkimys vakiinnuttaa "kulttuurivallankumouksen" seuraukset. "Mao Zedongin aatteet" otettiin virallisesti puolueen ohjeeksi ja sääntöihin. Lin Biao määrättiin sääntöjen muutoksella Maon seuraajaksi.

Maolaisuuden sisäisen ristiriitaisuuden ja sen kansassa herättämän vastarinnan vuoksi ei mistään vakiinnuttamisesta ollut toivoa. Maolaisen ryhmän on ollut jakkoo jatkaa "kulttuurivallankumousta" ja sen kaltaisia kampanjoita. Vuonna 1971 joutui kampanjan kohteeksi Lin Biao itse. Häntä syytettiin "superagentiksi" ja yrityksestä "loikata neuvostorevisionistien puolelle". KKP:n keskuskomitean poliittisen toimikunnan 25 jäsenestä ja varajäsenestä vain 12 jäi poliittiseen johtoon Lin Biaon vastaisen kampanjan jälkeen.¹⁵ Myöskään v. 1973 kokoontunut 10. edustajakokous ei vakiinnuttanut tilannetta. Kampanjat jatkuivat — ja jatkuvat edelleenkin. Tällä hetkellä "neljän koplan ja Lin Biaon" vastaisena kampanjana.

Tulos: sotilasbyrokraattisen diktatuurin pystyttäminen

"Kulttuurivallankumouksessa" ja muissa kampanjoissa on maolainen johto muodollisesti vedonnut "suoraan joukkoihin", "byrokratiaa" vastaan. Tosiasiassa ei kyseessä ole ollut mikään "joukkojen suora demokratia". Joukkoja — ja sitä paitsi pääasiassa kypsymättömiä nuoria ja kaikkein vähiten työläisiä — on käytetty vain välineenä; joukot itse eivät ole kampanjoissa päässeet päättämään ja vaikuttamaan. "Suoraan joukkoihin" vetoamisen keskeisin objektiivinen tulos on ollut työväenluokan syrjäyttäminen Kiinan johdosta ja sosialistisen demokratian romuttaminen.

Sosialistisen demokratian tilalle on tullut byrokraattinen, ylhäältä määrätty ja maolaiseen ideologiaan sidottu hallinto. Jo "kulttuurivallankumouksen" ensimmäisinä vuosina armeija nousi tämän byrokraatian kantavaksi voimaksi. 1960-luvun lopussa aloitettiin suoranaisten sotahysterian lietsominen tunnuksella "Valmistautukaa sotaan, valmistautukaa nälkään". Militarismin edistäminen ulottuu tuotannosta — länsimaiset lähteet arvioivat, että 40 prosenttia Kiinan valtion budjetista menee varustautumiseen — aina päiväkotien opetukseen asti. Tällaiset olosuhteet tukevat armeijan johdon pysyvästi keskeistä asemaa valtion ja puolueen johdossa.

Yhteenvetona voidaan yhtyä marxilais-leniniläisessä tut-

kimuksessa esitettyyn arvioon, jonka mukaan "kulttuurivallankumouksen" tuloksena sosialistinen demokratia on romutettu ja on muodostettu maolaisuuteen sitoutunut sotilasbyrokraattinen diktatuuri.¹⁶ Tämä diktatuuri ei ole mitenkään vakiintunut, vaan on jatkuvan valtataistelun ja kriisien järkyttämä ja kohtaa myös pysyvästi vastarintaa Kinnan työväenluokan ja koko kansan taholta.

Kiinan ulkopoliittikka 1949—57

Kamppailua Kiinan ulkopoliittikan suunnasta on käyty rinnan sisä- ja talouspoliittisesta linjasta käydyn kamppailun kanssa. Myös ulkopoliittikan alueella edustaa kausi 1949—57 selkeää sosialistisen politiikan kautta, jossa näkyy vain kauneusvirheinä Maon ryhmän nationalististen ja suurvaltasovininisten pyrkimysten vaikutus. Myös ulkopoliittikan alueella on maolaisuuden juuret löydettävissä pitkältä vallankumousta edeltäneeltä ajalta. Ja vuoden 1957 jälkeinen ulkopoliittikan kehitys on tiukasti sidoksissa sisäpoliittisen sosialismin vääristyneeseen kehitykseen.

Maolaisuuden suurvaltasovininistinen luonne ja asenne sotaan käy ilmi monista Mao Zedongin jo 1930-luvulla esittämistä "ajatuksista". Kiinan—Japanin-sodan aikana Mao kehitteli oppiaan sodan edistyksellisyydestä. Tunnetuksi ovat tulleet hänen vuonna 1938 esittämänsä lauseet "valta tulee kiväärin piipusta" ja "maailma voidaan uudistaa vain kiväärin piippuja käyttämällä". Suurvaltasovininistinen ajattelu ilmeni perinteisenä suurkiinalaisena mielipiteenä, kun Mao 1937 kertoessaan Edgar Snow'lle omaelämäkertansa esitti tavoitteen Mongolian palauttamisesta Kiinan yhteyteen.¹⁷

Vuosina 1949—57, kun Kiina oli joutunut imperialismin eristämäksi, taloudellisen saarron ja Taiwanin sekä Korean kautta uhkaavan aggression kohteeksi, oli Kiinan tukena Neuvostoliitto. Neuvostoliiton tuki merkitsi ennen kaikkea, että Kiina saattoi keskittää ponnistuksensa sosialismin perustan rakentamiseen. Neuvostoliitto esti Kiinaan suoritettavat interventiot. 14. helmikuuta 1950 solmivat Neuvostoliitto ja Kiina ystävyys- ja avunantosopimuksen. Diplomaattiset suhteet ja yhteistyö kehittyivät myös muihin sosialistisiin maihin sekä moniin kapitalistisiin maihin. Erityisen merkityksellisiä ovat vuoden 1954 Kiinan ja Intian sopimus rauhanomaisen rinnakkainolon viidestä periaatteesta ja Kiinan osallistuminen afro-aasialaisten maiden hallitustason konferenssiin Bandungissa vuonna 1955.

16. ks. esim. Glebow, ma., s. 12

17. Kalle Kuittinen: Alustus Kiinan ulkopoliitikasta. Käsikirjoitus, ei vuosilukua

Vuosina 1949—57 Maon ryhmä joutui taktikoimaan ja peittämään sovinistisen linjansa. Kysymys oli myös siitä, että vain yhteistyössä Neuvostoliiton kanssa oli mahdollista luoda vahvempi Kiina. Tson En-lain pyrkimykset hankkia yhteyksiä USA:n johtoon vuonna 1949 ei ollut tuonut tulosta. Ei siis ollut vaihtoehtoa. Lukuunottamatta Maon epävirallisia tunnusteluja Mongolian liittämiseksi Kiinaan ja Kiinan johdon nationalistisen osan pyrkimyksiä hyötyä Vietnamin kansan vaikeasta tilanteesta Ranskan ja USA:n imperialismiin hyökkäyksen alla, oli Kiinan ulkopolitiikka luonteeltaan sosialistista.

Maolaisen ulkopolitiikan esiinnousu: "Imperialismi on paperitiikeri"

Vuonna 1956 julkaisi Mao kirjoituksen "Kymmenestä suuresta suhteesta"¹⁸, jossa hylättiin aikaisemmin Maon itsensäkin julkilausuma tukeutuminen Neuvostoliittoon ja muihin sosialistisen leirin maihin. Pian seurasi toimenpiteitä, jotka merkitsivät uuden ulkopoliittisen linjan julkittua. Keskeisin muutoksen kohde oli alussa suhtautuminen rauhanomaiseen rinnakkainoloon. Vuoden 1957 kommunististen ja työväenpuolueiden kansainvälisessä neuvottelukokouksessa Moskovassa Mao esitti tunnetun arvionsa "Imperialismi on paperitiikeri" ja vähätteli mahdollisen lämpöydinsodan aiheuttamia tuhoja. Konkreettisesti maolainen johto hylkäsi rauhanomaisen rinnakkainolon periaatteet ja tekemänsä sopimuksen hyökätessään Intiaan vuonna 1962 ja siirtäessään rajaa väkivalloin. Myös suurvaltasovinismi nousi julkisuuteen, kun "suuren harppauksen" tavoiteeksi asetettiin Kiinan nostaminen sosialistisen maailmanjärjestelmän vahvimmaksi valtioksi ja perustan luominen sille, että Kiina saavuttaa kommunistisen kehitysvaiheen ensimmäisenä valtiona maailmassa.

Toisena vaiheena maolaisen ulkopolitiikan kehityksessä voidaan pitää pyrkimystä kansainvälisen kommunistisen liikkeen hajottamiseen ja yritystä johtoaseman saamiseen kehitysmaiden keskuudessa. 14. kesäkuuta 1963 KKP:n johto julkaisi "Ehdotuksen kansainvälisen kommunistisen liikkeen yleislinjaksi". Tässä ehdotuksessa määritettiin maailman perusristiriidaksi imperialismiin ja kansallisen vapautusliikkeen välinen ristiriita. Kommunististen ja työväenpuolueiden vuoden 1957 ja 1960 kansainväliset neuvottelukokoukset olivat määritelleet pääristiriidaksi sosialismin ja imperialismiin välisen ristiriidan ja korostaneet rauhanomaisen rinnakkainolon ja rauhantaistelun merkitystä. Maolainen esitys taas mahdollisti seikkailupolitiikan ci-

kä sulkenut pois USA:n ja Neuvostoliiton ajautumista sotilaalliseen konfliktiin.

Uuden "yleislinjansa" pohjalta maolainen ryhmä yritti saada vaikutusvaltaa kommunistisen liikkeen sisällä. Siellä missä se ei onnistunut, perustettiin omia ryhmiä ja puolueita. Erityisen huomion kohteena olivat kehitysmaat, joiden johtajaksi Kiina pyrki pääsemään. Kehitysmaissakin maolainen linja paljastui nopeasti mitä vaarallisimmaksi: Indonesiassa v. 1965 maolainen seikkailupolitiikka mahdollisti sotilasvallankaappauksen ja satojen tuhansien kommunistien surmaamisen. Vietnamilaisille yritettiin sanella toimintalinja, joka olisi merkinnyt suhteiden katkaisemista tärkeimpään tukeen, sosialistiseen yhteisöön.

Vuoteen 1966 mennessä maolainen johto oli eristänyt Kiinan täydellisesti kommunistisesta liikkeestä ja sosialistisesta maailmanjärjestelmästä. Ensimmäisen kiinalaisen atomipommikokeen yhteydessä v. 1964 korostettiin mielenosoituksellisesti suurvaltavoitteen saavuttamista "riippumattomana" kummastakin, sekä sosialistisesta että imperialistisesta järjestelmästä¹⁹. Tosiasiassa — kun tällaiselle "kolmannelle linjalle" ei ole olemassa perustaa — tämä kehitys merkitsi valmistelua imperialismiin puolelle asettumiselle.

"Sosiaali-imperialismi" — neuvostovastaisuus ulkopolitiikan perustaksi

Kun aikaisemmin NKP:n rauhanomaisen rinnakkainolon politiikkaa syytettiin revisionistiseksi, nousi maolaisen ulkopoliitiikan kehityksen kolmannessa vaiheessa käsite "sosiaali-imperialismi" kuvaamaan Neuvostoliittoa. Täten pyrittiin teoreettisesti perustelemaan Kiinan "kolmas linja" imperialistisen ja sosialistisen maailmanjärjestelmän rinnalla. Ulkopoliitiikan käytäntö, sotilaalliset rajaprovokaatiot Neuvostoliittoa vastaan Ussuri-joella v. 1969, lähentyminen USA:han Vietnamin kysymyksessä ja räikeä puuttuminen kehitysmaiden ja vapautusliikkeiden sisäisiin asioihin, osoittivat kallistumisen imperialismiin puolelle.

Yhteenvetäen tämän kehityksen L. I. Brezhnev arvioi kommunististen ja työväenpuolueiden neuvottelukokouksessa 1969 "että Kiinan ulkopoliitiikka on käytännössä irtautunut proletaarisesta internationalismista, että se on täydellisesti menettänyt sosialistisen luokkasäällön"²⁰.

Käsitettä "sosiaali-imperialismi" ovat maolaiset ryhmät yrittäneet joskus esittää leniniläisenä teoriana. Leniniläinen

19. Kaufmann: Evolution der chinesischen Aussenpolitik, Deutsche Aussenpolitik 2/1979, s. 93

20. Kaufmann, ma., s. 94

imperialismiteoria kuitenkin lähtee siitä, että imperialismi on kapitalismin monopolistinen vaihe. Maolaiset taas eivät pidä imperialismia sosiaalisena järjestelmänä, vaan tiettyä ulkopoliittikan tyyppinä. Perusta tällaiselle tarkastelulle on edellä käsitelty maolainen luokkateoria. Viime kädessä "imperialismia" ja "sosiaali-imperialismia" on kaikki sel-lainen ulkopoliittikka, joka on Kiinan hegemoniapyrkimyk-sen esteenä.

Leninkin käytti käsitettä "sosiaali-imperialismi". Hän kutsui sosiaali-imperialisteiksi niitä II Internationaalin johtajia, jotka pettivät vallankumouksen ja työväenluokan edut, irtisanoutuivat proletaarisesta internationalismista ja asettuivat tukemaan imperialistista sotaa toisten maiden työläisiä vastaan. Tällä tavalla ei imperialismi-käsitettä ir-roitettu sosiaalisesta perustastaan, vaan sosiaali-imperialis-mi edusti imperialismiin agentteina tietoisesti tai tietämät-tään työväenliikkeessä toimivia.

Kahden rintaman taistelu USA:ta ja Neuvostoliittoa vastaan

"Kulttuurivallankumouksen" myrskyisimmän vaiheen jälkeen Kiinan johto suuntautui sen poliittisdiplomaattisen eristyneisyyden murtamiseen, johon oli jouduttu suhteiden katkettua sosialistisiin maihin ja myös muihin maihin "punakaartilaisdiplomatian" tuloksena. Koska neuvostovastainen perussuuntaus jatkui, johti tämä väistämättä lähentymiseen imperialismiin. Tällainen lähentyminen oli taas toisaalta "kulttuurivallankumouksen" maailmanvallankumouksellisen linjan kanssa ristiriidassa. Siksi Kiinan johdossa asemiaan vahvistanut Tshou En-lain ryhmittymä joutui taktisista syistä hyväksymään vuosina 1969—72 tunnuksen molempien "supervaltojen" — USA:n ja Neuvostoliiton — vastaisesta taistelusta. Tosiasiassa näinä vuosina aloitettiin lähentyminen USA:han, EEC:hen ja Japaniin. Lähentyminen kuitenkin tapahtui varsin ristiriitaisena ulkopoliittisen tunnuksen — ja sen taustalla olevien maolaisjohtajien erilaisten linjojen — kompromissi-luonteen vuoksi.

On arvioitu, että tässä vaiheessa Mao Zedong ei vielä ollut valinnut, asettuuko hän Tshou En-lain USA:han lähentymisen linjalle, vai Lin Biao'n eristyneisyyttä ylläpitävälle ultravallankumoukselliselle linjalle. Elokuussa 1971 Mao oli ratkaisun sitten tehnyt, kun Neuvostoliitto määriteltiin "pääviholliseksi" ja USA vain "toissijaiseksi" viholliseksi²¹. Sisäpoliittisesti tämä puolen valinta johti Lin Biao'n ja hänen ryhmänsä kukistamiseen syyskuussa 1971. Näin oli luotu perusta linjalle, jonka seurauksena on neu-

21. Peking Rundschau 35/1971

Neuvostoliitto päävihollisena

Maon strategisen valinnan — jota kutsuttiin "proletariseksi vallankumoukselliseksi linjaksi ja politiikaksi" — vieminen käytännön politiikkaan on ollut ristiriitainen tapahtuma. Aluksi lähtivät suhteet erityisesti USA:han kehittymään nopeasti Tsou En-lain johdolla. Nixon vieraili Kiinassa 1972. Shanghain kommunisteissa v. 1972 hyväksyttiin USA:n kanssa nk. hegemonismin vastainen klausuuli, joka myöhemminkin, sekä Japanin että USA:n kanssa tehdyissä sopimuksissa, on merkinnyt yhteisen neuvostovastaisen linjan kirjaamista.

Kun Taiwanin kysymys aikaisemmin oli ollut tärkeä este suhteiden kehittymiselle — Kiinan johto ei ollut hyväksynyt "kahden Kiinan" politiikkaa USA:n taholta — pyrki Tsoun kannattajat siirtämään tämän kysymyksen syrjään, antamaan tässäkin periksi. Tässä kysymyksessä kuitenkin ilmeni maolaisryhmän sisäinen erimielisyys. Ne voimat, joita Maon kuoleman jälkeen on nimitetty "neljän koplaksi" pitivät, toisin kuin Tsou, edelleen kiinni Taiwanin vapauttamista koskevista vaatimuksista. Tämä oli osasyynä siihen, että suhteet USA:han eivät vuosina 1974 —76 merkittävästi kehittyneet. Myös 10. puoluekokouksen linja jouduttiin edelleen muotoilemaan kompromissina. Toisaalta puhuttiin "mahdollisimman laajasta yhteisrintamasta", jonka päävoima on kehitysmaat, mutta johon myös kapitalistiset maat pyritään saamaan mukaan. USA:n mukaan hankkimista ei suoraan asetettu tavoitteeksi, mutta Tshou puhui "välttämättömästä kompromissista imperialististen valtioiden kanssa". "Neljän koplan" linjojen esittäjä Wang Hongwen taas piti alustuksessaan kiinni "kahden rintaman taistelun" käsitteestä²².

Tämä maolaisen ryhmän sisäinen valtataistelu, jota on usein kuvattu "pragmaattismaolaisen" ja "ultravallankumouksellismaolaisen" ryhmän kamppailuksi, on jatkunut koko 1970-luvun ajan — ja jatkuu edelleen. Vuosina 1971 —73 olivat pragmaattiset voimat nousussa ja läheneminen USA:han tapahtui nopeasti. Sitten tuli vastakampanja, joka huipentui keväällä 1976 "kritiikkiin kapitalistisen tien kuljijoita" vastaan, jolloin vuonna 1973 rehabilitoitu Deng Xiaoping uudelleen pudotettiin Kiinan johdosta syytettynä vastavallankumouksellisesta toiminnasta. Vastakampanjan virallinen päättäminen tapahtui 11. edustajakokouksessa elokuussa 1977.

Syyskuun 9. 1976 Maon Zedong kuoli. Maon kuoleman

jälkeen puhkesi valtataistelu äärimmäisen kiivaana. Vuonna 1977 valtataistelussa kärsivät "ultravallankumoukselliset" tappion "neljän koplan" kukistussa. Tämä ei kuitenkaan merkitse valtataistelun loppua. Yleisesti arvioidaan, että KKP:n maolaisjohdossa on kolme ryhmittymää: Deng Xiaopingin johtamat pragmaatikot, armeijan johto ja Hua Guofengin "radikaalit". Kun kehitys on vuonna 1978 ja alkuvuodesta 1979 johtanut Deng Xiaopingin aseman vahvistumiseen, voi se kompromissi, jolla nykyinen kolmen ryhmän tasapaino on saavutettu, olla järkevässä. Uusi kriisi olisi siis lähestymässä.

KKP:n johdossa 1970-luvulla olleita eri ryhmiä — Lin Biaosta ja "neljän koplasta" aina nykyiseen kolmeen ryhmittymään — arvioitaessa on muistettava, että ne kaikki ovat olleet perusluonteeltaan maolaisia. Jos Den Xiaoping talouspolitiikassa näyttää järkevämmältä tai "neljän koplan" toiminta hidasti yhteisrintaman kehittymistä USA:n kanssa, ovat he yhtä mieltä maolaisen diktatuurin jatkamisesta, ulkopoliittikan neuvostovastaisesta pääsuunnasta ja sosialismin taloudellisten kehityslainmukaisuuksien hylkäämisestä. Erot ovat taktisia ja usein eroavaisuudet kärjistyvät vain valtataistelun vuoksi, ei siksi, että linjasta sinänsä oltaisiin eri mieltä.

Kiinan johdon ulkopoliittinen linja helmikuussa 1979

Tällä hetkellä Kiinan johdon liittoutuminen USA:n, Japanin ja EEC:n kanssa ja pyrkimys tämän liittoutuman suuntaamiseen Neuvostoliittoa vastaan on hyvin avointa. Deng Xiaoping esitti näiden neljän muodostaman yhteisrintaman muodostamista avoimesti USA:n vierailullaan. Yhteisrintamaa on nopeasti edistetty sopimuksin. 3. huhtikuuta 1978 solmittiin laaja kauppasopimus EEC:n kanssa, joka muun muassa antoi suosituimmuusaseman Kiinalle EEC-maiden kanssa käytävässä kaupassa ja joka on avannut ovet asekaupoille suurimpien EEC-maiden kanssa²³. 12. elokuuta 1978 solmittiin "ystävyyssopimus" Japanin kanssa joka sisältää neuvostovastaista liittoa tarkoittavan "hegemonismin vastaisen" klausuulin²⁴. 1. tammikuuta 1979 astuivat voimaan diplomaattisuhteet USA:n ja Kiinan välillä ja helmikuun alussa Carter ja Deng allekirjoittivat sopimuksen, joka niin ikään sisältää "hegemonisminvastaisen" klausuulin.

Sotilaallisella alueella on Kiinan johto antanut tukensa

23. Ks. tarkemmin Strauss: China und die EWG, Deutsche Außenpolitik 12/1978, ss. 68—80

24. Ks. tarkemmin Paul: Gefährliche Annäherung — Vertrag zwischen der VR China und Japan, Deutsche Außenpolitik 11/1978, ss. 89—101

Japanin sotilaalliselle varustautumiselle, USA:n laivaston vahvistamiselle Tyynellä merellä, NATO:n sotilasbudjetin kasvattamiselle, Länsi-Euroopan taloudelliselle, poliittiselle ja sotilaalliselle yhdentymiselle sekä toiminnalle SALT-II-sopimusta vastaan. Aseistariisuntaa Kiina hyväksyi vain Neuvostoliitossa, ei missään muualla.

Omaa aseistustaan Kiina pyrkii lisäämään nopeasti edellä mainittujen sopimusten avulla. Englannin kanssa neuvottelut ovat pitkällä Harrier-hävittäjien, Chieftain-panssarivaunujen ja muun sotateknologian ostamisesta. Ranskasta halutaan helikoptereita, ohjuksia ja kuljetuskoneita. Saksan Liittotasavallasta haluttaisiin raskaita helikoptereita. USA:n kanssa on hanke "tietoyhteyssatelliittien hankinnasta ja ainakin helikopterien saamisesta Japanista. Samaan aikaan pyritään ennen kaikkea saamaan tukea Kiinan oman sotateollisuuden kehittämiseksi²⁵.

Imperialismin keskuksien kanssa harjoitettava neuvostovastainen ja jännityksen lieventymisen- ja aseistariisunnanvastainen yhteistyö on sitonut Kiinan äärimmäisen taantumuksen puolelle "kolmannen maailman" suhteen. Kiinan johto on viime hetkellä osoittanut tukensa Iranin shahille, Chilen Pinochelle, Etelä-Afrikan rasisteille, Etiopian ja Vietnamin vastavallankumouksellisille ja luo parhaillaan läheisiä suhteita Israelin hallitukseen. Kiina on vrittänyt vehkeillä sitoutumattomien liikkeessä Kuubaa, Vietnamia ja muita johdonmukaisella imperialismiin vastaisella linjalla olevia maita vastaan. Tuekseen se ei ole kuitenkaan saanut kuin pääasiassa avoimesti USA:n tuella pystyissä pysyviä taantumushallintoja, kuten Zairen Mobutun ja mustimman arabitaantumuksen. Kokonaisuutena tämä ja liittopolitiikka imperialismiin keskustusten kanssa on johtanut Kiinan maolaisjohdon yhä pahempaan eristyneisyyteen myös "kolmannessa maailmassa".

Imperialismilta saatu aseistus ja tuki sekä toisaalta hegemoniapyrkimysten epäonnistuminen poliittisen juonittelun kautta on nostanut yhä vakavammin esiin Kiinan suoranaiset aluevaatimukset, joita on toteutettu asein Intian (v. 1962), Neuvostoliiton (v. 1969) ja Vietnamin (v. 1974 Paracel- ja Spratley-saaret, nyt suora hyökkäys Vietnamiin) suhteen. Lisäksi on laajentumista toteutettu Himalajan alueella solutuksen avulla ja käyttäen hyväksi rajalinjojen epämääräisyyttä. Kiinan johto on esittänyt "historiallisen oikeutuksen" perustaksi aluevaatimuksiinsa jokaisen rajanaapurinsa ja eräiden muidenkin Kaakkois-Aasian valtioiden suhteen. Yhteensä kaikkien aluevaatimusten toteuttaminen merkitsisi Kiinan pinta-alan kaksinkertaistamista²⁶.

25. Kiinan kehityksestä sotilaallisella alalla tarkemmin "Rauhanliike ja Kiina", Rauhan puolesta -julkaisusarja, Helsinki 1979

26. Ks. tarkemmin "Rauhanliike ja Kiina"

Hieman yli vuoden ajan on Kiinan sisäpolitiikkaa hoidettu Deng Xiaopingin ohjeluokseen "on samantekevää, onko kissa musta vai valkoinen, kunhan se syö hiiriä" mukaisesti. Kaikkia keinoja käytetään suurvaltasovinnistisen ulkopoliittikan perustan vahvistamiseen. Tällä alueella ilmenee myös nykyisen ulkopoliittikan heikoin kohta: kun Kiinan talous ei turvaa edes tarpeellista ravintoa kansalle, ei se myöskään ole riittävä perusta asevarustelulle. Lisäksi kansan tyytymättömyys, joka on patoutunut yli 20 vuotta on vakava uhka maolaisen johdon pysyvyydelle.

Kiinan maolaisjohdon sisäpolitiikka pyrkii nyt pragmaattisella linjalla ratkaisemaan sisäisiä ongelmia. Tuotannossa on otettu uudelleen käyttöön "kulttuurivallankumouksen" hylkäämät taloudelliset kiihokkeet. Tyytymättömyyttä pyritään kanavoimaan vaarattomaan suuntaan rakentamalla uudestaan romutetut kansalaisjärjestöt, kuten nuorisoliitto, naisliitto ja ammattiliitot. Demokratisoituminen on kuitenkin näennäistä, koska joukkojärjestöt ovat sidotut maolaisuuteen ja määrättyt ylhäältä päin. Joukkojen vaikutusvalta järjestöissä on sääntöjen määräyksillä suljettu pois.

Sisäpoliittista perustaa pyritään laajentamaan myös harjoittamalla luovimista eri luokkien ja kerrosten suhteen. Sivistyneistön suhtautuminen on täydellisesti muutettu "kulttuurivallankumouksen" aikaan verrattuna. Kun tuolloin sivistyneistön epäluotettavuutta korostettiin ja miljoonia opiskelijoita ja sivistyneistön jäseniä ajettiin maaseudulle, nyt ammutaan yli toisella suunnalla ja liehitellään sivistyneistöä teoretisoiden sen lähes kokonaisuudessaan kuuluvan työväenluokkaan²⁷. Entisille porvariston jäsenille palautetaan heidän oikeuksiaan²⁸. Lupaillaan ihmisoikeuksien tarkempaa turvaamista²⁹ ja vähemmistökansallisuuksien aseman turvaamista³⁰.

Näillä kaikilla "demokratisoimistoimenpiteillä" ja samanaikaisella "Lin Biaon ja neljän koplan" syyttämällä aikaisemmista virheistä ei kuitenkaan voida sisäpoliittista perustaa pysyvästi lujittaa. Lin Biao ja "neljän kopla" edustivat samaa maolaisuutta ja sotilasbyrokrattista diktatuuria kuin nykyinenkin johto. Ja maolaisuuteen sitoutuminen johtaa siihen, että "demokratisoituminen" on vain luovimista, ei diktatuurin purkamista. Tämä paljastuu myös jatkuvina väkivaltaisina työläisten lakkoliikkeiden tukahduttamisina, satoina tuhansina perusteettomina

27. Beijing Review, 5/1979

28. Beijing Review, 7/1979

29. Beijing Review, 2/1979

30. Beijing Review, 6/1979

ihmisoikeuksien riistoina, pakkotyöjärjestelmänä ja esimerkiksi siinä, ettei Kiina ole yhtynyt yhteenkään YK:n 19 ihmisoikeuksia koskevasta sopimuksesta tai vaatimuksesta³¹. Kaameimmillaan maolaisen diktatuurin luonne on paljastunut Kamputseassa, jossa yli kolmasosa kansasta ilmeisesti surmattiin kolmessa vuodessa maolaisten oppien mukaan rakennetussa yhteiskunnassa.

Monet merkit viittaavatkin siihen, että Kiinan kansan kärsivällisyys annettujen lupausten ja käytännön politiikan jatkuva vastakkaisuuden suhteen on loppumassa. Uusi kriisi on tulossa. Vielä ei ole nähtävissä, ratkaako kriisi vielä kerran vain maolaisjohdon sisäisen valtataistelutilanteen muutoksena, vai joko tällä kerralla ratkaisu vaikuttaa syvemmälle kiinalaiseen yhteiskuntaan avaten tien maolaisuudesta vapautumiselle.

Onko Kiina sosialistinen?

Deng Xiaopingin ryhmä on sikäli ”järkevä”, että se on oppinut kokemuksesta, ettei laajentumispolitiikan taloudellista perustaa luoda ”suuren harppauksen” ja ”kulttuurivallankumouksen” sisäpolitiikalla. Johtopäätöksensä ei ole kuitenkaan palaaminen sosialistiseen talous- ja sisäpolitiikkaan, vaan nojautuminen imperialismiin, jolta vritetään saada tieteellis-teknistä asiantuntemusta ja pääomia suurteollisuuden — ennen kaikkea asevarustelun edellyttämän teollisuuden — rakentamiseen. Esimerkiksi Kiinan terästeollisuuden tuotannon kaksinkertaistamisesta esitetty tavoite vuoteen 1985 mennessä muodostuu suhteellisen realistiseksi, mikäli Japanin, USA:n ja Saksan Liittotasavalan terästeollisuuden kanssa saadaan solmituksi kolmen 4—8 miljoonaa tonnia tuottava sulaton rakentamisesta koskevat kaupat. Tällä hetkellä Kiinan terästuotanto on nimittäin alle 30 miljoonaa tonnia vuodessa.

Pääomien ja tieteellisteknisen asiantuntemuksen houkutteleva on merkinnyt Kiinan johdolle lisäpainetta taipua imperialismiin poliittisiin vaatimuksiin. Kun neuvottelujen kohteena on nimenomaan imperialismiin asevoimien, on tämä merkinnyt lännen sotateolliselle kompleksille painostusmahdollisuutta Kiinan ulkopolitiikan suhteen. Tämä lieenee osasyynä maolaisten aktiivisuudelle asevarusteluvastaisessa toiminnassa ja NATO:n ja Tyynen meren imperialistisen sotilasmahdin kiittelemisessä.

Houkutteena käytetään myös talouspoliittisia toimenpiteitä. Maolaisjohto on luvannut, että ulkomainen pääoma voi omistaa Kiinassa toimivasta yhtiöstä 49 prosenttia, eikä ole

31. Vadimov: Kiina — epäoikeudenmukaisuuden seinän sisällä, Sosialismin teoria ja käytäntö 8/1979

poissuljettu tätäkin suuremman osuuden antaminen. On esitetty Taiwanin, Macaon ja Hongkongin liittämistä Kiinan Kansantasavaltaan — niiden tarvitsematta muuttaa yhteiskuntajärjestelmäänsä. Tämä toisi ylikansalliset monopolit laajasti mukaan Kiinan talouteen. Lisäksi on maolaisjohdon yhteys ja tuki Kaakkois-Aasiaan kiinalaissyntyisille kapitalisteille laajentunut. Näillä kapitalisteilla on omistuksessaan muun muassa Thaimaan 16 pankista 13 ja kaiken kaikkiaan ainakin 16 mrd dollarin arvosta pääomia.

Tämä kehitys yhdessä sosialistisen demokratian romuttamisen kanssa ja sosialismille täysin vihamielisen ulkopoliitiikan johdosta on nostanut esiin kysymyksen, mikä yhteiskuntajärjestelmä Kiinassa vallitsee. Kysymys varmasti ansaitisikin tarkan tutkimisen ja tulee vaatimaan marxilais-leniniläisen teorian kehittämistä — tunnetuista syistä ei teoria sosialismin takaperoisen kehityksen ongelmista ole ollut keskeinen marxilais-leniniläisille tutkijoille. Eihän ole ollut tutkimuksen kohdetta. Seuraavassa esitän vain joitakin ajatuksia, miltä suunnalta yhteiskuntajärjestelmäkysymystä voisi lähestyä.

Jos tutkitaan Kiinan ulkopoliittikkaa tai kysymystä sosialistisesta demokratiasta tai harjoitettua talous- ja sisäpolitiikkaa, voidaan todeta, että ne ovat kaikki luonteeltaan sosialisminvastaisia ja pikkuporvarilliseen antikommunistiseen ideologiaan pohjautuvia. Työväenluokka ei johda Kiinaa, sen on syrjäyttänyt maolainen sotilasbyrokraattinen diktatuuri. Toisaalta Kiinassa ei — ainakaan vielä — ole kapitalistisesti omistettuja suurtuotantovälineitä tai suuria maa-alueita. Tuotannon kiihokkeena ei toimi pääoman arvonnäisyyspyrkimys. Tuotantovälineiden yhteiskunnallinen omistus on kuitenkin vääristynyt sosialistisen demokratian loukkaamisen vuoksi. Tämän vuoksi on nähtävä, että sosialismin perusta Kiinassa on vaarassa. Erityisesti jos maa-han päästetään ulkomaista pääomaa, ylikansallisia monopoleja, voi paine vääristyneen yhteiskunnallisen omistuksen muuttumisesta maolaisen johdon yksityisomistuksen tai kapitalistisen valtio-omistuksen kaltaiseksi suhteeksi tuotantovälineisiin kasvaa nopeasti. Tällöin voi olla lähellä laadullinen harppaus takaisin kapitalismiin. Vielä tätä harppausta ei ole tapahtunut, vielä on mahdollista, että Kiinan kansa pysäyttää vaarallisen kehityksen.

Kiinan kehitys ja kansainvälinen voimasuhde

Kun Kiinan vallankumous oli tekijänä arvioitaessa kansainvälisen voimasuhteen muuttuneen pysyvästi sosialismin hyväksi, on kysytty aiheellisesti, mitä vaikuttaa Kiinan nykyinen kehitys voimasuhteeseen. Kiinan 900-miljoonainen

kansa, arviolta 300 atomi- ja vetypommia ja mieslukumäärältään maailman suurin armeija ova mahtava voimatekijä. Niiden siirtyminen pois rauhan ja sosialismin puolelta on erittäin suuri tappio — ja vielä paljon suurempi tappio kun ajatellaan, mikä voima Kiina olisi, jos se olisi jatkanut sosialistisen politiikan tiellä vuoden 1957 jälkeen.

Kansainvälisen voimasuhteen myönteistä kehityssuuntaa ei kuitenkaan Kiinakaan voi pysyvästi kääntää. Jo Kiinan äärimmäisen vakiintumaton sisäpoliittinen tilanne merkitsee sitä, ettei sen voimaa voida laskea vain yksinkertaisesti yhteen imperialismin voimien kanssa. Toiseksi Kiinan kehittymätön talous heikentää suuresti sen voimaa, ja jos kehitys vie ylikansallisten monopolien tunkeutumiseen Kiinan talouteen, ei se johda Kiinan vaan ylikansallisten monopolien vahvistumiseen. Kiinan taloudelle se merkitsee neokolonialistista alistussuhdetta ja entisestään heikentymistä. Kolmanneksi imperialismin ja Kiinan sotaisa liittoutuminen ei suinkaan lisää, vaan vähentää imperialismin ideologista uskottavuutta ja vetovoimaa ja vastaavasti lisää sosialismin puoleensa vetävää voimaa.

Voimasuhdetta arvioitaessa on myös otettava huomioon maailman konaiskehitys 1950-luvun jälkeen, joka on merkinnyt sosialismin, kansainvälisen työväenluokan ja kansallisen vapautusliikkeen nopeaa voimistumista. Siksi Kiinan kehitystä on pidettävä tappiona, mutta ei mitenkään ratkaisevana tappiona voimasuhteen kehityksen kannalta. Sen sijaan Kiinan kansainväliseen tilanteeseen ja sitä kautta myös voimasuhteeseen kohdistuva päävaikutus on, että se nykyisellään muodostaa erittäin vaarallisen jännityspesäkkeen — monessa suhteessa paljon vaarallisemman kuin jopa Lähi-Itä. Kiinan nykykehitys ja "Kiinan kortin" vaaraan laskelmointi imperialismin piirissä voi muuttaa voimasuhteita imperialismin sisällä vaaralliseen suuntaan, pysäyttää asevarustelun mahdollisuudet ja jännityksen lienty-misen. Kiinan nykykehitys vaarantaa siksi koko maailmanrauhan.

Imperialismi ja Kiina

Jos Kiinan kehitys on ollut monessa suhteessa vaikea arvioinnin kohde kommunistisen ja rauhanliikkeen piirissä, ei se ole helppo imperialismillekaan. Realistisesti ajattelevat piirit näkevät, että USA:n "Kiinan kortin" käyttö voikin kääntyä Kiinan "USA:n kortin" käyttämiseksi. Tiedetään, että Kiinan johto ei halua alistaa itseään imperialismin palvelukseen, sillä on omat tavoitteet yhteistyössä. Kiinan ulkopolitiikka lähtee maailmansodan väistämättömyydestä, eikä se suinkaan aio olla maailmansodan ras-

kaimman iskun kohteena. Sen tavoitteena on USA:n ja Neuvostoliiton suhteiden kärjistäminen ja oman hegemoniatavoitteen edistäminen jännittyneessä ja mahdollisesti sotaan johtavassa tilanteessa. Kiinan varapääministeri Geng Biao on ilmaissut suhteen USA:han: "Tällä hetkellä annetaan USA:n puolustaa meitä neuvostoliittolaisen revisionismin vaikutukselta... Kun katsomme ajan otolliseksi, sanomme Sam-sedälle: "Ole hyvä, pakkaa tavarasi."³²

Toisena huolenaiheena on taloussopimusten luotettavuus ja edullisuus. Erityisesti japanilaiset ovat varoitaneet luottamasta Kiinan kansantalouden kykyyn tuottaa tasaisesti niitä tarvikkeita, joita on luvattu hinnaksi aseostoista ja muusta tuonnista. On huomautettu, ettei ole luottamista Kiinan taloussuunnitelmiin, koska vuoden 1957 jälkeiset kokemukset osoittavat niiden romahtaneen kerta toisensa jälkeen. Toisaalta pelätään, että erällä kevyen teollisuuden ja käsiteollisuuden aloilla kiinalaisilla on mahdollisuus käyttää suosituimmuusasemaansa hyväksi ja vallata markkinoita, koska kiinalaiset kykenevät pitämään tällaisilla aloilla tuotantokustannukset alhaisina muun muassa työvoimakustannusten pienuuden vuoksi. Kun vastapainoksi tällaisille epäluotettaville ja omalle pienteollisuudelle vaaraksi muodostuville taloussuhteille asetetaan taloussuhteiden laajentamismahdollisuudet Neuvostoliiton ja muiden sosialististen maiden kanssa — ja kvsvmys on todella vaihtoehdosta, koska nykyisin Kiinansuhteiden kehitys edellyttää Neuvostoliiton suhteiden väheksymistä — ovat myös realistisesti ajattelevat teollisuuspiirit varsin kriittisiä "Kiinan kortin" suhteen.

Edellä kuvatut syyt ovat johtaneet imperialismien leirin voimakkaaseen eriytymiseen. Kiinan suhteiden aktiivisimmat kehittelijät löytyvät sotateollisen kompleksin leiristä. USA:n johdossa Brzezinskin ryhmästä ja Englannin ase-teollisuuden piiristä. Varovaisia äänenpainoja taas on kuullut Ranskan ja Saksan Liittotasavallan johdosta ja USA:n SALT-2-sopimuksen kannattajien taholta. Myös eri piireissä paljon puhuttua ihmisoikeuspolitiikkaa on vaikea sovitaa ihmisoikeuksien romuttajiin ja kolmannen maailmansodan väistämättömyydestä saarnaaviin lähestymisellä. Myös imperialismien piirissä tiedetään voimasuhde ja maolaisuuteen liittyvät riskitekijät. U.S. News and World Report kirjoittaa: "Suhteiden normalisointi Kiinan kanssa ei periaatteessa muuta todellisia voimasuhteita maailmassa... Menetellisimme järkevästi jo olisimme (Kiinansuhteissa — JL) varovaisia."³³

32. Paul, ma., s. 98

33. Ks. esim. Viikkokatsaus 7/79, APN

Uusfeministit — miehiä vai monopoleja vastaan?

Mirja Ruikka

"Me elämme aikaa, jolloin suuri yhteiskunnallinen muutos astuu joka päivä lähemmäksi... Joukko kysymyksiä on sukeltanut esiin ja ne herättävät huomiota yhä laajenevissa piireissä, ja niiden suhteen asetutaan myötä ja vastaan. Yksi tärkeimmistä on etualalle pyrkivä naiskysymys."

August Bebel. Nainen ja sosialismi. V. 1879

Nämä August Bebelin sata vuotta sitten kirjoittamat sanat sopivat hyvin kuvaamaan myös tämän päivän tilannetta. Naiskysymyksen ajankohtaisuus tänään kytkeytyy kiinteästi kapitalismin kriisin syvenemiseen ja sen vaikutuksen ulottumiseen elämän aloille. Ongelmien kärjistyminen ei koske vain työläisnaisia vaan yhä enemmän ja laajemmin myös kaupunkien ja maaseudun pikkuporvaristoa, toimihenkilöitä ja sivistyneistöä. Tämä näkyy naisten kasvavana osallistumisena erilaisiin yhteiskunnallisiin liikkeisiin — lakkotaisteluihin, kamppailuun työehdoista, vuokrataisteluihin ja erilaisiin demokraattisiin vaatimusliikkeisiin. Samalla naisten yhteiskunnallinen tietoisuus kasvaa ja vaatimukset suuntautuvat koskemaan harjoitettua politiikkaa.

Myös Suomessa on syntynyt erilaisia itsenäisiä naisten liikkeitä ja järjestöjä, julkaisuja, jotka käsittelevät naiskysymystä, naisten asemaa ja oikeuksia. Monet näistä järjestöistä esiintyvät ns. uuden naisliikkeen nimissä, jonka syntypohja on pääosin keskikerroksissa. Tästä kirjoittavat Kansan Uutisissa 19. huhtikuuta 1978 artikkelissa "Naisliike ja sosialismi" Carita Nyström, Annlis Söderholm ja Auli Hakulinen seuraavasti:

"Naisasialiikkeen kansainvälinen luonne on pyritty kieltämään kutistamalla se jonkinlaiseksi mielenhairahdukseksi, joka riivaa pientä turhautuneiden suomenruotsalaisten naisten joukkoa Helsingissä. Se, että valtaosa meistä on

ruotsinkielisiä johtuu siitä, että me olemme voineet vapaasti seurata sitä runsasta teoreettista ja poliittista kirjallisuutta, jonka uusi naisliike on synnyttänyt, ja jota valitettavasti (sitkeistä yrityksistämme huolimatta) ei ole suomennettu."... "Uusi naisliike on saanut jäseniä pääasiallisesti niistä yhteiskuntaryhmistä, joita voidaan sanoa välikerrokseksi — marxilaisessakin terminologiassa tuttu käsite."... "Osoittaa poliittista ja teoreettista kevytmielisyyttä (mikä puolestaan heijastaa yleistä naisten halveksuntaa) ja naisliike torjutaan pikkuporvarillisena."...

Tämän uuden naisliikkeen tunnukset ovat saaneet varsin vähän vastakaikua työläisnaisten keskuudessa, jotka joko torjuvat ne vieraina itselleen tai pitävät esitettyjä vaatimuksia toisarvoisina kysymyksinä omassa elämäntilanteessaan. Epäilemättä tässä ilmenee myös selvä luokkapohjainen asennoituminen ja erot yhteiskunnallisessa tietoisuudessa. Samalla on yhä selvemmin noussut keskustelun kohteeksi se, missä määrin naisten vapauttaminen on luokkasidonnainen kysymys, ja mikä on naisten vapautustaistelun suhde luokkataisteluun — erityisesti työväenluokan taisteluun sosialistisen vallankumouksen toteuttamiseksi. Mainitussa artikkelissa kirjoittajat osaltaan ilmaisevat tämän ongelman toteamalla: "Jokaisessa sosialistisessa feministisessä jatkuu koko ajan dialektinen prosessi sosialistin ja feministin välillä."

Samalla, kun liikkeeseen osallistuvien rintama on laajentunut, on itse naiskysymyksen ongelmien tiedostamisprosessi muodostunut monimutkaisemmaksi. Kapitalismissa eri luokkien ja sosiaalisten kerrostumien naiset tuovat liikkeeseen mukanaan omat ja myös ristiriitaiset katsomuksensa. Naisen asemassa tapahtuneet muutokset ovat kytkeet naiskysymyksen yhä selvemmin osaksi kaikkia yhteiskunnallisia taistelukysymyksiä. Naisten tyytymättömyyden ja liikehdinnän kasvu on voimistanut ideologista taistelua naiskysymyksestä ja taistelua siitä, mihin poliittiseen suuntaukseen tämä "kapina" liittyy.

Objektiivisesti taistelu naisen vapauttamisesta, oikeuksista ja todellisesta tasa-arvosta suuntautuu kapitalismia vastaan. Tämä liike on usein hyvin vaistonvaraista; mutta olellista siinä on naisten kasvava valmius tehdä jotain sieltä, jota ei ole vielä koetun asemansa korjaamiseksi. Kommunistit tukevat jokaista vaatimusta, joka merkitsee parannusta naisten asemaan. Samalla on välttämätöntä syventää tähän liikkeeseen osallistuvien naisten tietoisuutta ongelmiansa yhteiskunnallisesta luonteesta — noudattaen Leninin ohjetta: "Erottamaton yhteys naisen sosiaalisen ja inhimillisen aseman sekä tuotantovälineiden yksityisomistuksen välillä on tuotava voimakkaasti esiin. Siten vedetään, luja, häviämätön rajaviiva naisasialiikettä vastaan. Se auttaa kä-

sittämään, että naiskysymys on osa yhteiskunnallista ja työväen kysymystä ja sellaisenaan yhdistää sen lujasti proletariseen luokkataisteluun ja vallankumoukseen.”

Porvaristo näkee tässä liikkeessä vaaran sen radikalisoitumisesta ja ruokkii vaistonvaraisuutta ja sille vaarattomia tunnuksia. Samalla vieraantuneisuuden kasvu ja koettu voimattomuus muodostavat kasvupohjaa äärivasemmistolaisille katsomuksille ja anarkismille, jota eräät uuden naisliikkeen julkaisut ja propagoivat (ks. Aikanainen nro 1/79). Tämä muodostaa haasteen kommunistiselle liikkeelle.

Tasa-arvon vaatimuksesta

Porvarillinen naisasialiike on alkuvaiheistaan lähtien käynyt taistelua muodollisesta tasa-arvosta sukupuolten välillä. Sen tavoitteet eivät ole ylittäneet eivätkä ylitä porvarillisen yhteiskunnan rajoja. Se on asettanut nämä vaatimukset oman luokkansa miesten ja naisten tasa-arvon pohjalta, mutta kuten Bebel asian kuvasi ovat porvarillinen ja työläisnaisliike monissa näissä kysymyksissä ”marssineet erikseen mutta iskeneet yhdessä taistelussa.” Useimmat näistä vaatimuksista ovat myös toteutuneet muodollisesti, lainsäädännön kirjaimessa. Ne koskevat omistusoikeutta, äänioikeutta ja yleensä kansalaisoikeuksia, pääsyä oppilaitoksiin, virkoihin ja eri ammatteihin, avioliittolainsäädäntöä jne. Tämän taistelun jatkeena porvarillinen naisliike esittää tänään vaatimuksen tasa-arvosta myös väkivaltakoneistossa, etenkin armeijassa. Vastikään toteutettiin esim. Kreikassa naisten asevelvollisuus huolimatta erittäin laajasta naisten ja yleensä demokraattisten voimien vastarinnasta. Tätä porvarillista tasa-arvokäsitystä edustavat myös tämän päivän liikkeessä vaatimukset tasajaosta parlamenttipaikoissa ja erilaisissa johtotehtävissä nais- ja miessukupuolen välillä.

Huolimatta muodollisten tasa-arvovaatimusten saavuttamisesta ei naisten valtaosan elämässä ole kuitenkaan tapahtunut ratkaisevaa paranemista. Päinvastoin kapitalismin kehitys on merkinnyt yhä laajempien naisryhmien kohdalla kasvavaa ristiriitaa yhteiskunnassa naisiin kohdistuvien vaatimusten ja niiden toteuttamismahdollisuuksien välillä, syvenevää ristiriitaa naisten vaatimusten ja heidän todellisen taloudellisen, sosiaalisen ja oikeudellisen asemansa välillä.

Naisten työ ja palkka

Naiskysymystä nostaa esiin erityisesti keskikerrosten ja niiden sisällä korkeasti koulutettujen naisten keskuudessa törmäminen vanhentuneisiin asenteisiin työelämässä. Näiden ryhmien piirissä esiintyy miesten keskuudessa edel-

leenkin sitkeätä kiinnipitoa etuoikeuksista. Tätä kärjistää lisääntynyt kilpailu työpaikoista ja johtavista tehtävistä. Osittain yhteen törmäys johtuu siitä, että tänään naiset vaativat aiempaa päättäväisemmin koulutustaan ja kykyjään vastaavaa työtä. Perussyynä on kuitenkin kapitalismin aikaansaama ja ylläpitämä kilpailu työmarkkinoilla, joka johtaa myös sivistyneistöammattien kohdalla ansiotason laskuun ja yleensä työehtojen heikkenemiseen. Työväenluokka on tässä suhteessa kokeneempi ja tietoisempi yhteisen taistelun välttämättömyydestä tätä kilpailua vastaan.

Samalla myös keskikerrosten ammatissa toimivia naisia koskee naistyövoiman reserviluonne kapitalismissa. Näillä naisilla on vielä työväenluokkaa tiukemmin "toinen jalka perheessä" ja heihin vaikuttaa porvarillisen ideologian ylläpitämä kuva naisen ensisijaisesta roolista lasten synnyttäjänä ja kasvattajana, kodin emäntänä ja sieluna. Ristiriita perhe- ja ammattitehtävien välillä luo kuitenkin pohjan vaatimuksille yhteiskunnan järjestämästä lasten päivähoitodista, äitiyden huomioonottamisesta työoloissa ja työaikajärjestelyissä jne. Nämä vaatimukset ovat yhteisiä työväenluokan naisten kanssa, mutta samalla porvaristo pyrkii tietoisesti hajottamaan yhteistä demokraattista rintamaa asettamalla näennäisesti vastakkain kotona ja ansiotyössä olevat naiset tai maaseudun ja kaupunkien työtätekevät naiset. Porvariston kyynisyyden malliesimerkkinä tässä tilanteessa on naisille esitetty tunnus "valinnanvapaudesta"; vapaudesta valita kodin ja ansiotyön välillä, tai vapaudesta yhdistää molemmat. Tämän "moniarvoisuuden" takaa paljastuu täydellinen piittaamattomuus niistä todellisista ongelmista, joihin naisten enemmistö törmää, kun yhteiskunta ei turvaa mahdollisuutta perhe- ja ammattitehtävien yhdistämiseen taloudellisen pakon ajaessa yhä useamman äidin palkkatyöhön.

Toinen harhauttava kysymyksenasettelu porvarillisen tasa-arvotunnuksen nojalla kytkeytyy naisten erityisvaatimuksiin paitsi em. "perhetehtävien" yhteiskunnallisen järjestämisen, myös työolojen ja erityisesti työsuojelun osalta. Pitäytyen kapitalismin rajoissa hyväksytään työnantajien väite naistyövoiman aiheuttamista lisäkustannuksista, jonka avulla työnantajat pyrkivät perustelemaan myös naisten alhaisempaa palkkausta ja naisvaltaisten alojen ja tehtävien matalapalkkaisuutta. Näiden asettamusten kestävämmä on välttämätöntä selvittää osoittamalla työvoimatavaran hinnan määräytyminen kapitalismissa ja ne miljardien lisävoivot, joita kapitalistit käärivät naisten alhaisten palkkojen kustannuksella vuosittain. Selvää on, että työnantajat myös naisten palkkojen kohdalla tyrkivät teoriaa palkankorotusten vahingollisuudesta ja työvoimakustannusten ylenmääräisyydestä

Perhe ja avioliitto

Tuskin mikään kysymys liittyen naiskysymykseen on niin kiivaan ideologisen taistelun kohteena kuin kysymys perheestä. Näin on myös ns. uuden naisliikkeen kohdalla, jonka keskeisin vaatimus on "patriarkatin" kumoaminen eli "miehen ylivallan lakkauttaminen naiseen ja lapsiin nähden". Tämä tunnus näyttää saavan vastakaikua ja pohjana siihen on porvarillinen perheidyllin rikkoutuminen. Perheen kriisi on mitä selvin osa kapitalismin kriisiä ja näkyy avioerojen kasvuna, yksinhuoltajien määrän kasvuna, perheen sisäisten suhteiden kärjistymisenä, moraalin ongelmina. Vastausta haetaan hyvinkin eri suunnista.

Olenainen muutos, joka koskee tänään kaikkia työtä-tekeviä väestökerroksia on naisten työssäkäynnin nopea ja laajamittainen yleistyminen. Avioliitto ei ole enää naisen elatuslaitos, vaan niin miehen kuin naisen kohdalla taloudellinen pakko kasvavien elinkustannusten takia. Samoin se on välttämätön lasten elatuslaitos. Tästä taloudellisesta pakosta seuraavat moninaiset ongelmat, jotka myös paljastavat avioero-oikeuden muodollisuuden.

Tämä kriisi vaikuttaa voimakkaasti siihen keskusteluun, jota käydään ihmissuhteista; samalla tähän kytkeytyvät moninaiset ongelmat ovat reaalisen pohjana ns. uudelle naisliikkeelle ominaiseen sukupuolisuuden korostumiseen. Tässä liikkeessä heijastuu olemassa oleva ristiriita sukupuolisen ja yhteiskunnallisen olemisen välillä. Nuorten yleensä ja varsinkin opiskelijoiden kohdalla elämisen epävarmuus, tulevaisuuden näköalattomuus, avioliiton ja perheen perustamisen siirtyminen, kestävien ja pysyvien ihmissuhteiden puuttuminen kärjistyvät tätä koko persoonallisuutta koskevaa ongelmaa. Näissäkin vaatimuksissa näkyy naisten kasvava pyrkimys muuttua objektista subjektiksi. On ilmeistä ja välttämätöntä edistyksellisen liikkeen toimesta lisätä tietoa ihmisen persoonallisuutta koskevista kysymyksistä, myös inhimillisten tarpeiden sidonnaisuudesta yhteiskunnallisiin olosuhteisiin. Ellei kysymyksiin ole tarjolla oikeita ja tieteellisiä vastauksia valtaavat asioiden todellisia suhteita vääristävät katsomukset alaa.

Uusfeminismi ja sen paikka

Porvarillinen naisasialiike, perinteinen feminismi on ajautunut umpikujaan. 60-luvun lopulla kapitalistisissa maissa syntyi voimakkaita luokkayhteenottoja, roturistiriidat kärjistyivät, nuorison ja yleisdemokraattisen liikkeen rinnalla kasvoi naisten voimakas protesti. Liennytyksen oloissa yhä laajemmin vertailtiin naisten asemassa tapahtu-

nutta kehitystä kapitalismin ja sosialismin oloissa. Tähän haasteeseen ei perinteinen naisasialiike kyennyt vastaamaan. Sen tilalle ja jatkoksi tarvittiin yhtenäistävää ideologiaa otteen säilyttämiseksi radikalisoituvien keskikerrosten naisten keskuudessa. Tähän tarpeeseen vastasi uusfeminismi, joka sai varsinaisesti alkunsa USA:ssa 60-luvun puolivälissä ja levisi sitten myös muihin kapitalistisiin maihin. Kaupunkien keskikerrosten, pääasiassa älymystöä edustavien naisten keskuudessa perustettiin omia järjestöjä, jotka julistivat "uuden aikakauden" alkaneen naisliikkeen historiassa. Ranskassa liikkeen aloittivat pääasiassa ylioppilaat, jotka aluksi perustivat Pariisin yliopistossa opintopiirejä, jotka käsittelivät naisten vapautuksen teoreettisia kysymyksiä. Yleensä liike eri maissa oli ja on vailla yhtenäistä johtoa, järjestöllisesti hajanainen ja jakautunut pieniin ryhmiin, joiden lukumäärää on vaikea määritellä. Näiden ryhmien nimitykset ovat kuitenkin varsin yhdenmukaisia eri maissa: Naisten Vapautusliike, Punasukat, Leipää ja Ruusuja jne.

Suomessa tämän uuden naisliikkeen kehitys näyttää nyt kymmenisen vuotta myöhemmin noudattavan paljolti edellä kuvattua mallia. Unioni Naisasialiiton toimintaryhmistä alkanut uusi tuleminen on vetänyt järjestöjen piiriin lähinnä hyvin koulutettuja, keskikerroksia edustavia, enimmäkseen nuoria naisia. Toiminta vetoaa pääasiassa opiskelijoihin ja nuoreen sivistyneistöön ja toimihenkilöihin ja on saanut vain vähän vastakaikua työläisnaisten keskuudessa. Eräissä yliopistoissa on muodostettu naiskysymystä tutkiva opintokerhoja jne.

Vahvimmat asemansa uusfeminismi on saavuttanut USA:ssa ja Saksan Liittotasavallassa. Myös Skandinavian maissa sen vaikutus on huomattavasti suurempi kuin Suomessa. Kuitenkin kehittyneiden kapitalististen maiden vaikutusvaltaisimpia porvarillisia naisjärjestöjä ovat edelleenkin eri puolueiden ja kirkkojen johtamat liikkeet.

Uusfeminismin vaikutus ylittää kuitenkin sen järjestölliset puitteet. Feminististen katsomusten vaikutuksen leviämistä edesauttaa niiden saama laaja julkisuus joukkotiedotusvälineissä. Kustantajat ovat kehittäneet tuottoisat markkinat erilaisista pamfleteista ja itsetilitysromaaneista. Suomessa feministisille näkemyksille annettava julkisuus näkyi selvästi Riitta Auvisen väitöskirjan "Nainen miehen yhteiskunnassa" saamana poikkeuksellisenä julkisuutena radiossa, televisiossa ja lehdistössä. (ks. lähemmin Soihtu 2/78 Marianne Skarp: Uusfeminismin teoriaa).

Yleistäen voidaan sanoa, että uusfeminismin vaikutus on vahvin niissä kapitalistisissa maissa, joissa yhteiskunnalliset ristiriidat ovat voimakkaasti kärjistyneitä, joissa työväen

luokkatietoisuus on suhteellisen heikko, ja joissa edistyk-
sellisen naisliikkeen ulottuvuus on vähäinen ja ammattiyh-
distysliikkeen naistyö heikkoa.

"Naisvallankumous" — miesten maailman loppu?

Uusfeminismi esittää ulospääsyksi perinteisessä naisliik-
keessä syntyneestä kriisistä tunnuksen "naisvallankumouk-
sesta". Tämä vallankumous ei kuitenkaan liity tuotanto-
suhteisiin. Erona perinteiseen feminismiin on myös sen
vaatimusten laaja-alaisuus. Uusfeminismi vaatii "ihmissuh-
teiden" koko järjestelmän uudelleenmuotoilua ja hyökkää
tällä pohjalla monia nykyisiä rakenteita vastaan. Eräs liik-
keen edustaja muotoilee tämän strategian "naiskysymyksen
ratkaisemiseksi ei minkään nykyisen yhteiskuntajärjestel-
män kautta vaan maailmanlaajuisesti uusien ihmissuhteiden
toteuttamisen kautta". Maltillinen feminismi näkee tämän
muutoksen koskevan sekä miehiä että naisia, jotka "mo-
lemmat ovat nykyisen puolitasa-arvon uhreja". Radikaali
feminismi puolestaan kutsuu naisia "murskaamaan miesten
shovinismin". Molemmille uusfeminismin suuntauksille on
kuitenkin viimekädessä yhteistä kaikkine eroavuuksineen
sama päämäärä: on tehtävä loppu "miesten maailmasta" ja
"patriarkaatista", jonka "pääinstituutio on biologinen per-
he".

Mutta uusfeminismin mukaan näihin patriarkaa-
tiin instituutioihin kuuluvat myös armeija, teollisuus, tie-
de, tekniikka, yliopistot, poliittiset puolueet, rahalaitokset jne.
Kaikki vallan välineet ovat sen mukaan miesten käsissä.
Näiden teorioiden vetovoimaisuutta ja uskottavuutta py-
ritään lisäämään värittämällä niitä historiallisen materialis-
min käsitteistöllä. Uusfeministit esittävät, ettei mitään so-
sialismin teorian ongelmaa ole niin suuresti unohdettu kuin
naiskysymystä ja siksi pyrkivät "laajentamaan historiallista
materialismia" ja menemään eteenpäin luokkaanalyysissä
"ulottamalla sen sukupuolten biologisen jaon ytimeen".
Näiden uusfeminististen teorioiden vaikutus näkyy selvästi
myös edellä mainitussa Kansan Uutisten artikkelissa "Nai-
nen ja sosialismi":

"Yhteistä uudelle naisliikkeelle kaikkialla on, että se on
nostanut naisten sortamisen poliittiseksi kysymykseksi. Se
on osoittanut, että kapitalistisen luokkasorron rinnalla ja
siihen kietoutuneena on myös patriarkaalinen sortomekani-
smi. Patriarkaatista, toisin sanoen miehen ylivalta naiseen ja
lapsiin nähden on suorastaan tärkeä kapitalistisen järjes-
telmän säilymisen edellytys. Vasta uuden naisliikkeen myö-
tä on työvoiman uusintamisen yhteiskunnallinen merkitys
nostettu esiin. Sehän on ollut naisten aluetta, sitä ei ole

kytketty rahatalouteen, siihen ei koskaan ole liittynyt valtaa ja se on suljettu olennaisilta osin politiikan ulkopuolelle. Tällä tavoin on kehittynyt toisaalta julkisen puoli, johon kuuluvat työelämä, talous ja järjestöt: tämä on enennuuta miesten hallussa, toisaalta yksityinen puoli, johon puolestaan luetaan kuuluvaksi perhe, yksityiselämä ja lisääntyminen: naisten haltuun kuuluvat toiminnot." Edelleen kirjoittajat toteavat, että marxilainen teoria on kohdistunut lähinnä tavaroiden ja palvelusten tuottamiseen. Sen sijaan työvoiman uusintaminen ja tuotanto-olojen uusintaminen on jätetty toisarvoiseksi "mikä todennäköisesti johtuu osaksi siitä, että marxilaiset teoreetikot ovat olleet miehiä".

Väite marxilaisuuden ulottumisesta tai keskittymisestä vain taloudellisen perustan kysymyksiin ei ole mitenkään uusi. Engels itse käsitteli sitä kirjeessään Joseph Blochille:

"Materialistisen historiankäsitteksen mukaan määrävänä momenttina historiassa on viime kädessä todellisen elämän tuotanto ja uusintaminen (korostus MR). Enempää ei Marx eikä minä ole koskaan väittänyt. Jos joku vääristää tämän siten, että taloudellinen momentti muka on ainoa määrävä, niin hän muuttaa tämän väitteen mitään sanomattomaksi, abstraktiksi korulauseksi."

Epäilemättä tämän tulisi myös nykyistä selvemmin näkyä kommunistien toiminnassa. Kuitenkin artikkelin kirjoittajien ajatukset ilmentävät varsin suurta tietämättömyyttä marxilaisuudesta yleensä ja tieteellisen sosialismin teoriasta naiskysymyksessä erityisesti. Yritys selittää yhteiskuntajärjestelmä ja siinä eri muodoissa ilmenevä sorto "sukupuoliluokkien" pohjalta johtaa ehdottomasti virheelliseen suuntaan käytännön taistelussa eikä se kykene ratkaisemaan ongelmaa luokkataistelun ja naisten vapautustaistelun keskinäisyydestä.

Erittelemättä tai perustelematta lähemmin sitä, ettei valta kapitalistisessa yhteiskunnassa ole politiikan, valtion eikä tuotannon ja työelämän osalta sen enempää työväen miesten kuin naisten käsissä, vaan suurpääoman käsissä, on todettava, että jokainen vähäinenkin palkkataistelu on taistelua juuri työvoiman uusintamisen ehdoista. Sitä ovat taistelu lasten yhteiskunnallisen päivähoiton järjestämisestä, palkallisesta äitiys- tai vanhempainlomasta jne. Nämä ovat konkreettisia taistelukysymyksiä, jotka mitä kiinteimmin kuuluvat myös rahatalouden piiriin ja ovat jatkuvan luokkataistelun kohteena.

Suomessa uusfeministinen liike on osoittanut lähinnä kaksi peruslinjaa "miehen ylivallan" kumoamiseksi, jääden siinä tiukasti nykyisen yhteiskuntajärjestelmän puitteisiin

ja rajoihin. Toinen on, jo aiemmin mainittu tasajako johtopaikoilla naisten ja miesten kesken "ylimenokauden" ajaksi ja toinen kotitöiden tasajako "naisen resurssien riiston" lopettamiseksi perheen piirissä. Todellisuus muodostaa lähinnä viimeainitun käytännöksi, mutta jos naiskysymys rajataan tähän, johtaa se viimekädessä naisten huomion suuntaamiseen pois ongelmiansa yhteiskunnallisen ratkaisemisen tieltä ja myös yhteiskunnallisen tiedostamisen välttämättömyydestä.

Toki on niin, että on riittämiin miehiä, jotka eivät nosta sormeaan kotitöiden suorittamiseksi. On myös niitä, jotka haluavat kieltää vaimoltaan ammattityön, tai osallistumisen ammatillisten tai poliittisten järjestöjen kokouksiin. Oikein on myös puuttua näihin ilmiöihin ja tukea niitä oikeutensa ja itsenäisyytensä tiedostavia naisia, jotka asettuvat vastarintaan tällaista "järjestystä" vastaan. Naiskysymyksen ratkaisua tämä ei kuitenkaan tarjoa — ei edes kotityön järjestämisen osalta. Tasajako lastenhoidon suhteen ei ratkaise puuttuvien päivähoitopaikkojen ongelmaa. Eikä työläisellä ole mitään "kapitalistista" etua vaimonsa sortamisesta. Ei hän hyödy siitä, että vaimon palkka on poljettu mahdollisimman alas ja siten perheen toimeentulo minimiinsä. Päinvastoin — on niin nais- kuin miestyöläisen edun mukaista taistella naisten palkkojen korottamiseksi.

Hyvin selvästi yksityiselämästä lähtevän strategian on esittänyt uusfeministien erääksi auktoriteeriksi noussut Herbert Marcuse: "naisen vapautumisen on tapahduttava itse yksilössä: Naisen vapauttaminen alkaa kotona, ennen kuin hän voi vallata yleensä yhteiskunnan" (Das Argument 93, Heft 9/10). Marcuse löytää myös erityisen "naisellisen" arvon joka kuitenkin selittyy pääosin "miehisen" arvon vastakohdista käsin ja nojaa siten tosiasiallisesti juuri porvarillis-patriarkaalisten suhteiden luomiin ja kapitalismin ylläpitämiin käsityksiin eli niihin, joita vastaan olisi juuri taisteltava. Marcuselle kapitalismi on naisellista-myönteistä ja miehistä-kielteistä. Hän esittää edelleen: "Ensin täytyy herkkien, lempeitten naisten, joskin juuri nämä ominaisuudet ovat niin hedelmällisiä poliittisessa taistelussa, tulla aggressiivisiksi parantaakseen asemaansa kapitalismissa. Kun he ovat saavuttaneet tämän — siis tasavertaisuuden pääoman edessä (so. oikeuden tulla miehen kanssa tasavertaisesti riistetyksi pääoman toimesta, — MR) — pitää heidän edetä erityisistä naisten ominaisuuksistaan käsin naisellisen tai feministisen sosialismin rakentamiseen."

Marcuselle sukupuolisorto ei ole vain samanarvoisen luokkasorron kanssa, vaan etusija on sukupuolella. Samoin Marcuse näkee naiset vallankumouksen toteuttajina ja "naisellisen" vallankumouksen käyteaineena.

Uusfeminismin ratkaisu naisten sortoon on "patriarkkaatin kumoaminen" ja siten sen huomion keskiössä on perhe ja avioliittosuhde. Tältä pohjalta nousee tunnus "henkilökohtaisen poliittisuudesta". Tämän teesin merkitys on josain määrin epäselvä, mutta käytännössä se johtaa vaistonvaraisuuden korostamiseen ja yksityiselämässä koettujen ongelmien irrottamiseen yhteiskunnallisista syistä ja vaikutussuhteesta. Poliitiikka valtaan liittyvänä käsitteenä ulottuu vain lähimpään mieheen. Umpikuja on valmis.

Patriarkkaatin käsite uusfeministien terminologiassa jättää myös selvittämättä sorron ja syrjinnän yhteiskunnalliset juuret. Tästä seuraa kapinointi biologisia ja siten muuttumattomia eroja vastaan. Tästä biologisesta determinismistä lähtevä naisen aseman analyysi johtaa naisten sorron ikuistamiseen ja toivottomuuteen ja näköalattomuuteen yhteiskunnalliseen toimintaan ja muutoksen mahdollisuuteen nähden. Riitta Auvisen väitöskirja tarjoaa tästä selvän näytön. Naisen biologinen erityisyys on uuden sukupolven synnyttämisen ja samalla se on naissukupuolen suuri yhteiskunnallinen erityistehtävä. Kieltäessään tämän tehtävän yhteiskunnallisuuden ja taistelemalla "äitimyyttä" vastaan tai äärimmilleen vietyä "biologisen perheen" lakkauttamiseksi ajaututaan lopulta sellaisiin virtauksiin naisliikkeessä, jotka esimerkiksi Saksan Liittotasavallassa propagoivat synnyttyslakkoa kohdistuen sen omaan makuuhuoneeseensa. Tähän liittyvät myös "sukupuoliluokan" sisäisten sukupuolisuhteiden propagointi ja sellaisten järjestöjen kuin "Lebians by choice" perustaminen ajamaan "todellista vapautusta".

Simone de Beauvoir puolestaan esitti meilläkin kansainvälisenä naistenvuonna 1975 nähdystä tv-haastattelussa, että naiset voivat saavuttaa tasa-arvon kieltäytymällä avioliitosta ja lasten synnyttämisestä. Tällaiselta perustalta tuskin löytyy ratkaisua ihmissuhteiden ongelmien käytännössä. Loppuun asti vietyä nämä katsomukset johtavat täydelliseen vieraantumiseen todellisesta elämästä.

Uusfeminismi esittää tunnuksen "uusien ihmissuhteiden" luomisesta — ei nykyisenlaisten naisten ja miesten, vaan muutettujen, parempien naisten ja miesten suhteina. Tämä on toki houkutteleva näköala, jonka puolesta kannattaa työskennellä. Asettaessaan sukupuolisuuden yhteiskunnallisen olemisen ja tietoisuuden määrääväksi tekijäksi ja tältä pohjalta "naistietoisuuden" luomisen päätehtäväkseen ei uusfeminismi kykene kuitenkaan osoittamaan reaalista tietä eteenpäin. Radikaalit virtaukset varoittavat naisia omaksumasta nykyisten miesten pürteitä ja kehottavat suo-

jautumaan omaan "sisarpiiriin". Eräs käytännön seuraus on myös naisten erilliskulttuurin syntyminen tämän itse-tietoisuuden ilmauksena. Eräät virtaukset uusfeministisessä liikkeessä torjuvat tähän perustuen inhimillisen kulttuurin perinteet, koska se on "miesten luomaa".

Mitä on tehtävä?

1960-luvun opiskelijaradikalismista jäi elinvoimaiseksi se osa, joka tiedosti vaatimustensa yhteensovittamattomuuden kapitalistisen yksityisomistuksen ja siihen nojaavan yhteiskuntajärjestelmän kanssa, ja tuli mukaan työväenluokan johtamaan demokraattiseen taisteluun. Sama tilanne koskee nykyistä naisasialiikettä, jonka protesti myös oikeaan tunnuksen osuessaan jää voimattomaksi ollessaan irrallaan tästä taistelusta. Kommunisteille tästä syntyvä haaste on naisten herättäminen ymmärtämään vaikeuksiensa syyt ja yhteiskunnallisen ja poliittisen taistelun välttämättömyys. Tehtävänäimme on osoittaa juuri tämä tavallisten naisten oman elämäkokemuksen pohjalta. Näin asettaa tehtäväänsä demokraattinen naisliike SNDL. Tämä selvitystyö tulee ulottaa myös niiden naisten keskuuteen, jotka nyt näkevät feminismin ideologiassa ja siihen nojaavassa liikkeessä ongelmiansa ratkaisun.

On välttämätöntä, että naisista tulee taistelutovereita työväenluokan taistelussa kapitalismia vastaan. On välttämätöntä, että työväenluokka tietoisesti ja päättäväisesti luokkana taistelee naisten vapauttamisen puolesta. Tästä työstä Lenin totesi:

"Meidän kommunistiseen työhömmme naisjoukkojen keskuudessa on sisällytettävä valtavasti kasvatustyötä miesten keskuudessa. Meidän on kitkettava juurineen vanhat herrakäsitteet sekä puolueesta että joukkojen keskuudesta. Se kuuluu poliittiseen työhömmme aivan samalla tavalla kuin on välttämätöntä kouluttaa perusteellisesti teoriassa ja käytännössä nais- ja miestoveriitten joukko toteuttamaan ja suorittamaan puolue tehtävää työtätekevien naisten keskuudessa".

Tämä koskee luonnollisesti myös Sosialistista Opiskelijaliittoa ja sen koko jäsenistön kasvatustyötä ja järjestön koko toimintaa.

— Tarvitaan perehtymistä tieteellisen sosialismin teoriaan myös teoriana naisen vapautuksesta, yhteiskunnallisesta tasa-arvosta ja tiestä tämän saavuttamiseksi.

— Tarvitaan perehtymistä naisten ja erityisesti naisopiskelijoiden konkreettisiin elinolosuhteisiin ja tämän selvittämistä myös SOL:n julkaisuissa.

— Tarvitaan naisten demokraattisten vaatimusten liittämistä kiinteäksi osaksi opiskelijoiden demokraattista taistelua.

— Tarvitaan johtopäätökset myös organisaation kehittämiseksi vastaamaan näiden tehtävien vaatimuksia.

Bebel päätti "Nainen ja sosialismi" -teoksensa sanoihin: "Tulevaisuus kuuluu sosialismille, tämä tarkoittaa ensisijalla työläisille ja naisille."

Tänään tämä ei ole utopiaa, vaan käytännön kokemus sosialistisissa maissa. Turhaan ei niissä naisen asemassa tapahtunutta muutosta ole kuvattu vallankumoukseksi vallankumouksessa. Verrattaessa esimerkiksi Saksan Liittotasavaltaa ja Saksan Demokraattista Tasavaltaa näyttää jokainen osoitin murskaavasti sosialismin etummaisuuksien. Tämä muutos ei ole tapahtunut itsestään vaan todella mittaavien taloudellisten, sosiaalisten ja kasvatuksellisten toimenpiteiden tuloksena. Sosialismin esimerkillä on ollut ja on valtava mobilisoiva merkitys naisten taistelulle kapitalistisissa maissa. Tämän esimerkin osoittaminen auttaa osaltaan pääsemään siitä rajoittuneisuudesta, johon uusfeminismin ideologia naisia sysää.

Kommunistit pyrkivät saamaan naisjärjestöt yleisdemokraattiseen taisteluun. Samalla meidän tehtävämme on osoittaa feminismien perinteisten ja uusien muunnosten kestämättömyys. Ideologinen yhteenotto porvarillisen ja pikkuporvarillisen ideologian kanssa on väistämätöntä ja myös välttämätöntä naisliikkeen lujittamiseksi ja myös sen sosiaalisen pohjan laajentamiseksi. Työätekevien naisten etu ratkaistaan yhteisessä taistelussa suurpääomaa vastaan.

Taistelu naisen vapauttamiseksi kaikkinaisesta sorrosta ja riistosta on luokkataistelua.

SKP ja koululaitoksen demokratisoiminen

Kari Koivumäki

Suomen kommunistisella puolueella oli jo syntyhetkellään vuonna 1918 myös kouluasioissa vanhan työväenpuolueen arvokas kokemus taustanaan. 1900-luvun ensi vuosikymmeninä — aikana ennen Suomen luokkasotaa — oli työväenliikkeellä voimakas jalansija kouluissa ja aloite käsissään koulutuksellisen demokratian puolesta käytävässä kamppailussa. Opettajistossa oli runsaasti voimia, jotka kannattivat työväenpuolueen vaatimuksia oppivelvollisuuden toteuttamisesta.

Vanhan työväenpuolueen arvovaltaa kouluväen keskuudessa kuvaa hyvin se yksittäinen tapahtuma, kun O. W. Kuusinen 17. 3. 1906 esitelmöi pyydettyinä alustajana Suomen Opettajain Liiton keskushallituksen kokouksessa. Tällöin Kuusisen selostettua sosialidemokraattien kantoja koulutuspolitiikkaan voitiin opettajaliiton hallituksen kokouksessa todeta, että liiton näkökannat ovat lähes kaikilta osiltaan samansuuntaiset työväenpuolueen asettamusten kanssa.¹

Vanha työväenpuolue teki myös merkittäviä eduskunta-aloitteita koulutuspolitiikan alalla, mutta porvarillisten ryhmien vastustus kaatoi kaikki esitykset pohjakoulutuksen laajentamisesta. Vanhan työväenpuolueen koululaitoksen kehittämislinjaa ilmentää hyvin esimerkiksi Suomen sosialidemokraattisen nuorisoliiton VI:n liittokokouksen aineisto vuodelta 1919.

1. Katso Matti Rinne: Suomen Opettajain Liitto 1893—1973. Vammala 1973, s. 75 ja Opettajalehti vuodelta 1906.

Luokkasodan jälkeen tapahtui selvä muutos suomalaisessa koulutuspolitiikassa. Valkoisen Suomen johto puhdisti koulun ja korkeakoululaitoksen edistyksellisistä opettajista samalla kun vastaperustettu Suomen kommunistinen puolue joutui toimimaan illegaalisena, manalaisena puolueena. Tämä merkitsi sitä, että puolueen vaikutus Suomen politiikkaan ja yhteiskunnalliseen elämään tapahtui Neuvosto-Venäjältä käsin ja muiden järjestöjen kautta. Kouluasioita koskevat kysymykset eivät olleet ensimmäisinä esillä, kun kysymyksessä oli maanalainen toiminta.

Kuitenkin pitkä yhteiskunnallinen taistelu ennen vuotta 1918 oli antanut jo pohjan vaatimuksille koulutuksen demokratisoimisesta. Tätä heijastaa erittäin selkeästi Suomen sosialidemokraattisen nuorisoliiton koulukysymystä käsittelevä julkaisu (v:n 1919 VI liittokokouksen alustusten ja päätösten pohjalta laadittu), jossa monet periaatteelliset linjakysymykset oli pitkälle kehitettyjä ja näin oli luotu pohja sitkeälle taistelulle vaikeissakin olosuhteissa. Kommunisteilla ja vanhan työväenpuolueen linjan radikaaleilla kehittäjillä oli sosialidemokraattisessa nuorisoliitossa vankka asema ja näkemykset heijastavat kommunistisen liikkeen kantoja. Julkaisussa esitettiin mm. seuraavat vaatimukset:²

□ koulujärjestelmän osalta pakollinen 6-vuotinen pohjakoulu ja ilmaiset opetusvälineet sekä valtion tuen lakkauttaminen yksityiskouluille (so. yhteiskunnan kustantama koulu),

□ opetussisältöjen muuttamisessa painotettiin historianopetuksen tieteellistämistä ja Suomen historian käsittelyä kansanvaltaisessa hengessä, äidinkielen lukukirjojen uusimista, uskonnonopetuksen tekemistä vapaaehtoiseksi, yhteiskuntaopin lisäämistä ja tässä myös sosialismin esittelyä sekä luonnontieteissä kehitysoopin ottamista johtavaksi aatteeksi. Niinikään vaadittiin moraaliopetuksen antamista yhteistunnon aatteisiin nojaten,

□ oppilaiden oikeuksien osalta esitettiin vaatimus valtiolle tukea köyhiä, lahjakkaita oppilaita ja vaatimus, jonka mukaan oppilaita kielletään osallistumasta aseellisiin järjestöihin,

□ pedagogisesti/didaktisesti haluttiin koulua uudistaa vaatimalla opettajistolta laajaa yleissivistyksellistä ja pedagogista koulutus pohjaa sekä ottamalla työkasvatus käytäntöön pyrkimällä lähentämään koulua elävään elämään.

2. Hj. Eklund (toim.): Koulutuskysymys Suomen sos.dem. nuorisoliiton ohjelmassa VI liittokokoukselle esitettyjen alustusten ja päätösten mukaan. Pori 1920.

Kaikkiaan koulutuksen haluttiin siis kuuluvan jokaiselle. Pääpaino opetuksessa tuli panna luonnontieteellis-tekniselle aineistolle työkasvatusta käyttäen. Yhteiskunnallisten aineiden opetus tuli demokratisoida ja uskonnonopetus tuli korvata moraaliopetuksella. Kovaa kritiikkiä esitettiin sen johdosta, että koulu oli nopeasti militarisoitu valkoisten taholta luokkasodan jälkeen.

Koulujen militarisointi johti jopa niin pitkälle, että kouluissa käynnistettiin kouluhallituksen hyväksymänä maanpuolustusopetus, joka suojeluskunta-aktivistien mukaan oli "luonnollinen seuraus koulussa harjoitetusta suojeluskuntatyöstä". Toivo Karvosen johdolla v. 1929 julkaistu Suomen Järjestönuorten Liiton artikkeli "Lasten militarisointia vastaan" sisältää yksityiskohtaisempaa arviointia koulujen militarisoinnista³.

Maailmansotien välisellä kaudella SKP oli kiellettyinä puolueena vaikuttamassa Suomessa lähinnä muiden puolueiden (esim. Sosialistinen työväenpuolue) ja ammattiliittojen kautta. Yhtenäiskoulukysymys oli jo tällöin noussut työväenliikkeen vaatimukseksi ja työväenliike pyrki vaikeissa oloissa vastustamaan koulutuksen supistuksia ja militarisointia. Kommunisti-lehti, jota toimitettiin Moskovassa, arvosteli lujasti porvariston koululaitosta kurjistavaa politiikkaa. Lehdessä todettiin, että Suomi hyvin lyhyessä ajassa menetti asemansa yhtenä johtavana koulumaana ja kritikoitiin myös sitä, että suomalainen demokraattisen kasvatuksen perinne romutettiin. 1920-luvulla ilmestyi lehdessä useita artikkeleita, joissa esiteltiin Neuvostoliiton koululaitoksen saavutuksia ja osoitettiin, kuinka Neuvostovenäjän koululaitos pian ohittaisi tasoltaan suomalaisen.⁴

1930-luvun alussa lamakauden alkaessa alettiin Suomessa porvariston toimesta voimakkaasti supistaa koululaitosta. Demokraattisten voimien näkemykset heijastuivat kuitenkin muutamissa virallisen tahon toimenpiteissä. Esimerkiksi Mantereen komitea jätti koulujärjestelmän uudistamista koskevan esityksen, joka perustui yhtenäiskoulumallille. Esitys kuitenkin hylättiin vedoten resursien vähyyteen. Vuonna 1933 SKP:n keskuskomitean laajennettu plenum antoi päätöslauselman työstä työtätekevän sivistyneistön keskuudessa. Päätöslauselmassa vaadittiin johdonmukaisesti koulusupistuksista luopumista ja koulutusmahdollisuuksien lisäämistä työväestön keskuudessa.

3. Katso Sinervo-Lodenius (toim.): Sota sotaa vastaan. Suomen Sadankomitealiitto, Hämeenlinna 1973, s. 183—190.

4. Katso esim. Kommunistit 1926 s. 367—370 ja 1927 s. 341—350 ja 404—414 (Lassyn artikkelit).

nessa. Päätöslauselmassa tehtiin myös esityksiä Suomea ravistelevan kulttuurikriisin voittamiseksi. Ankara kritiikki kohdistui edelleen porvariston pyrkimykseen käyttää kouluja osana militaristista kasvatusjärjestelmää. Samana vuonna (1933) eritteli nimimerkki "Hagman" Suomen kulttuurikriisiä koululaitoksen supistustoimien kautta ja osoitti, kuinka supistuksissa on kysymys juuri työläisten lasten opiskelumahdollisuuksien rajoittamisesta.

Myös Soihtu-lehden ympärille ryhmittynyt kommunisteja lähellä oleva akateeminen radikaalijoukko käsitteli kasvatus- ja koulukysymyksiä tehden 30-luvulla aloitteita vähävaraisen nuorison opiskelumahdollisuuksien turvaamisesta. Vielä vuonna 1939 esitti Soihtu-lehti⁵ oppikirjakomitean asettamista poistamaan oppikirjoista sotaa ihannoiva aines, mutta useimmat näistä esityksistä jäivät pelkiksi esityksiksi, joilla ei valkoisessa Suomessa ollut toteutumisen mahdollisuuksia. Kuitenkin SKP:n linja kasvatus- ja koulukysymyksissä sotien välisenä aikana oli selkeä ja ajan poliittisten tehtävien tasalla.

1940-luvun demokraattinen kausi

Puolueen nousu julkiseen toimintaan johti nopeasti tuloksiin taistelussa koulujärjestelmän kehittämiseksi ja kasvatuksen sisällön demokratisoimiseksi. Puolueen linjan vaikutus laajoihin kansankerroksiin oli tuolloin voimakasta. Yhtenäiskoulujärjestelmä oli tärkeä poliittinen kamppailukysymys heti sodan jälkeen.

SKP järjestäytyi julkisesti, SKDL, SDNL, SNS ja monia muita demokraattisia järjestöjä perustettiin jo vuosina 1944—45. Puolue lähti muovaamaan uutta politiikkaa fasismin kitkemiseksi Suomen yhteiskunnallisesta ja aatteellisesta elämästä. Puolueen VII edustajakokous vuonna 1945 esitti jälleen vaatimuksen koulujärjestelmän ja kouluopetuksen hengen uudistamisesta. SKDL:n eduskuntaryhmä teki puolueen johdolla vuonna 1945 eduskuntaaloitteen⁶ suunnitelman latimisesta koululaitoksen saattamiseksi uuden demokraattisen suuntauksen ja kasvatusopin vaatimuksia vastaavaksi. Aloitteessa esitettiin mm. koulupakon ulottamista keskikouluun asti 7—16 ikävuosien väliseksi ajaksi. SKDL laati itselleen myös koulu-uudistusohjelman, jolla oli vaikutusta myös vuoden 1947 korkeatasoiseen SKDL:n kulttuuriohjelmaan. SKDL:n kulttuuriohjelmassa⁷ (1. 2. 1947) kirjoitetaan:

5. Soihtu 17—18/1939, s. 304: Oppikirjakomitea asetettava!

6. Katso Valtiopäivät 1945, liitteet I—XII, 19. 4. 1945 Anna Nevalaisen johdolla jätetty aloite.

7. SKDL:n kulttuuriohjelma 1. 2. 1947. Helsinki, s. 3.

"Ilsenäisyysaikana on maamme koululaitos menettänyt sen eturiviaseman, mikä sillä aikaisemmin on ollut; kehitys monissa muissa maissa on mennyt eteenpäin, Suomessa sen sijaan enemmän tai vähemmän pysähtynyt. Sotapolitiikan romahdus on paljastanut myös koululaitokseen pesiytyneen kokonaan väärän aatteellisen hengen. Siksi on koko kansallisessa kasvatustalouksessa suoritettava perusteellinen uudistus, koululaitoksen järjestelmä ja henki demokraattisoitava, samalla kun tarpeellisiin metodisiin uudistuksiin ryhdytään, joilla pönttöskoulu muutetaan elämää varten valmistavaksi kouluksi."

Konkreettisesti ohjelmassa esitetään siirtymistä 8-vuotiseen yhtenäiskouluun, joka muodostaisi kaikille yhteisen pohjan. Lisäksi jatko-opiskelumahdollisuuksien turvaamiseksi esitetään stipendijärjestelmän käyttöönottoa vähävaraisille opiskelijoille. Yhteiskuntaopin erottaminen historiasta ja tämän aineen oppikirjojen tarkistaminen valtion toimesta kuuluu myös ohjelman vaatimuksiin ja lisäksi siinä esitetään uskonnonvapauden toteuttamista kouluissa irrottamalla koululaitos kirkosta. Myös opettajien palkkauksen pikaista parantamista vaaditaan, ja SKDL:n eduskuntaryhmä teki asiasta aloitteen vuonna 1947⁸. Samana vuonna tehtiin aloite myös opintorahajärjestelmästä varattomia opiskelijoita auttamaan⁹.

Myös valtiohallinnossa tapahtui muutoksia, kun kulttuurihallinnon johtavat virkamiehet vaihdettiin ja keskeisille paikoille asetettiin uuden demokraattisen suuntauksen edustajia. Yleisradion pääjohtajaksi nimitettiin Hella Wuolijoki, opetusministeriksi Johan Helo sekä kouluhallituksen pääjohtajaksi Yrjö Ruutu. Eräitä merkittäviä komiteoita asetettiin ja koulukysymyksissä keskeinen oli prof. Ruudun johtama koulujärjestelmäkomitea, joka sai mietintönsä valmiiksi vuonna 1947. Mietinnössä esitetään siirtymistä yhtenäiskoulujärjestelmään. Myös oppikirjojen sisältöä ryhdyttiin uudistamaan ja tätä varten asetettiin komitea (1948 5. oppikirjakomitea). Suuri merkitys demokraattisen käänteen aikaansaamiseksi kulttuuri- ja kasvatuselämässä oli kontaktien nopealla elpymisellä Neuvostoliiton kanssa. Vuonna 1945 Suomesta Neuvostoliittoon matkusti laaja kulttuurivaltuuskunta opetusministeri Helon johdolla ja tätä kautta mahdollistui tutustuminen Neuvostoliiton koulu- ja kasvatustaloukseseen, tiede-elämään ja urheiluun.

Useiden joukkojärjestöjen tilaisuuksissa käsiteltiin uutta kulttuuri- ja koulutuspolitiikkaa ja esimerkiksi ASS:n

8. Katso Valtiopäivät 1947, 14. 2. 1947 Tyyne Tuomisen johdolla jätetty aloite.

9. Katso Valtiopäivät 1947, 14. 2. 1947 Mauri Ryömän johdolla jätetty aloite.

27. 6. 1945 järjestelmässä seminaarissa maisteri Väinö Meltti alusti aiheesta "Demokratia toteutettava koululaitoksessa — opetustoiminnan johto puhdistettava fasisistista yksilöistä". Alustuksessaan Meltti esitti mm.:

SKP JA
KOULU-
LAITOS

- opetustoiminnan johto on puhdistettava fasisteista
- koululaitos demokratisoitava ja saatettava rauhan palvelukseen
- oppikirjat uudistettava saman periaatteen mukaisesti
- koulu ja kodit saatettava lähelle toisiaan.

SKP:n vuosikymmeniä kannattama periaatteellinen linja koululaitoksen kehittämiseksi alkoi saada laajaa kannatusta työtätekevien väestöpiirien keskuudessa. Tämä merkitsi seuraavia uudistuspyrkimyksiä:

- Koulujärjestelmän suhteen yhteisenä pyrkimyksenä oli eteneminen kohti yhtenäiskoulujärjestelmää, josta tehtiin luonnosteluja ja esityksiä eri tahoilla. 8-vuotinen pohjakoulu kuului SKDL:n esitykseen vuodelta 1947. Ammatillista koulutusta esitettiin lisättäväksi huomattavasti ja samalla esitettiin ajatus korkeamman koulutuksen väylien avaamisesta eri koulutusväyliä pitkin. Opettajankoulutus vaadittiin myös uudistettavaksi koko muuta uudistusta vastaavaksi ja fasisistimielisiä opettajia vaadittiin jättämään tehtävänsä opettajina.
- Koulujen opetussisällön uudistamisessa lähdettiin liikkeelle koulujen yleishengen muuttamisesta sotaa ihannoivasta saksalaismielisyydestä rauhaa puolustavaksi kansainvälisyydeksi. Uskonnonopetus esitettiin muutettavaksi ei-tunnustukselliseksi ja yhteiskuntatieteellistä ja maatemaattis-luonnontieteellistä opetusta esitettiin lisättäväksi. Venäjän kielen opetuksen turvaaminen nousi englannin kielen ohella voimakkaasti esiin.
- Kolmantena suurena koulutuspoliittisena kysymyksenä puolueen taistelussa oli koululaisten, opiskelijoiden ja opettajien kunnollisen toimeentulon turvaaminen. Näissä merkeissä esitettiin SKDL:n taholta opettajien palkkauksen parantamista, vähävaraisille opiskelijoille ja koululaisille luotavaa stipendijärjestelmää ja ylipäätään sellaisen koulujärjestelmän luomista, joka turvaisi yhtäläisen mahdollisuuden kaikille lahjakkuutensa mukaan käydyt opinnot niin pitkälle kuin mahdollista.
- Neljänneksi ryhdyttiin vaatimaan myös pedagogis-didaktisia uudistuksia ja kouluissa vallalla olevan "päähänpänttäyspedagogiikan" vaihtamista uuteen aktiiviseen pedagogiikkaan, jossa koululaiset omakohtaisen

2/1979
SOIHTU

työskentelyn avulla voisivat saavuttaa kestävän opiskelumotivaation. Niin ikään lähdettiin avoimesti siitä, että koululaitos on osa yhteiskuntaa eikä arvovapaata tai puolueetonta kasvatusta ole olemassa, vaan kasvatuksen tulisi kaikilta osiltaan astua rauhan ja edistyksen palvelukseen.

Yhteiskunnassa tapahtunut nopea demokratisoitumiskehitys sai kuitenkin vastavoimat ryhtymään ulkomaisen avun turvin kiivaaseen vastahyökkäykseen ja niinpä "kolmen suuren" yhteistyön kariutuminen v. 1948 katkaisi myös koulutuspolitiikan alalla kaiken sen uudistustyön, mihin oli ryhdytty. Puolueen linjaa koulutuspolitiikassa toteuttivat vain kansandemokraattinen liike ja sitä lähellä olevat tahot.

Kylmän sodan kausi

Vuonna 1949 käytiin eduskunnassa laaja koulujärjestelmäkeskustelu Ruudun johtaman koulujärjestelmäkomitean mietinnön pohjalta, mutta kolmen suuren yhteistyön kariuduttua eivät sosialidemokraatit ja maalaisliitto enää puoltaneetkaan yhdessä laadittuja esityksiä siirtymisestä yhtenäiskoulujärjestelmään. Mietintö haudattiin.

1950-luvulle tultaessa koululaitoksen kehittäminen oikeistopiiriin toimesta laiminlyötiin ja jälleen oltiin tilanteessa, jossa koulutuksen supistamispyrkimyksiä esitettiin huolimatta siitä, että aika vaati päinvastaista. Puolueen työssä koululaitoksen kehittämiseksi olivat keskeisellä sijalla kylmän sodan hengen vastustaminen ja rauhankasvatus sekä roskakulttuurin vastustaminen. Edelleen ajettiin yhtenäiskouluvaatimusta, mutta vastassa oli nyt laaja oikeistorintama. Koulutuksen resurssien heikentämistä vastustettiin ja puolue piti edelleen tärkeänä koulutyöntekijöiden aseman parantamista. Kylmän sodan poliittinen ilmapiiri ehkäisisi kommunistien linjan eteenpäinmenon kouluissa. Vaikeasta poliittisesta tilanteesta huolimatta uusia työmuotoja kehitettiin.

Vuonna 1951 matkusti Suomesta Neuvostoliittoon laaja opetusalan valtuuskunta, joka matkansa jälkeen raportoi myönteisessä hengessä kokemuksiaan Neuvostoliitosta lehdistössämme. Samana vuonna 3. toukokuuta 1951 pidettiin Helsingissä Suomen Rauhanpuolustajat r.y:n toimesta järjestetty neuvottelukokous "Kasvattajat ja rauhantyö"¹⁰, johon kutsuttiin Suomen opettajia keskustelemaan aiheesta. Tilaisuudessa pidettiin useita aihetta käsitteleviä luentoja ja tilaisuuden pääalustukset julkaistiin kirjaseinä Rauhan-

puolustajien toimesta. SKDL julkaisi asiakirjan "Kansandemokraatit ja kunnallispolitiikka", jossa esitettiin tehtäviä kunnallisen koululaitoksen uudistamisesta yhtenäiskouluperiaatteen mukaisesti.

Vuoden 1953 kunnallisvaaliohjelmassaan SKDL korosti koulujen resurssivaikeuksia ja vaati koululaitoksen kehittämisen tuntuvaa nopeuttamista. Vuonna 1954 käytiin lehdistössä melko laaja keskustelu rosakulttuurin vaikutuksista lapsiin ja nuorisoon ja tästä kysymyksestä oli jo 40-luvulla edustaja Anna Nevalaisen johdolla jätetty eduskunta-aloite 13. 2. 1947, jossa vaadittiin erikoisveron määräämistä ala-arvoiselle kirjallisuudelle. Samaa kysymystä — lapsiin vaikuttavia kulttuuritekijöitä — käsiteltiin laajemmin myös vuonna 1952 10. päivänä toukokuuta Helsingin kauppakorkeakoululla Parasta Lapsille r.y:n toimiessa suomalaisena pääjärjestäjänä. Tässä tilaisuudessa kiinnitettiin huomiota mm. neuvostoliittolaisten lastenelokuvien hyvään laatuun ja tarpeeseen saada niitä Suomeen (ks. Sylvi Kyllikki Kilven puhe, eripainos).

Vuonna 1955 Hertta Kuusinen julkaisi kirjasen "Henkisen työntekijäin asema ja kansallinen kulttuurimme", jossa hän jälleen voimakkaasti toi esiin rinnakkaiskoulujärjestelmän kehnouden, opettajain heikon palkkauksen, opetuksen taantumuksellisen hengen ja muita koulumme epäkohtia, jotka jälleen syvenivät 1950-luvun jäädytetyn kehityksen kaudella.

1950-luvulla painotettiin kysymystä koululaitoksemme resurssien heikkoudesta, ja esimerkiksi kansanedustaja Irma Rosnell kirjoitti Kommunistissa vuoden 1956 lopulla koulumaailmassa olevan kaksi polttavan ajankohtaista ongelmaa: tavaton ahtaus kouluissa ja epädemokraattisuus. Koulujärjestelmän kehittämisen estäminen aiheutti myös opettajakunnan keskuudessa laajaa tyytymättömyyttä ja koulusupistuksia vastaan uhattiin jopa lakolla opettajien taholta.

1950-luvun lopulla oli tilanne, jossa 1940-luvun demokraattisen vaiheen vaikutus oli oikeiston voimin torjuttu. Kylmä sota löi taantumusaallon kouluihin. Puolueen vaikutus sivistyneistöön ja kannatus esimerkiksi opettajien keskuudessa oli vähäinen.¹¹

1960-luvun murros

1960-luvulla tuotantoelämän ja tekniikan nopean kehityksen kaudella porvariston oli myönnettävä koulutustason nostamisen välttämättömyys. Alkoi uudestaan vilkas ja laaja keskustelu peruskoulusta. Integraatiotaktiikan muut-

11. Katso SKP:n XI edustajakokouksen (1957) aineisto, pääsihteeri Pessin toimintaselostus, s. 51—52.

tuessa porvariston päätättiikaksi SKP ei kyennyt riittä-
vän terävästi asettumaan nousevan radikalismien johtoon
ja antamaan sille vallankumouksellista suuntaa. Pikemmin-
kin puolueen piirissä esiintyi hämmennystä sivistyneistön
ja nuorison protestin johdosta.

Vuonna 1960 SKP:n XII edustajakokouksen toiminta-
selostuksessa¹² pääsihteeri Pessi totesi yhtenäiskoulutun-
nuksen vihdoin saavuttaneen laajempaa kannatusta ja vaa-
ti resurssien suuntaamista koulu-uudistukseen. Vuoden
1963 XIII edustajakokouksen selostuksessa annettiin ke-
hotus ryhtyä nopeasti peruskoulujärjestelmää toteutta-
maan, mutta huomautettiin samalla, että myös korkeampi
opetus olisi uudistettava. Merkittävää tässä vaiheessa oli,
että toimintaselostuksessa arvosteltiin voimakkaasti kor-
keakoulujen ja tieteen länsisidonnaisuutta ja vaadittiin yhe-
teyksien tiivistämistä neuvostotieteeseen. Selostuksessa
esitettiin lisättäväksi korkeakouluja ja lisäksi kouluissa
vaadittiin soveltamaan johdonmukaisesti rauhankasvatusta¹³.

Vuoden 1966 XIV edustajakokous hyväksyi koulupoliit-
tisen julkilausuman tilanteessa, jossa nuorison radikalisoit-
uminen eteni nopeasti. Julkilausumassa vaadittiin edel-
leen peruskoulun nopeaa luomista ja porvariston vastarin-
nan murskaamista, opettajankoulutuksen uudistamista ja
sisällöllistä demokratisoimista sekä korkeakoulujen lisää-
mistä ja niiden kasvatustavoitteiden uudistamista.

SKDL:n kulttuuriohjelmassa vuonna 1964 esitettiin
kunnallista, yhtenäistä 9-vuotista peruskoulua. Saman vuo-
den kunnallisojelmassa vaadittiin kunnille koulu-uudis-
tuksen nopeaa toteuttamista. SKDL:n periaateohjelmassa
vuonna 1967 korostettiin sitä, että koulu-uudistus jäisi
kesken, jollei koulua uudistettaisi myös sisällöllisesti. Niin-
ikään esitettiin koulun sisäistä demokratiaa lisättäväksi.

1960-luvulla palattiin useisiin 40-luvun lopun vaatimuk-
siin, mutta uusia vaikeuksia toi osaltaan porvariston kom-
munisteihin kohdistama joustava taktiikka, joka voimisti
puolueen sisällä revisionistisia tendenssejä. Nuorison ja si-
vistyneistön keskuudessa ilmenneitä näennäiskumoukselli-
sia katsomuksia ei kyetty paljastamaan, muttei liioin pys-
tytty ohjaamaan nuorisoa selkeälle luokkataistelulinjalle.

1970-luku ja edistyksellisen liikkeen nousu

1970-luvulle tultaessa alettiin Suomessa selkeästi havai-
ta, kuinka porvariston integraatitaktiikkaan nojaava luok-
karauhapolitiikka johtaa työtätekevien elinehtojen jatku-

12. SKP:n XII edustajakokouksen (1960) aineisto, pääsihteeri Pes-
sin toimintaselostus, s. 60—61.

13. SKP:n XIII edustajakokouksen (1963) aineisto, pääsihteeri Pes-
sin toimintaselostus, s. 60 sekä päätöslauselma, s. 130.

vaan kapenemiseen. Puolueen piirissä tapahtui jo 60-luvun lopulla selkiytymistä ja marxilais-leniniläisen teorian perusopiskelu lisääntyi nopeasti erityisesti nuorison keskuudessa. Koululaiset, opiskelijat, kulttuurityöntekijät, tutkijat ja työläisnuoriso järjestäytyivät marxismi-leninisin pohjalta ja marxilais-leniniläiset joukkojärjestöt (SOL, SDNL, KTL, Tutkijaliitto) lisäsivät vaikutustaan maamme nuorison keskuudessa. Tämä aiheutti kuitenkin nopean vastahyökkäyksen ja poliittisen polarisaation. Vastavoimat järjestäytyivät tehokkaasti. Kuitenkin tärkeää kehitystä merkitsi aatteellisen linjan selviytyminen, joka johti koulutuspolitiikassa pitkälle yksilöityjen vaatimusohjelmien laatimiseen puolueen ja eri joukkojärjestöjen toimesta.

Tieteellis-teknisen kehityksen vauhti 60-luvulla oli niin nopea, että suunnitelmat peruskoulun toteuttamisesta osoittautuivat alunperin riittämättömiksi. SKP:n XVI edustajakokous vuonna 1972 vaati lähiajan tavoiteohjelmassaan 12-vuotista peruskoulutusta toteutettavaksi valtion varoin ja kustannusten siirtämistä suurpääoman kannettaviksi. Samoin vaadittiin opiskelijapalkan toteuttamista ja korkeakoulujen ja oppilaitosten hallinnon demokratisoimista, josta vaatimuksesta oli tullut koululaisten ja opiskelijoiden laajan joukkoliikkeen perusvaatimus. Niinikään koulun ja kirkon toisistaan erottaminen nousi jälleen esiin, ja valtion oppikirjakustantamon perustaminen nähtiin välttämättömänä. Puolueen linjan selkiytymisen myötä laadittiin monia tärkeitä marxilais-leniniläisiä koulutuspoliittisia ohjelmia kuten esimerkiksi SOL:n koulutuspoliittisesti painotettu "Taisteluohjelma" vuodelta 1973.

Suuri merkitys kommunistien toiminnalle koulu- ja kasvatuskysymyksissä on ollut Demokraattiset Koulutyöntekijät (DEMKO) r.y:n perustamisella ja toiminnalla 1970-luvulla. DEMKO:n piirissä on voinut ensimmäisen kerran itsenäisen Suomen historiassa muodostua laajempi demokraattisten opettajien liike, joka on lähtenyt kaikissa tomissaan SKP:n vaatimusten kanssa sopusoinnussa olevien tunnusten pohjalta laajemman rintaman rakentamisen kautta koulutuspolitiikan demokraattisen tien ajamiseen.

Myös pioneeri liikkeen piirissä tapahtunut selkiytyminen on virittänyt uutta laajaa kiinnostusta marxilaista kasvatusteoriaa ja -toimintaa kohtaan.

SKP:n XVII:n edustajakokouksen (1975) hyväksymä demokraattisten voimien yhteistyöasiakirja edustaa vaatimustensa laajuudessa selkeällä tavalla lukeneiston ja työväenluokan yhteistyön tuloksia. Asiakirjassa on myös koulutuspolitiikan osalta esitetty johdonmukainen tie kohti demokraattista koululaitosta ja kasvatuskäytäntöä. Demokraattiset Koulutyöntekijät r.y:n ohjelmallinen asiakirja vuodelta 1977 soveltaa puolueen linjaa laajan koulu- ja

kasvatusalan työntekijöiden joukon tarpeiden kannalta.

Tällä hetkellä näyttää siis siltä, että ohjelmalliset vaatimukset ja selkeä toimintaohjelma maamme koulutusjärjestelmän uudistamiseksi on pääpiirteiltään hahmotettu. SKP:n linjaa tukee suuri opettajien ja kasvattajien joukko vaikka pääomapiirien vastustus on voimakasta, SKP voi kuitenkin käydä koulutuspoliittista kamppailua paremmista asemista kuin aiemmin.

Yhteenvedo

SKP:n 60-vuotinen työ maamme koulutusjärjestelmän demokratisoimiseksi on läpi vuosikymmenten — hyvin vaihtelevista yhteiskunnallisista olosuhteista riippumatta — rakentunut eräiden perusvaatimusten varaan. Lähes 30 vuotta sai SKP tehdä työtä illegaalisena puolueena pyrkiin vaikuttamaan maan asioihin muiden tahojen kautta.

SKP:n ja sen liittolaisten koulutuspoliittinen yleislinja voitaneen kiteyttää seuraaviksi tavoitteiksi:

- taistelussa koulutusjärjestelmän laajentamiseksi ollaan pyritty yhtenäiskoulujärjestelmään ja sen kehittämiseen vaatimalla koulutuksen pidentämistä ja tason kohottamista.
- opetuksen sisällöllisessä uudistamisessa ollaan vaadittu teknis-luonnontieteellisten ja yhteiskunnallisten aineiden lisäämistä ja jälkimmäisten sisällöllistä demokratisoimista. Uskonnonopetusta on jatkuvasti vaadittu joko vapaaehtoiseksi tai korvattavaksi etiikan opetuksella, kielten opetuksen osalta on painotettu äidinkielen elävää opetusta ja nytemmin venäjän kielen opetuksen tehostamista. Opetuksen sisällöllisen kehittämisen vaatimuksissa on pidetty lähtökohtana sitä, että koulutuksen on palveltava rauhaa ja yhteiskunnallista edistystä.
- opettajien ja oppilaiden oikeuksien ja aseman puolesta käytävässä taistelussa ovat keskeisinä olleet vaatimukset opettajien palkkauksen parantamisesta, opiskelijapalkasta sekä lahjakkaiden, varattomien koululaisten tukemisesta stipendein sekä vaatimukset koulujärjestelmän resurssien lisäämisestä esimerkiksi varustelumäärärahojen kustannuksella. Koulun ja oppilaitosdemokratia on kuulunut vaatimuksiin jo kauan.
- pedagogis-didaktisesti ollaan esitetty vaatimuksia työkasvatuksen käyttöönotosta. Edelleen on vaadittu pänttäyspedagogiikan lopettamista ja opettajakoulutuksen kaikinpuolisesta parantamisesta. Myös koulujen hillitöntä suorituskilpailua on arvosteltu vääränä motivointitapana.

**Sananvapauden, demokratisten oikeuksien
ja työväenlaajen puolesta**

KOMMUNISTISEN LEHDISTÖN JUHLA HELSINGISSÄ 19. - 20. 5.

- **Parhaat suomalaiset ja ulkomaiset
esiintyjät**
- **Lehdet esittäytyvät, tapaamisia**

**Varaa toukokuun viikonloppu itsellesi ja ystävillesi. Tule
Helsinkiin.**

SOSIALISTINEN POLITIikka 1

1979

Sosialistinen Politiikka on SONK:n ja SNK:n julkaisema, viisi kertaa vuodessa ilmestyvä teoreettis-poliittinen julkaisu. SOPO pyrkii edistämään luovaa marxilaisuutta Suomessa. Sen artikkelit käsittelevät sekä ajankohtaisia poliittisia että yleisiä teoreettisia kysymyksiä. Lehti kiinnittää erityistä huomiota työväenliikkeen strategian ongelmiin ja seuraa aktiivisesti Länsi-Euroopassa käytävää marxilaista keskustelua.

SOPO:n tilaushinta on 25 mk/5 numeroa tai 60 mk/15 numeroa. Irtonumerohinta on 5 markkaa. Tilauksen voi parhaiten tehdä maksamalla jomman kumman tilaushinnan SOPO:n postisiirtotilille no. 1393 13-0.

Keskustelua

Sivistysyliopisto ja polytekniisyys

Tutkinnonuudistuksesta yliopistoissa ja korkeakouluissa on tunnetusti käyty kiivasta keskustelua viime vuoden aikana. Keskustelun kohteena ovat olleet viimeiset, flososofisia ja yhteiskuntatieteellisiä aloja koskevat "uudistukset". Jyväskylässä, jossa kokeilutoimintaa on laajassa mitassa järjestetty, on "uudistusta" vastustettu tiukasti. Vastarintataistelun ohessa — jota on noussut muuallakin — on alettu etsimään ja pohtimaan niitä malleja, ideoita, jotka voisivat toimia yliopistojen ja korkeakoulujen kehittämisen päämäärinä. Esiin on noussut uusklassinen yliopistoiden idea, jota selvitettiin mm. Soiktu 1/79:ssä julkaistussa artikkelissa "Sivistysyliopisto tänään". Joensuun yliopiston professori Yrjö-Paavo Häyrynen, joka oli FYTT-mietinnön tuottaneen toimikunnan puheenjohtajana v. 1969—72, selvittää nyt julkaistavassa puheenvuorossa FYTT:n takana olevia ajatuksia. Hänen mukaansa polytekniisyyden ihanne, "polytekniinen yksilö" on edelleenkin kestävä korkeakoulukasvatuksen tavoite. — Toimitus.

Tutkinnonuudistuksen historiallisista lähtökohdista

Korkeakoulukeskustelu näyttää olevan vihdoin elpymässä, ja paikallaan onkin nyt arvioida koko kansallisen yliopisto-

laitoksen tilaa. Näyttää siltä, että opetuksen — tutkintojen — sisällöllinen uudistus on kriisiytynyt. Yhtenä syynä lienee se, ettei tavoitteita arvioivaa keskustelua ole pystytty pitämään yllä. Keskustelun laajentaminen oli jo FYTTin pyrkimyksenä ja johti mm. tutkinnonuudistuskirjaseen julkaisemiseen ennen mietintöesitysten valmistelua. Sittemmin keskustelu — samoin kuin korkeakoulutukseen kohdistuva tutkimus — on saanut maassamme tyrehtyä. Resursseja on ohjattu erilliseen seurantaorganisaatioon. Korkeakoulukysymysten poliittinen jännite — tieteen yhteiskunnallisen käytön ratkaisemattomat ongelmat — on luonut keskusteluun tulehtuneisuutta. Vaikuttaa jopa siltä, että myöhäiskapitalismin siirryttyä politiikasta vastaavat ovat jo luopumassa tieteestä ja koulutuksesta aktiivina teknologisenä muutoksen tekijänä ja jättäytymässä riippuvaiseksi ulkomaisesta kapitalismista.

Kun minulle on tarjottu tilaisuus kommentoida tässä lehdessä käytyä kiintoisaa tutkintokeskustelua, teen sen jo etäännyneenä FYTT:in työvaiheesta. Tar kastelen seuraavassa FYTT:in lähtökohdan historiallisia yhteyksiä, joita keskustelussa on ohitettu. Samalla pohdin polariteettia idealistinen-materialistinen yliopistokäsitys.

FYTTin alkuperäisenä tehtävänä oli konkretisoida 60-luvun teknisiä tutkinnonuudistushankkeita, joiden toteuttamista edellytti kapitalismin tuotantoviemien toimintatapa. Lähtökohdiana oli professori Mikko Juvan työryhmän esittämä, suorituspisteistä koostettu 3 vuoden tutkinto, joka tarkoitettiin korkeakoulujen perustutkinnoksi. Tavoitekeskustelua ei tutkinnonuudistuksen ympärillä oltu lainkaan käyty. Korkeakoulu- ja tiede osaston päällikkö, professoori Martti Takala esitti kuitenkin olevansa epävarma siitä, onko tekninen uudistusmalli mitenkään hyödyllinen. Hän katsoi FYTT:illä

olevan vapauden opetusministeriön toiveita ennakoiden kehittää uudenlaista tutkintojen pedagogiikkaa. Toimikunnan puheenjohtaja ja SYL:n korkeakoulupoliittinen sihteeri katsoivat työn alkaessa välttämättömäksi torjua ruotsalaista uudistumallia jäljittelevän ratkaisun. Oletettiin, ettei suoritusasteesta ja lyhyt-tutkinnosta päästäisi eroon ilman voimakasta pedagogista vastapainoa ja sen toteutuksen suunnittelua. Hallinnonuudistus sidottiin tutkinnonuudistukseen siten, ettei mikään uudistustoiminta kannattaisi, jollei siihen kytketty demokraattinen päätöntämuoto.

60-luvulla olivat vastakkain teknokraattinen lyhyttutkinto ja anarkoradikaalin "uusvasemmistolaisen" opiskelijaliikkeen vaatimus tutkintojen täydellisestä poistamisesta. Jälkimmäinen oli peräisin uushumanistisesta ajattelusta, joka asetti vastakkain "vapaan" henkisen työn sekä kvalifikaatioihin sidotun tuotannon työn. Tutkintoihin kohdistuva protesti heijasti massoituneen yliopiston lohdutonta opiskelutilannetta. Taustana oli myös "keskisäädyn" turhautuminen ammattipätevyyksien rapautuessa ja akateemisen työn arvostuksen laskiessa. Asetelma muistutti nykyistä: opettajakoulutuksen tekniseen malliin mukautettu "koulutusohjelma" vastakohtana historia-taustastaan osin irrallinen sivistysyliopisto eräine nostalgisine vivahteineen.

Polyteknisen yliopiston hahmottuminen

Kolmas, Länsi-Euroopan edistyksellisessä korkeakoululiikkeessä esiintynyt traditio oli vaikuttaminen pedagogisen uudistuksen kautta. Pyrkimys oli aktiivoida opiskelijain ajattelua. Perinteen juuret ovat jo 20-luvun emansipatorisessa anglosaksisessa tiedeliikkeessä, joka tähdensi tieteen yhteiskunnallista funktiota. Tälläkin vaiheella on merkityksen-

sä abstraktin tietokäsityksen sosiaalisena kritiikkinä. 60-luvun yliopistotilanteessa pyrittiin kehittämään opiskelumuotoja, joissa tutkijat ja opiskelijat saattaisivat yhteisesti muodostaa kuvaa tieteensä ja ammattinsa yhteiskunnallisesta "vastuu-alueesta". Tieteidenvälisessä kosketuksessa ja tiederakenteen kehityksessä pyrittiin toisistaan jyrkästi eriyettyjen teknologisten ja yhteiskunnallisten tieteiden vuorovaikutukseen. Nämä ideat korostivat ryhmämittaista ja itseohjautuvaa koulutusohjelmaa puiteratkaisuna, ei minään keskeisenä tavoitteena.

Toinen lähtökohta oli yliopisto-opiskelun käsittäminen tietoa luovaksi tapahtumaksi. Tieteellisen työn mallina oli jo pari vuosisataa ollut tiedonhankinta ja teorian koettelu lähtien tietoisesti asetetuista ongelmista. Tämä ajatus pyrittiin sisällyttämään FYTT:iinkin. Näin hahmoteltiin alustavasti polyteknisen ihmiskuvan ja korkeakoulupedagogiikan yhteyksiä. Tarpeellista olisi ollut pedagogisten uudistusideain vieminen suoraan opiskuskäytäntöön ja opiskelijoiden sekä nuorempien opettajien aloitteellisuuden tukeminen tällä alueella. Tämä olisi edellyttänyt uusien opetusmuotojen etsintää yli tähänastisen vanhoillisen yliopiston saavutusten. Samoin se olisi edellyttänyt tutkinto-opiskelun säädosrajoitusten poistamista ja näkökulmaa luovaa korkeakoulutuksen tutkimusta. Tämä linja hukkui toteutusjärjestelyihin, jotka ilmeisesti ehkäisivät tarkoituksellisesti yliopiston perusyhteisön aktivoitumista.

Pyrkinessään vapauttamaan tutkinto-opiskelua FYTT arvosteli myös perinteisen yliopiston tieteenalastruktuuria. Analyysia ei varsinaisesti suunnattu siihen, mutta katsottiin, että opetustilanteen ratkaisevat muutokset edellyttäisivät myös tieteellisten rakenteiden muutoksia uusien tiedon ja näkemysten muotojen kehityksessä. "Koulutusohjelma" käsiteltiin

kyllä niin, että sen sisäpuolella olisi mahdollisuus kehittää uusia yksilöllisiäkin aineyhdistelmiä. Itse tieteenalojen järjestelmää ei voida pitää staattisena ja rikkumattomana, sellaisena kuin tähänastinen porvarillinen yliopisto on sen luonut. Eri asia on, että nykyisessä tilanteessa vanhankin tieteenalajaon ja olevien laitosyhteisöjen puolustamisella on merkitystä vastustettaessa edistyskellisen tutkimuksen ulkoista kontrollia. Tieteenalarakenteen kritiikin syventäminen materialistisen analyysin pohjalta on ajan-kohtaista. Lähtökohdan huomioonottaen on perusteetonta pyrkiä leimaamaan FYTT:in hahmottama asenne "positivis-tiseksi", tiedon passiiviin jakelumalliin perustuvaksi.

Korkeakouluopetuksen erityisluonnetta tiedon kallektiivisena luomistapahtumana ei mielestäni ole riittävästi käsitelty, mahdollisesti lukuunottamatta viimeai-kaista keskustelua. Tätä kautta olisi kuitenkin ollut mahdollista aktivoida arki-tilanteessa eläviä opiskelijajoukkoja ja korkeakoulujen opettajakuntaa, joille opetuksen tapa ja sisältö on kouriintun-tuva, persoonallinen kysymys. Tutkin-nonuudistuksen toteutuksessa käsitys opetuksesta luovana, perusyhteisöstä läh-tevänä toimintana on epäilemättä syr-jäytynyt. Usein jäljelle on jäänyt "laatik-komainen" koulutusohjelma, jota säädök-sissä on "määritelty" ja jolle esim. opet-tajakoulutuksessa on asetettu niin pitkäl-ti ulkoa säädellyt rajat, että mahdolli-suus luovaan kokeiluun ja eri tieteiden uudelleenyhdistelyyn on torjuttu. Sivi-tsyliopistokeskustelun parhaita piirteitä on opetuksen luovan prosessin tähdentä-minen. Ärtymystä on ymmärrettävästi herättänyt se, että toteutuksen käytäntö on ohjautunut kaavamaisen opetustekno-logisen mallin suuntaan evoluutiokuvioi-neen. Tämä on ollut korkeakoulutuksen olemuksen vastaista.

Mikäli voimasuhteet yliopistojen sisä-

puolella ovat olleet toiset, on projekti-koulutusohjelma-mallilla voitu käytännös-sä päästä merkittäviin sovellutuksiin. Näin oli laita esim. Tanskan Roskildessä. Siellä koulutusohjelma velvoitti opiskeli-joita n. 1—2 yleistieteellisen opintovuoden aikana konkretisoimaan tiedonintres-sinsä ja kehrittelemään sitten jatkoa var-ten ongelmakeskeisen tutkimusprojektin. Katsottiin, että koulutetun yksilön on pystyttävä itse asettamaan tiedontavoit-teensa. OECD-julkaisuissa näihin kokei-luihin on suunnattu voimakasta arvostelua ja väitetty niiden johtavan "nuori-son ennenaikaiseen "ideologisoitumiseen", etenkin jos kyse on työväestöstä tule-vista ylioppilaista. On silti syytä huo-mata, että monissa kehittyneissä kapita-listisissa maissa myös mekaaninen lyhyt-tutkintojärjestelmä on kriisissä ja OECD:n aiemmin propagoinnasta tutkimuksesta eristetystä "opetuskorkeakoulusta" — joka on tietoa luovan opetuksen irvikuva — ollaan mm. Länsi-Saksassa luopumas-sa. Suunnittelureformistejakin ovat hä-lyttäneet mm. Ruotsissa ja Englannissa suoritett, opiskelijain ajattelutoimintaan kohdistuvat tutkimukset, joiden mukaan erittäin suuri osa yliopisto-opiskelijoista on pystymätöntä prosessoimaan syvem-min oppimateriaaleja. Säädely tekninen koulutusmalli ei pääse esim. opettajan-koulutuksessa edes tiedontasoon, joka tie-teellis-teknisen kumouksen oloissa on siis myöhäiskapitalismissakin katsottu välttä-mättömäksi.

FYTTin esitysten keskeinen vaikutin oli 60-luvun yliopiston ankea ja lohduton opiskelutilanne, jota tuolloin varsin laajoilla tutkimuksilla valaistiin. Helsingin yliopiston ns. vapaamuotoisissa tiedekunnissa vallitsi pirstoutunut tavoite-ilmapiiri, opiskelijaa tavoittamaton opetuskäytäntö ja motivaatiolama. Akateemiset ihanteet eivät koskettaneet näitä massayliopiston opiskelijoita. Tutkijat ja opiskelijat eivät kokeneet vaikuttavansa

mitenkään oman toimintansa tavoitteisiin. Opiskelutilannetta — aineyhdistelmien vapaata koostamista — pystyivät käyttämään hyödyksi lähinnä vain ylimmistä sosiaalikerrostumista tulleet, joiden valintojen varmuusaste oli korkein ja jotka olivat riippumattomia myös työllisyysnäkökohdista. Vastapainona oli sosiaalista turvattomuutta kokevien opiskelijain valintataipumusten kapeutuminen. Opiskelijat toivoivat nimenomaan siirtymistä aktiiveihin opiskelumuotoihin. Uudistamamme opintoilmastojen seuranta osoitti, ettei ainakaan 4 vuoden aikavälillä ollut tapahtunut tavoitteettomuuden ja vieraantuneisuuden vähenemistä näissä opintoyhteisöissä. Näkökulma "aineyhdistelmäyliopiston" arkipäiviin johti uudistuspyrkimyksiimme.

70-luvun korkeakouluaжатtelyn puutteista

Edellä selostetut lähtökohdat eivät suinkaan jäsenyneet selväpiirteisesti vielä 70-luvun alussa. FYTT:in esityksissä sekoittuivat toisiinsa teknokraattiset suunnittelutuotteet ja kaaviot (so. usko suunnittelualoitteeseen), orastavat pedagogiset ideat mm. tieteellisen luovuuden kehittyä sekä edistyskellisen liikkeen tavoitteasettelu.

Voidaan yhtyä Matti Reinikaisen päätelmään, että edistyskellisen liikkeenkin kyky arvioida uudistustavoitteita oli vielä puutteellinen. Toisaalta ajatus on hieman lamentoiva, kun tuolloin 70-luvun korkeakoulupolitiikan tilanne ei ollut vielä avautunut esiin. Tietoisuuttahan ei voida suoraan korvata toisella tietoisuudella, vaan se tapahtunee toiminnan kautta ja arvioimalla sitten saatua kokemusta. Nykyoloissa voi pessimismikin ylikorostua.

On yleiseurooppalainen piirre, että 60-luvun praksis-keskeinen korkeakoulusuuntaus soi tilaisuuden muuttaa hallinnossa

uudistustavoitteita kapea-alaisten ammatitukintojen suuntaan, esim. Ruotsissa. Nyttemmin on havaittavissa, että tavoitteilmaisuus kuten "kriittisyys", "laaja-alaisuus" jne, voi jäädä abstraktiksi sekä latistua toteutuksessa. Ja näin ilo sen sisältymisestä lakeihin tai periaatepäätöksiin on ennen aikaista, jollei ole kykyä ja resursseja toteuttaa tavoite käytännön tutkimus- ja korkeakoulutilanteessa. Toisaalta tanskalaiset, Roskilde-hankkeen toteuttaneet nuoret virkamiehet varoittivat siitä, että ilman eksplisiittistä tavoiteasettelua tapahtuu hiipivää muutosta opetus-sisällöissä, jolloin kriittikki myöhästyy.

Vanhan yliopistohallinnon jäänteiden piirteiden oikeutettu arvostelu avasi huomaamatta ovia uusille teknokraattisille hallintomalleille. Meillä YYÄ-kamppailu varmaan välitti perusteluita myös yliopiston tiedeyhteisön päällä lepäävän massiivisen hallintobyrokratian luomiselle ja haitallisen kolmikanjärjestelmän muovaamiselle. YYÄ-kamppailua, joka kokosi lukuisten ryhmien edistyskellisiä ja emancipatorisia toiveita, ei voida silti pitää "virheenä".

Korkeakoulujen sisäisessä tilanteessa — sellaiseksi kuin se meillä kehittyi — ei esitettyjä edistyskellisiä opetusuudistuksia päästy kokeilemaan. Torjuisin vääristelyä erityisesti sen väitteen, jonka mukaan FYTT:in laatijain päämääränä olisi ollut korkeakouluopiskelun hiostaminen opintojaks- ja resurssivuosikäsittelyiden kautta. Toimikunta oli yksimielinen akateemisten "kellokorttijärjestelmien" tarpeettomuudesta opiskelun motivoinnissa. Esi-tetty keskimääräinen resurssipanos — neljä täysipainoisten vaatimusten mukaan resurssoitua koulutusvuotta — ei ollut opiskelunormi. Resurssina se vastaisi noin kuuden vuoden opintokestoa nykytilanteessa. Projektiopiskelun resurssihin olisi kokemustemme mukaan sisällytettävä tutkimus- ja tilaresurssien lisäksi myös opiskelijapalkka. Vasta palkkaa nauttiva opis-

kelija suhtautuisi laitoksensa piirissä suoritettavaan tutkimustoimintaan työnä samalla tavoin kuin opettaja tai tutkija, joille kysymys on työpaikasta. Opiskelijalta voitaisiin silloin moraalisesti vaatia kykyjensä mukaista työpanosta tavoitteissa, joiden asetteluun hän on kollektiivisesti osallistunut.

70-luvun alun uudistusidea ei ollut sillä tavoin materialistinen, että sen vastareaktionä edellytettäisiin nyt idealistista yliopistomallia. Pikemminkin vasta myöhemmin on täsmennetty ajattelua materialistisen analyysin suunnalla. Tasapainottomuus 70-luvun aloitteissa johtui usein siitä, että uskottiin edullisempiin korkeakoulujen sisäisiin voimasuhteisiin kuin miksi tilanne sittemmin osoittautui.

Sivistysyliopisto — polytekninen kasvatus?

Arvioin lopuksi akateemisen koulutuksen asemaa ja kehitystä tästä eteenpäin. Sivistysyliopistotavoite on sisältänyt varsin kiinnostavia näkökohtia. Sillä on pyritty nykyisissä oloissa puolustamaan korkeakouluopetuksen tasoa vaatimalla opintoihin riittävät ammattitehtävistä riippumattomat sivistyselementit. Tätä näkemystä en pitäisi polyteknisen, materialistisen kasvatusihanteen kanssa ristiriitaisena, sillä sivistys ja olosuhteiden hallinta eivät ole toistensa periaatteellisia vastakohtia.

Aiempaa selvemmin on tuotu esiin vaatimus siitä, että perusyksiköt saavat oikeuden päättää omassa piirissään tutkintojensa — sanottakoon koulutusohjelmien — opetustasoista ja aineyhdistelmistä, mikä edellyttäisi näihin sisäisiin asioihin ulottuvien ulkoisten säädösten purkamista sillion, kun niitä esintyy. Pidän erityisesti tärkeänä Juha Mannisen näkemystä, jonka mukaan sivistysyliopiston ydin on mahdollisuus soveltaa tieteellistä arviointia kaikissa yliopiston toi-

missa. Tämän tieteellisen luovuuden edellyttämän autonomian tulisi kuvastua myös yliopiston hallinnon muodossa. Lisäisin tähän, että sen tulisi luonnollisesti kuvastua myös tutkinnoissa ja korkeakoulupedagogiikassa.

Sivistysyliopistoa on esitetty myös normatiivisena ihanteena. Sen taustana on tuolloin koulutetun keskikerroksen aiempi avainasema porvarillisen yhteiskunnan etenemisessä. Tuolloin kehitettiin ihanteita, jotka ylittivät tämän yhteiskunnan rajaehdot. Normatiivinen sivistysyliopistoihanne asettautuu helposti vastakkain polyteknisen ihmiskäsityksen kanssa. Polyteknisyyteen kuuluu tiedon luominen sekä ajattelun ja puheen koettelu käytännössä. Sen ero kapeaan ammattikeskeisyyteen on syytä mieltää. Rajankäynti sivistysyliopiston ja polyteknisyyden välillä on mielestäni tarpeen, jotta korkeakouluopetuksen ja tulevan sivistyneistön suhde yhteiskunnan tuotantotoimintaan ja siihen osallistuviin täsmentyisi. Osa sivistysajatuksen esittäjistä näyttää kannattavan käytännössä eristäytymistä.

Tämän yleisen mallin suhdetta työväestön kvalifikaatiotarpeisiin ei ole esitetty selkeimmällä tavalla. Tämä voi osoittaa, että siihen sisältyy myös nuorison ymmärrettävä emotionaalinen, ehkä osin irrationaali pettymysreaktio ammattiperspektiivin kapeutumiseen ja aiemman uudistuspyrkimyksen heikkoihin saavutuksiin.

Yhteiskunnasta eristyvä uusklassinen yliopisto on tällä vuosisadalla voinut tarjota tyyssijaa myös antidemokraattisille ideoille Keski-Euroopassa. "Ateistisen eksistentiaalismin" johtava hahmo Heidegger littyi Hitlerin valtaantumisen jälkeen natsiisiin ja kehoitti oppinsa nimissä Saksan nuorisoa kannattamaan fasismin barbaarista aatetta. Kysymys ei tietenkään ole siitä, että uusklassinen ihanne tai fenomenologinen idealismi olisi luonteeltaan fasisista. Ne ovat esimerkkejä ihanteista,

joilla ei ole objektiivista sosiaalista siettä, joka ohjaisi käytännön toteutusta. Ammattikäytännöstä ja tuotantoon osallistuvista luokista irrottautuva sivistyneistö on "lepättelevää". Samoin ajattelu, joka ei vuorottele sosiaalisen ja työkokemuksen kanssa, saa helposti synkretistisiä muotoja. Olen aiemmin todennut, että polytekninen periaate kaipaa selventämistä nimenomaan pedagogiikan, yhteiskuntatieteiden, humanististen tieteiden ja ihmistutkimuksen alueella. Kysymys siitä, mikä on näiden tieteiden käytäntö, mikä on niiden kumouksellistava vaikutus yhteiskuntaprosesseihin, on pulmallisempi kuin kysymys luonnontieteiden käytännöstä.

Akateemiset henkilöt kohtaavat useimmat yhteiskunnan ristiriidat ammattikäytäntönsä kautta ja tarvitsevat tässä sekä kehittynyttä persoonallisuutta että aktiivia käytännön ajattelutoimintaa. Jan Szczepanski on todennut, että Puolassa ohitettiin sosialismin rakennusvaiheessa 30-luvun sivistysihanne "amatöörimäinen intellektuelli". Tilalle tuli polytekninen yksilö, joka hallitsee myös keinot ihanteittensa toteuttamiseen, mm. tieteen ja teknologian soveltamisen. Sosialististen maiden yliopiston olemus ei liene uusklassinen ihanne sinänsä, vaan yhteiskunta, joka sallii näiden ihanteiden toteutumisen kunkin erityisalan parhailla tieteellisillä ja ammatillisilla metodeilla. Marxilaisen polyteknisen ajattelun toteuttaminen eri tieteenaloilla myöhäiskapitalismin oloissa ei ole ongelmatonta. Kuitenkin olisi tutkittava, miten polytekninen persoonallisuus soveltuisi edistyksellisen sivistysneistömme 80-luvun tavoitteeksi.

Polyteknisuus voi olla työväestöämme lopultakin lähempänä kuin vanha akateemisuus, mikäli sille voidaan antaa täsmällinen sisältö. Parhaankaan porvarillisen sivistysperinteen välittäminen ei sel-

laisenaan toteuta työväestön sivistys- ja kvalifikaatiointressejä, jotka kohdistuvat mm. olosuhteiden hallintaan ja hyvään asemaan työmarkkinoilla. Vaikka v. 1970 n. 47 prosenttia kansastamme oli työläisiä, oli näiden jälkeläisiä yliopisto-opiskelijoissa vain 20 prosenttia. Korkeakoululaitoksen laajenemisesta huolimatta ei sosiaalista tasoittumista ollut juuri tapahtunut sitten v. 1950. Osasyynä tähän on yliopistomme henkinen etäisyys työväestöstä. Polyteknisen kasvatusperiaatteen soveltaminen perinteisen sivistysmallin sijasta voisi supistaa työväestön ja yliopiston välimatkaa ja antaa mahdollisuuden vaikuttaa korkeakoulupolitiikan suuntaan.

Yrjö-Paavo Häyrynen

Militarismia vastaan sekä armeijassa että ulkopuolella

Tärkeintä tällä hetkellä on laajan kansalaismielipiteen mobilisointi rauhan ja aseistariisunnan puolesta, varustelua ja militarismia vastaan, toteaa puheenpuorossaan Folke Sundman. Hänen mielestään aktiivinen aseistakieltäytyminen on tehokkain yksilöllinen vaihtoehto toiminnassa militarismia vastaan. Kommentti liittyy Soihtu 6/78:ssa julkaistuun Juhani Lehdon artikkeliin "Suomen armeija ja demokraattinen liike". Keskustelu jatkuu. — Toimitus.

Tietoisuus asevarustelun ja militarismin ja vastustamisen välttämättömyydestä on kovasti lisääntymässä. Aseidenriisunta on yhä useammin ja keskeisemmin esillä johtavien poliitikkojen puheissa. Yhä laajemmin kansalaisjärjestöt kiinnittävät huomiota aseidenriisunnan kysymyksiin omassa toiminnassaan. Ja yhä laajemmin nuoret ihmiset tekevät myös yksilöllisen ratkaisun militarismia vastaan: aseistakieltäytyjien määrä on viimeisen viiden vuoden aikana kaksinkertaistunut.

Tässä mielessä on paikallaan, että vaasemmiston piirissä käydään myös periaatteellista keskustelua armeijaan, puolustuspolitiikkaan ja vaihtoehtoiseen toimintalinjaan liittyvistä kysymyksistä. Työväenliike ei voi jättää armeijan roolia arvioimatta hahmottaessaan poliittista strategiaa sosialistisen yhteiskunta muutoksen aikaansaamiseksi.

Minulta on pyydetty kommentteja Juhani Lehdon kirjoitukseen 'Suomen armeija ja demokraattinen liike'. Kommentoin sitä mielelläni huomauttaen samalla että kommentit ovat henkilökohtaisia eivätkä välttämättä edusta mitään "SNK:n aseistakieltäytyjien" kollektiivista käsitystä.

Demokraattinen liike?

Lehto puhuu "demokraattisen liikkeen" suhtautumisesta armeijaan, ja puhuu osittain myös sen nimissä. En ryhdy tässä puheenvuorossani yksityiskohtaisemmin ruotimaan liittolaispolitiikkaan liittyviä kysymyksiä mutta korostan, että puhuminen demokraattisesta liikkeestä sillä yleistävällä tavalla kun Lehto tekee, jättää paljon kysymysmerkkejä ja aukkoja johtopäätöksiin. Tuon "demokraattisen liikkeen" teoreettinen määrittely ei välttämättä edes ole tarpeen tässä yhteydessä. Tärkeintä on hahmottaa poliittiset tavoitteet ja toimintalinjat ja katsoa millaiset asetelmat siltä pohjalta syntyvät.

Armeijan roolista

Varsinaisen sotilaallisen maanpuolustustehtävänsä ohella Suomen puolustusvoimille on lakisääteisesti määriteltä tehtäväksi myös puolustaa "valtakuntaa ja sen oikeusjärjestystä sekä kansan elinmahdollisuuksia ja perusoikeuksia". Armeijalla on siis sekä ulkopoliittinen että sisäpoliittinen tehtävä. Perusnäkemykseni on se, että maan itsenäisyyden ja turvallisuuden varjelussa sotavoimat ovat kansainvälisen ja aseteknisen kehityksen myötä käytännöllisesti katsoen menettäneet merkityksensä, mutta voimakkaalla armeijalla on sisäpoliittisesti edelleen merkittävä rooli vallitsevan kapitalistisen yhteiskuntajärjestyksen ja taantumuksel-

listen yhteiskunnallisten asenteiden pönkittäjänä.

Perusero Lehdon ja allekirjoittaneen näkemysten välillä on ilmeisesti siinä, että pidän Lehdon esittämää vaihtoehtoa armeijan osallisuudesta imperialismiin vastaisessa taistelussa lähinnä utopistisena.

Uskomus armeijan luhistamisesta ja kapitalismin aikana tai pyrkimys armeijan eristämiseen perustuu Lehdon mielestä virheelliseen käsitykseen porvarillisesta valtiosta. Porvarillinen valtio, jonka keskeisimpiä osia armeija on, ei ole pala palalta kumottavissa tai luhistettavissa. Ainakin luhistamisen mahdollisuudesta voidaan olla suurin piirtein samaa mieltä, vaikkei valtion tehtäviä pidäkään käsittää niin monoliittisiksi kuin Lehdon ilmaisuista voisi päätellä. Mutta miten porvarillisen valtion armeijalla voisi olla aktiivinen rooli imperialismiin vastaisessa taistelussa? Eihän armeijan rooli tässä suhteessa voi muotoutua erillään valtion yleisestä politiikasta. Lehdon tietysti oikeassa siinä, että yysopimus asettaa konfliktin syttyessä Suomen selkeästi määrättyyn asetelmaan: puolustukselliseen yhteistyöhön Neuvostoliiton kanssa. On myös totta, että osa maamme sotilaallisista piireistä eivät mielellään tunnusta tätä Suomen puolueettomuuden selvää rajoitusta. Mutta on virheellistä ja kohtalokasta laatia yysopimuksen perustalta sellainen toimintalinja, että Suomen pitää aktiivisesti varautua osallistumiseen sotilaalliseen toimintaan Neuvostoliiton rinnalla ja tätä silmällä pitäen yläpitää iskukykyistä armeijaa. Käytännön seuraus tällaisesta "imperialisminvastaisuuteen" perustuva väistämättömästä varustelulinjasta on se, että Suomi vedetään entistä tiiviimmin mukaan kansainvälisten strategisten spekulatioiden piiriin ja Pohjois-Eurooppaan kasataan sellaisia uusia sotilas-strat-

tegisia paineita, joiden vaikutukset Suomen kannalta voivat olla kohtalokkaita.

Suomen turvallisuus on nykyoloissa ratkaisevalla tavalla aktiivisen ja rauhan-
tahtoisen ulkopolitiikan varassa, johon rauhan aikaan liittyy pyrkimys pysytellä suurvaltojen ristiriitojen ulkopuolella. Tältä kannalta voidaan voimakkaastikin arvostella Suomen ulkopolitiikan nykyistä hoitoa. Yleisesti on hyväksytty presidentti Kekkonen esittämä teesi, ettei Suomi voi olla puolueeton sotaa ja rauhaa koskevista kysymyksissä. Tätä teesiä pitäisi oleellisesti laajentaa: Suomen ei pitäisi olla puolueeton myöskään kansainvälistä taloudellista ja sosiaalista oikeudenmukaisuutta koskevista kysymyksissä. Suomi voisi olla nykyistä huomattavasti aktiivisempi myös aseidenriisunnan edistämässä kansainvälisellä tasolla. Suomen roolissa on ETYK:n jälkeen tapahtunut erikummallista passivoitumista.

Suomen armeijan taistelukykyyn kehittämässä ei siis voida soveltaa mitään "kaksoistrategiaa". Ei voida toisaalta nimoida armeijan taistelukykyä jotta sen vaikutus yhteiskunnallisesti heikkenisi ja terästäisi toisaalta sen taistelukykyä mahdollisia anti-imperialistisia taistelutehtäviä silmälläpitäen. On joko suuntauduttava asevarustelun jatkamiseen tai sen rajoittamiseen. Valinta on mielestäni selvä: on toimittava varustelun pysäydyttämiseksi ja suuntauduttava Suomen asevoimien asteittaiseen vähentämiseen. Eräänä maltilavoitteena voitaisiin vaikkapa pitää jo vuonna 1930 SDP:n maanpuolustuspoliittisessa ohjelmassa esitetty linja, että puolustuslaitos on korvattava rajavartiostolla. Realistisesti ajatellen on tietysti varauduttava "pienten askelten" politiikkaan. Mutta on tiedettävä tarkoin mihin suuntaan näitä pieniä askeleita otetaan. Samalla on tietysti iskostettava yhä syvemmin sotavoimien ja kansalaisten tietoisuuteen sitä, että yysopimuksessa on selkeästi määritelty, miten Suomen ar-

meija toimii, jos kriisitilanne kaikesta huolimatta syntyisi.

Mitä voidaan tehdä armeijan sisäpoliittisen roolin suhteen? Lehto ei pidä valtioteoreettisista syistä mahdollisena 'eristää' armeijaa, mutta asettaa kylläkin 'demokraattisen liikkeen' tehtäväksi armeijan sisäpoliittisen 'neutraloimisen'. Kirjoituksesta ei kovin selvästi ilmene, mikä on eristämisen ja neutraloimisen asiallinen ero tässä yhteydessä. Ainakin minä käsitin asian niin, että armeijan poliittinen neutraloiminen edellyttää sen syrjäyttämistä ja eristämistä määrätystä keskeisistä yhteiskunnallisista ratkaisuista poliittisin päätöksin. Tähän onkin määrätietoisesti pyrittävä. On myös tajuttava, että onnistuminen tässä riippuu ennen kaikkea parlamentaarisen koneiston valmiudesta armeijan asemaa koskeviin uudistuksiin. Vaikuttaminen varusmiesten tasolla armeijan sisällä ei tuo tähän kysymykseen minkäänlaista ratkaisua.

Toimintalinjan ydin — varustelu ja militarismia vastaan

Kysymys aseistakieltäytymisestä tai asepalveluksen suorittamisesta on oleellinen osakysymys, mutta ei pääkysymys. Pääkysymys on, miten hahmotetaan yleinen toimintalinja varustelu ja militarismia vastaan suomalaisessa yhteiskunnassa. Tämän toimintalinjan avaintehtäviä ovat:

- toiminta Suomen aktivoimiseksi kansainvälisellä tasolla aseidenriisunnan puolesta: Suomen on laadittava itselleen aseidenriisuntapolitiikkaa koskeva periaatejulistus ja toimintaohjelma, esimerkiksi eduskunnalle esitettävän hallituksen selonteon muodossa;

- pitkän tähtäyksen suunnitelman laatiminen konversion toteuttamiseksi suomalaisessa yhteiskunnassa: toimenpideohjelma Suomen asevoimien asteittaiseksi supistamiseksi, aseviennin lopetta-

miseksi ja asecollisuuden muuttamiseksi siviilituotannoksi;

- toiminta militarismia ylläpitäviä "varjosuunnitelmia" vastaan: maksimaaliseen kriisivalmiuteen tähtäävät kassa-kaappisuunnitelmat ja lait on paljastettava ja ryhdyttävä vahvistamaan suomalaisen yhteiskunnan valmiutta rauhaan.

Olettaisin että tämänsuuntaisen toimintalinjan ympärille voidaan koota melko laajoja voimia suomalaisessa yhteiskunnassa. Osana tätä pyrkimystä voidaan mieltä, mikä on aseistakieltäytymisen tai asepalvelun suorittamisen erityiset tehtävät.

Totesin jo edellä, ettei aktiivisella vaikuttamisella varusmiesten keskuudessa ole mitään merkitystä armeijan perusrölin muotoutumisen suhteen. Tämän tosiasian myös Lehto myöntää. Aktiivisten ja tietösten varusmiesten tehtävänä pitää tietysti olla "valistuksen jakaminen" varusmiestovereidensa keskuudessa, militarisminvastaisten asenteiden lujiittaminen tällä tasolla. Tämä onkin vaativa tehtävä, vastassa on armeijan oma tehokas muokkauskoneisto, jonka tehtävänä on muokata varusmiesten asenteita mahdollisimman myönteisiksi sotavoimia kohtaan. Tästä syystä ei myöskään ole osoitettavissa erityisen loistokkaita tuloksia vaikuttamisesta armeijan sisällä. Kyllä kai armeijan sisäisen koneiston yhdenmukaistava vaikutus on siinä määrin tehokasta, että valtaosa varusmiehistä alistuu yleiseen ilmapiiriin päästäkseen mahdollisimman helpolla ja vähällä ongelmilla palvelusajan läpi. Voidaan jopa olettaa, että lukuisissa tapauksissa armeijan käymisellä on suorastaan kielteistä vaikutusta: propaganda tehoa ja militaristinen asenne vahvistuu.

Asepalvelun tilalle ei voida kuitenkaan automaattisesti suositella aseistakieltäytymistä. Aseistakieltäytyminen edellyttää — riippumatta perusteluista — jokaiselta yksilöltä aktiivista kannan-

ottoa. Asepalvelu on sen sijaan lainsäädännön edellyttämä automaattinen ratkaisu.

Lehdon mielestä aseistakieltäytyminen ei nykyoloissa tuo toivottua tulosta siksi, että kieltäytyjien päämääristä vaietaan, tavoitteet esitetään valtatiedotusvälineissä vääristeltyinä ja kieltäytyminen voi johtaa jopa päinvastaiseen tulokseen kuin mihin alunperin on tähdätty.

Tällä hetkellä kuitenkin tilanne on se, että aseistakieltäytymisestä on tulossa yhä useampien nuorten ihmisten yksilöllinen vastaus sodan ja militarismin miettimyYTEEN. Kun siviilipalvelukseen hakijoita oli vuonna 1972 522 kpl, oli vastaava määrä vuonna 1978 1230 kpl. Ei tämä nyt joukkoliikkeenä maailman mahdollinen ole, mutta huomionarvoista on, että yhä suurempi osa näistä myös järjestäytyvät Suomen Siviilipalvelusmiesliittoon.

Lainsäädäntö ja vallitsevat asenteet eivät toki suosi aseistakieltäytymistä. Lainsäädäntö on tietoisesti laadittu sellaiseksi, että aseistakieltäytyminen on syrjityssä asemassa ja palveluun hakeutuminen on tehty mahdollisimman hankalaksi. Siviilipalvelusmiesliitto toimii aktiivisesti näiden epäkohtien korjaamiseksi, ja onkin 1970-luvulla saanut konkreettisia uudistuksia aikaan. Tottakai porvarillinen hegemoniakoncisto vastustaa aseistakieltäytymistä, mutta ei se tee tätä vaihtoehtoa yhtään vähemmän järkeväksi tai hyväksyttäväksi, pikemminkin päinvastoin.

Minä pidän aktiivista aseistakieltäytymistä tehokkaimpana yksilöllisenä vaihtoehtona toiminnassa militarismia vastaan. Samalla on kuitenkin korostettava, että tällaisilla yksilöllisillä ratkaisuilla toki ole erityistä merkitystä kokonaiskehityksen kannalta, ja passiivisella kieltäytymisellä ei ole edes manifestoitavaa merkitystä. Aktiivisella siviilipal-

velulla voidaan kyllä vaikuttaa paljonkin yhteiskunnassa vallitseviin asenteisiin. Suurin osa palvelupaikoista on suuria työpaikkoja, joilla kyllä tietoinen ihminen voi vaikuttaa paljonkin. Myönnän toki, ettei tilanne tällä hetkellä ole tyydyttävä: liian moni siviilipalvelusmies on passiivinen ja eristäytyvä, ja aseistakieltäytyjien järjestäytynyt toiminta kovin heikkoa. Kehitys kulkee kuitenkin kohti kasvavaa järjestäytymistä ja aktivoitumista, ja tämä vahvistaa yleistä toimintaa militarismia vastaan.

Kuten edellä totesin keskustelu aseistakieltäytymisestä tai asepalvelusta on kuitenkin osakysymys. Tärkeintä tällä hetkellä on laajan kansalaismielipiteen mobilisointi rauhan ja aseidenriisun puolesta, varustelua ja militarismia vastaan. Kun kerran Suomi esiintyy kansainvälisesti rauhanvaltiona, on toimittava johdonmukaisesti sen puolesta että Suomi myös sisäisiltä rakenteiltaan kehittyy rauhanvaltioksi.

Folke Sundman

Nykyisen kriisin marxilaiseen erittelyyn

*Kommunistien poliittisen vaihto-
ehto-ohjelman täsmentäminen ja sy-
ventäminen on tämän hetken kes-
keisimpiä teoreettisen työn tehtäviä
muutoksen aikaansuamiseksi Suo-
men työtätekevien elinolosuhteisiin.
Seppo Toiviainen osallistui tähän
työhön viime vuonna julkaistulla
pamfletillaan "Muutos on välttämä-
tön". Nimimerkki O. P. arvostelec
oheisessa kirjoituksessaan kirjases-
sa esitettyjä näkökohtia. Toiviai-
nen vastaa arvosteluun Soihtu 3/
79:ssä. — Toimitus.*

Nykyinen kriisi on saanut teoreetikot
liikkeelle. Kommunisteista aiheeseen on
tarttunut Seppo Toiviainen kirjassaan
"Muutos on välttämätön". Siinä esitetty
näkemys kriisistä poikkeaa melkoisesti
siitä tavasta, millä se yleensä mielletään
— myös eräiden marxilaisten omaksu-
masta tavasta. Toiviaisen mukaan "Ny-
kyinen kriisi on osoitus toisaalta kapi-
talismin yleisen kriisin ja toi-
saalta taloudellisen suhdanne-
kriisin yhteenkietoutumisesta (harv.
O. P.)." Kriisin liittymisen kapitalismiin
Toiviainen osoittaa teollisuustuotannon
kasvua koskevilla luvuilla: kapitalistisissa
maissa v. 1974—77 6 prosenttia, sosia-
listisissa maissa 33 prosenttia (s. 10).

Syyt eivät ole ainoastaan kansainväli-
set, vaan löydettävissä harjoitetusta poli-
tiikasta, sanoo Toiviainen. Valtiovallan
toimenpitein on suoritettu mittava tulon-
siirto suurpääomalle, minkä seurauksena
on ollut ostovoiman supistuminen, voit-
tojen ja rationalisointi-investointien kas-

vu. Tämä taas on pahentanut työttö-
myyttä ja kärjistänyt taloudellisia ongel-
mia. EEC-sopimus ja sitoutuminen län-
teen ovat syventäneet kriisin vaikutuksia.

Toiviainen vaatii kulutuskysynnän li-
säämistä palkkoja, eläkkeitä, sosiaalisia
etuja, opintotukea jne. kohottamalla ja
ennen kaikkea sosiaali-, terveys- ja koulu-
tuspalveluja laajentamalla. Riippuvuutta
kapitalistisesta pulataloudesta ja kansain-
välisen monopolipääoman keskuksista tu-
lee vähentää ja vastapainoksi lisätä ta-
loudellista yhteistyötä Neuvostoliiton ja
muiden sosialististen maiden kanssa. Ul-
komaankaupan uudelleensuuntaaminen
"merkitsisi ratkaisevaa työllisyyden para-
nemista, mahdollisuutta monipuolistaa
maan tuotantorakennetta ja tuntuva el-
vytystä Suomen kehitysalueille" (s. 20).
On suuntauduttava syvällisiin demokraat-
tisiin uudistuksiin, sellaisiin rakenteelli-
siin uudistuksiin, jotka kaventavat mono-
polien valtaa ja lisäävät työtätekevien de-
mokraattisia oikeuksia, vaikutusmahdolli-
suuksia ja valtaa.

Ratkaisu kriisiin on poliittisen voima-
suhteen muuttaminen joukkojen toimesta
ja tuella. "Demokraattiselle käänteelle"
luovat edellytyksiä tyytymättömyyden
kasvu.

Toiviainen piirtää kirjassaan rajalinjan
kahden jyrkästi toisistaan eroavan ratkai-
sun välillä: sopeutuvan, järjestelmän puit-
teissa ratkaisua hakevan ja vallankumouk-
sellisen, järjestelmää muuttavan vaihto-
ehdon välillä. Tämä onkin kirjasen pa-
rasta antia: pyrkimys kriisin vallanku-
moukselliseen, marxilais-leniniläiseen ana-
lyysiin.

Eräitä huomautuksia Toiviaiselle

Kirjasta on kuitenkin syytä tarkastella
myös toiselta kannalta: ovatko Toiviai-
sen näkökohdat ja kannanotot niin sel-
keitä ja ongelmattomia kuin ne esite-

tään? Tältä kannalta voidaan tehdä eräitä huomautuksia.

Ensimmäiseksi. Kriisin selitys ei ole tyydyttävä. Toiviainen näkee kriisissä osoituksen kapitalismin yleisen kriisin ja taloudellisen suhdannekriisin yhteenkietoutumisesta. Kysymyksessä on taloudellinen suhdannetaantuma, siitä kai ollaan yksimielisiä. Kommunistien talouspoliittisen vaihtoehdon muodostamisen kannalta toteamus kriisin suhdanneluonteesta ei tuo kuitenkaan mitään uutta. Myös se vaatii selittämistä ja konkretisointia: mikä osuus ulkoisella ympäristöllä on taantumassa, mikä on kotimaisen kysynnän ja tuotannon välisen ristiriidan vaikutus, mikä valtiovallan toimenpiteiden vaikutus? Kriisistä käydyssä keskustelussa näitä tekijöitä on painotettu kovin eri tavoin — olisi odottanut että Toiviainenkin olisi ottanut niihin kantaa. Yhtä epäselväksi jää selityksen toinenkin puoli. Käsitteenä "kapitalismin yleinen kriisi" on monitahoinen ja yleistävä. Sen vuoksi viittaaminen siihen ei anna aineksia kriisin ymmärtämiseen ellei spesifioida sitä nimenomaista linkkiä, joka yhdistää kapitalismin yleisen kriisin ja Suomen nykyiset taloudelliset ongelmat.

Toiseksi. Toiviainen perustelee muutoksen välttämättömyyttä sellaisella tulevaisuudenkuvalla, jota ei voida pitää varmana. "Kriisi Suomessa on krooninen, se on syvä ja pysyvä" (s. 7). "Työvoimapolan aikakauden sijasta olemme siirtymässä kohti 8—10 prosentin pysyvää työttömyyttä" (s. 8). "Taloudellinen kasvu ei tule voimistumaan" (s. 15).

Ilmeistä on, että Toiviainen ei nojautu väitteissään olemassa oleviin taloudellisiin ennusteisiin — yksikään itseään kunnioittava taloustieteilijä ei uskalla sanoa, että näin tulee varmasti tapahtumaan.

On kuitenkin huomautettava, että kapitalismin analyysillä voidaan osoittaa järjestelmän ristiriitojen kehityssuunta ja

uusien ristiriitojen syntyminen, mutta tuskin sentään ennustaa taloudellista kehitystä, tarkkojen lukujen antamisesta puhumattakaan. Tällöinhän oletettaisiin että kapitalismin sopeutumiskyky on tyystin kulunut. Se on melkoisen vahva väite. Ennustamisen sijasta Toiviaisen olisi tullut tutkia mitkä kapitalismin järjestelmän piirteet ovat johtaneet kriisiin ja mitkä estävät kriisin ratkaisun. Se olisi antanut perusteita vaatia järjestelmän muuttamista. Nyt koko muutoksen välttämättömyyttä todisteleva argumentointi jää kovin hataraksi.

Lisääkö tulonjaon muuttaminen työllisyyttä

Kolmanneksi. Toiviainen arvostelee terävästi harjoitettua talouspolitiikkaa. Tällöin hänen lähtökohtanaan on ollut, etteivät hallitukset ole toteuttaneet niitä toimenpiteitä, jotka sisältyvät hänen vaihtoehto-ohjelmaansa.

Ensimmäisenä kohtana Toiviaisen vaihtoehto-ohjelmassa on tulonjaon muuttaminen: on korotettava palkkoja, eläkekeitä, sosiaalisia etuuksia, opintotukea ja laajennettava yhteiskunnallisia uudistuksia, ennen kaikkea sosiaali- ja terveyspalveluita, rahat otetaan suurpääomalta. "Tämä on demokraattisen käänteiden ensimmäinen ratkaiseva rengas. Samalla kun nämä talouspoliittiset ratkaisut parantaisivat työtätekevien asemaa, merkitsisivät ne myös työllisyyden paranemista ja talouselämän aktivoitumista" (s. 19).

Tulonjaon muuttaminen palkkoja korottamalla tai monopolien verotusta kiristämällä ei välttämättä lisää ostovoimaa eikä vähennä työttömyyttä. Kun kapitalisteilla on välitön mahdollisuus siirtää lisääntyneet palkkakustannukset tai kiristynyt verotus hintoihin, seurauksena ei ole väestön reaalisen ostovoiman lisääntyminen, vaan ainoastaan inflaatiovauhdin kiihtyminen. Reaalisen ostovoiman

lisääntymisen edellytyksenä on sellaisen mekanismin luominen, joka estäisi hintojen korotukset. Tällaista mekanismia ei nyt ole.

Voidaan kuitenkin olettaa, että todell-

linen tulonjaon muutos työläisten ja kapitalistien välillä olisi toteutettavissa. Lisäisikö se ostovoimaa ja työllisyyttä? Tilannetta voidaan tarkastella kuvioiden 1. ja 2. avulla.

KUVIO 1.

TUOTANNON REALISOIMINEN ENNEN TULONJAON MUUTOSTA.

Sektori I: tuotantovälineiden tuotanto	$\begin{array}{ c } \hline 4\ 000c \\ (3\ 600c) \\ \hline \end{array} + \begin{array}{ c } \hline 1\ 000v \\ (900v) \\ \hline \end{array} + \begin{array}{ c } \hline 1\ 000m \\ (900m) \\ \hline \end{array} = 6\ 000 \\ (5\ 400)$
	$\begin{array}{c} \text{---} 2\ 000\ (1\ 800) \text{---} \\ \text{---} 1\ 000\ (900) \text{---} \end{array}$
Sektori II: kulutustavara- välineiden tuotanto	$\begin{array}{ c } \hline 2\ 000c \\ (1\ 800c) \\ \hline \end{array} + \begin{array}{ c } \hline 500v \\ (450v) \\ \hline \end{array} + \begin{array}{ c } \hline 500m \\ (450m) \\ \hline \end{array} = 3\ 000 \\ (2\ 700)$

KUVIO 2.

TUOTANNON REALISOIMINEN TULONJAON MUUTOKSEN JÄLKEEN.

Sektori I: tuotantovälineiden tuotanto	$\begin{array}{ c } \hline 3\ 210c \\ \hline \end{array} + \begin{array}{ c } \hline 1\ 040v \\ \hline \end{array} + \begin{array}{ c } \hline 850m \\ \hline \end{array} = 5\ 100$
	$\text{---} 1\ 890 \text{---}$
Sektori II: kulutustavara- välineiden tuotanto	$\begin{array}{ c } \hline 1\ 890c \\ \hline \end{array} + \begin{array}{ c } \hline 610v \\ \hline \end{array} + \begin{array}{ c } \hline 500m \\ \hline \end{array} = 3\ 000$
	$\text{---} 1\ 110 \text{---}$

Kuvioissa c = pysyvä pääoma, v = vaihteleva pääoma oli työläisten palkka, m = lisäarvo. Nuolet osoittavat, miten sektoreilla I ja II syntyvä tuotanto realisoidaan, ts. miten kysyntä jakautuu eri osiin. Kuviossa 1. ilman sulkua olevat luvut kuvaavat alkuperäistä tilannetta.

Voidaan ajatella, että jostakin syystä yhteiskunnan tulojen määrä laskee 10 prosenttia ja vastaava määrä tuotantokapasiteetista jää käyttämättä ja että kapasiteetin käyttönasteen ja tulojen lasku jakautuu tasaisesti kaikki sektoreihin ja tuloluokkiin. Tätä tilannetta kuvaavat

kuviossa 1. suluissa olevat luvut. Seuraavaksi kysymme; mikä vaikutus on sillä, että työläisten tuloja lisätään niin paljon, että kulutustavaroiden tuotannossa vallitsee täystyöllisyys? Alkuperäinen tulonjako oli $9\ 000 = 1500v + 7\ 500\ c+m$, tuotantokapasiteetin vajaa-käyttötilanteessa $8\ 100 = 1\ 350v + 6\ 750\ c+m$. Kun työläisten tuloja lisätään 300, saadaan kulutustavaroiden tuotannossa kapasiteetin täyskäyttö eli täystyöllisyys, ja uudeksi tulonjaoksi $8\ 100 = 1\ 650v + 6\ 450\ c+m$. Uusi tasapainotilanne on esitetty kuviossa 2.

Jos tarkastellaan tulonjaon muutoksen vaikutusta työllisyyteen, se voidaan esittää seuraavan taseen muodossa.

tannon ja tuonnin kanssa kilpailevan kotimaisen tuotannon työllisyyden vaikeutumisena. Otetaan esimerkiksi vienti-ry-

	ALKUPERÄINEN TILANNE		10 % VAJAAKAPASITEETTI		TULONJAON MUUTOKSEN JÄLKEEN	
	työllisyys	työttömyys	työllisyys	työttömyys	työllisyys	työttömyys
Sektori I: tuotantovälineiden tuotanto	1 340	—	1 206	134	1 140	200
Sektori II: kulutusvälineiden sektori	660	—	594	66	660	—
Yhteensä	2 000	—	1 800	200	1 800	200

Tase on laadittu olettamalla että alkuperäisen tuotteen tuottamiseen tarvitaan 2 000 työntekijää ja että yhden tuoteyksikön tuottamiseen molemmilla tuotannon sektoreilla tarvitaan yhtä paljon työvoimaa. Tällöin tuotantovälineiden tuotanto työllistää 1 340 henkeä ja kulutusvälineiden tuotanto 660 henkeä. Yhteiskunnan tulojen laskun ja tuotantokapasiteetin vajaakäyttöisyyden seurauksena työttömäksi jää 200 työntekijää, joista 134 sektorilla I ja 66 sektorilla II.

Kun työläisten tuloja lisätään niin paljon että kulutusvälineiden tuotannossa saavutetaan jälleen täystyöllisyys, samalla vähenyvät kapitalistien tulot. Tämän seurauksena vähenee investointikysyntä, mikä aiheuttaa vielä 66 työntekijän joutumisen työttömäksi investointitavaroiden tuotannossa. Lopputulos tulonjaon muutoksesta on, että edelleen työttömyys on 200 henkeä, mutta nyt se on vain jakaantunut uudella tavalla.

Yksinkertaisuuden vuoksi tarkasteluun ei ole otettu mukaan ulkomaankauppaa. Sen mukaan ottaminen ei kuitenkaan muuta millään tavalla keskeisiä johtopäätöksiä. Työllisyyteen tulonjaon muuttaminen vaikuttaa välittömästi vientituo-

tys, jonka vienti on 30 miljoonaa markkaa, josta palkkojen osuus 10 miljoonaa. Työntekijöitä yrityksessä on 500 ja viennin määrä 20 000 kappaletta. Yksikköhinta on 1 500 markkaa. Oletetaan että viennin hintajousto on -0.5 , toisin sanoen 1 prosentin korotus hintaan vähentää viennin määrää $1/2$ prosenttia. Jos palkkoja korotetaan 20 prosenttia, merkitsee se yrityksen palkkakustannusten nousua 2 miljoonalla markalla. Jos se siirretään täysimääräisenä tuotteen hintaan; uudeksi yksikköhinnaksi tulee 1600 mk seurauksena on viennin määrän väheneminen 19 334 kappaleeseen. Tämän määrän valmistamiseen yrityksessä tarvitaan 483 työntekijää eli 17 työntekijää vähemmän kuin aikaisemmin. Jos vientihintaa ei koroteta, se merkitsee yrityksen voittojen pienemistä, jolla on sama vaikutus työllisyyteen kuin kapitalistien ja työläisten välisen tulonjaon muutoksella.

Vientiyrityksen sijaan voidaan asettaa kotimarkkinoita varten työskentelevä ja tuonnin kanssa kilpaileva yritys. Palkan korotukset merkitsevät myynnin määrän ja työllisyyden vähenemistä, koska yrityksen kilpailukyky verrattuna ulkomaisiin samojen tuotteita valmistaviin yrityk-

siin heikkence.

Voi olla että Toiviainen väitteellään tulonjaon muutoksen työllisyyttä lisäävästä vaikutuksesta tarkoitti yksinkertaisesti sitä, että kulutustavaroiden valmistamiseen tarvitaan keskimäärin enemmän työvoimaa kuin pääoma- tai vientitavaroiden valmistamiseen. Tätä ei ole kuitenkaan osoitettu. Sen sijaan esimerkiksi Suomen kansantaloudesta laaditut panos-tuotos-taulut viittaavat siihen, ettei tässä suhteessa ilmene suuria eroja.

Kolmas mahdollisuus on että Toiviainen tarkoittaa väitteellään taloudellisen laman keynesiläistä tulkintaa: laman aikana kapitalistit eivät käytäkään tulojaan kulutukseen tai investointeihin, vaan säästävät niistä osan. Tässä tapauksessa ja mikäli lainarahan kysynnässä ei tapahdu vastaavaa lisäystä, kasvavat pankkien rahavarannot ja tavaroiden kysyntä vähentyy. Mutta tässäkin tapauksessa tulonjaon muutos lisää työllisyyttä vain jos 'liikesäästäminen' jakautuu tasaisesti kaikkien yritysten osalle. Mikäli tilanne taas on se, että taloudessa on sekä erittäin kannattavia että kannattavuuden rajoilla toimivia yrityksiä, tulonjaon muutos työläisten hyväksi ei välttämättä paranna työllisyyttä, koska erittäin kannattavien yritysten liiallisten tulojen leikkauksesta aiheutuva kysynnän ja työllisyyden lisäys eliminoituu kannattamattomien yritysten kaatumisesta seuraavan työttömyyden lisäyksen johdosta.

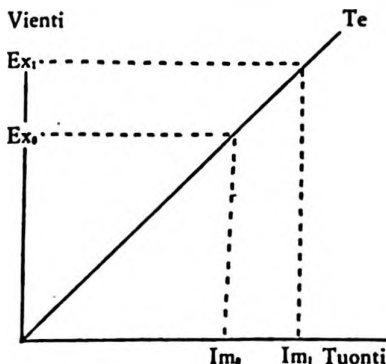
Entä ulkomaankaupan uudelleensuuntaaminen?

"Ulkomaankaupan uudelleensuuntaaminen on demokraattisen käänteen toinen ratkaiseva rengas. Sen toteuttaminen merkitsisi ratkaisevaa työllisyyden paraneamista, mahdollisuutta monipuolistaa maan tuotantorakennetta ja tuntuvaa elvytystä Suomen kehitysalueille, sanoo Toiviainen (s. 20). Hän ei kuitenkaan

selitä tarkemmin näitä syy-yhteyksiä. Ilmeisesti kysymys on siitä, että lisäämällä ostoja Neuvostoliitosta ja muista sosialistisista maista voidaan vastaavasti luoda vientiä näihin maihin, mikä taas parantaa työllisyyttä. Viennin lisäyksen tapahtuessa entisellä rakenteellaan olisi sillä vaikutuksia tuotannon rakenteen monipuolistamiseen. Vaikutusta kehitysalueille on vaikea tulkita. Lisäksi Toiviainen on sitä mieltä, että "mitään varsinaisia taloudellisia esteitä kaupan laajentamiselle Neuvostoliiton ja muiden sosialististen maiden kanssa ei ole, kysymys on vain poliittisesta tahdosta" (s. 20).

Epäilemättä idänkaupan lisääminen riippuu myös poliittisesta tahdosta, mutta on vaikea ymmärtää mikseivät taloudelliset tekijät vaikuta periaatteessa samalla tavalla kuin ulkomaankaupassa yleensä. Ehkä idänkaupan bilateraalisuus, tasapainoehto antaa helposti väärän kuvan kaupan laajuuteen vaikuttavista tekijöistä. Tätä virheellistä ajattelutapaa voidaan havainnollistaa kuviolla 3.

KUVIO 3.
TASAPAINOEHTO SUOMEN
IDÄNVIENTIÄ MÄÄRÄÄVÄNÄ
TEKIJÄNÄ.

Viennin laajuuden määrää kuviossa Te-suora, joka on yhtä etäällä sekä vien-

tiä että tuontia kuvaavista akseleista ja siten toteuttaa bilateraalikaupan tasapainoehdon. Jos lähtökohtatilanteessa Suomen tuonti jostakin sosialistisesta maasta on Im_0 , niin vastaavan viennin täytyy silloin olla Ex_0 . Jos Suomi lisää tuontiaan Im_0 :sta Im_1 :een, niin vastaavasti voidaan lisätä vientiä Ex_0 :sta Ex_1 :een, jne. Näyttää siltä, että vientiä voidaan lisätä suuntaamalla ostoja sosialistisiin maihin.

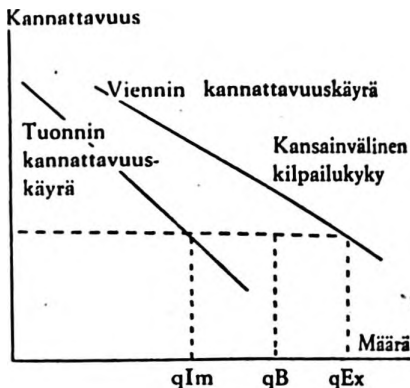
Se taas voidaan tehdä esimerkiksi vaihtamalla valtiovallan hankintoihin, mikä taas on paljolti poliittiseen tahtoon liittyvä ongelma.

Tämä ajattelutapa on kuitenkin liian suoraviivainen ja yksipuolinen. Myös itä-länsi-kaupassa vaikuttavat samat taloudelliset tekijät kuin ulkomaankaupaan yleensä. Siten kahden maan välisen kaupan laajuus riippuu tuotantorakenteiden toisiaan täydentävyydestä ja hankintojen kannattavuudesta. Eli siitä, missä määrin tarvittavat tuotteet ovat kilpailukykyisiä kolmansien maiden tuotteisiin verrattuna. Tätä tarkastelutapaa on pyritty havainnollistamaan kuvion 4. avulla, jossa asia on esitetty sosialistisen maan kannalta. Sen kannattaa lisätä myyntejään ja ostojaan jos ne voidaan suorittaa edullisemmin kuin kolmansilta markkinoilta. Kuviossa näitä määriä osoittavat tuonnin ja viennin kannattavuuskäyrien leikkauspisteet kansainvälistä kilpailukykyä kuvaavan suoran kanssa, tuonnin määrää piste qIm ja viennin määrää piste qEx . Kannattavuuskäyrät ovat oikealle päin alas kaltevia, koska mm. vakiintuneiden markkinaosuuksien muuttaminen vaatii ylimääräisiä kustannuksia.

Kuviossa olevan tilanteen mukaan sosialistisen maan olisi kannattavaa viedä kapitalistiseen maahan, esimerkiksi Suomeen enemmän kuin tuoda sieltä. Tilanne voi olla tietenkin päinvastainenkin. Jos asiaa ajatellaan nyt kaupan tasapai-

KUVIO 4.

Kannattavuus sosialististen maiden ulkomaankauppaa määrävänä tekijänä.

noehdon kannalta, on tietenkin mahdollista että viennin ja tuonnin kannattavuuskäyrät leikkaavat kansainvälistä kilpailukykyä osoittavan suoran kanssa samassa pisteessä tai käyrät ovat päällekkäisiä, jolloin kaupan tasapainottamisen suhteen ei synny ongelmaa. Nämä tilanteet lienevät kuitenkin harvinaisia, joten tasapainottaminen on suoritettava tinkimällä optimikannattavuudesta. Kuvien tilanteessa se merkitsee, että sosialistinen maa vähentää vientiään, vaikka se olisikin kannattavaa. Kaupan tasapaino toteutuu pisteessä qB .

Jos kuviossa oleva tilanne esittää esim. Suomen ja NL:n välistä kauppaa, Suomi voi lisätä sitä jossain määrin myös suuntaamalla ostojaan Neuvostoliittoon. Kuitenkin samalla tavalla kuin yleensä ulkomaankaupassa laajentamisen pääkeinona tulee olla vientiin tarkoitettujen tuotteiden lukumäärän lisääminen ja vientituotteiden yleisen kilpailukykyyn kohottaminen.

Huomattakoon se ero, mikä on näiden toimenpiteiden vaikutuksella länsikauppaan ja toisaalta tasapainoitettuun bilateraalikauppaan. Jälkimmäiseen vaikutus on vähäisempi kuin edelliseen, sillä

tasapainotetussa kaupassa viennin kannattavuuskäyrän liikkumattomuus neutraloi osan viennin edistämistoimenpiteiden vaikutuksesta.

Ei "poliittinen tahto", vaan järjestelmä

Kannattavuusajattelun korostaminen ei tee tarpeettomaksi vaatimusta ulkomaankaupan uudelleensuuntaamisesta: ulkoinen tasapaino on kansantaloudellisessa suhteessa yhtä tärkeä kuin välitön kannattavuuskin; sitä voidaan lisätä suuntaamalla kauppaa sosialistisiin maihin. Mutta optimikombinaation toteuttaminen kansantalouden tasapaino- ja kannattavuusvaatimusten välillä edellyttää ratkaisevasti toisenlaista ulkoisten taloussuhteiden sääntelyä kuin nykyisen järjestelmän puitteissa on mahdollista.

Näin ollen koko kysymyksenasettelu on toinen kuin Toiviaisen esittämä; ulkomaankaupan uudelleensuuntaamisen esteenä ei ole 'poliittisen tahdon' puuttuminen nykyisen järjestelmän oloissa, vaan itse järjestelmä siinä mielessä, että siltä puuttuu kyky suunnitella ulkoisia taloussuhteita koko kansantalouden tarpeista lähtien.

Tältä kannalta on tarkasteltava kriittisesti myös Toiviaisen tunnusta länsisidonnaisuuksien irtisanomisesta: johtaisiko esimerkiksi EEC-sopimuksen irtisanominen kansantalouden kannalta nykyistä parempaan tilanteeseen? Sopimuksen irtisanominen epäilemättä lisäisi kotimarkkinoita varten toimivien ja EEC-tuonnin kanssa kilpailevien yritysten kilpailukykyä ja työllisyyttä, mutta lisätulien viennille aiheuttamat rasitukset vaikuttaisivat päinvastaiseen suuntaan, ja kokonaistulos tässä suhteessa on vaikeasti arvioitavissa. Korostettakoon, että idänkauppa ei lisääntyisi samassa määrin kuin EEC-kauppa vähenisi. Sopimuksen voimassaolo ei mitenkään vaikuta suo-

malaisten tuotteiden kilpailukykyyn sosialististen maiden markkinoilla, kauppa lisääntyisi kyllä sosialististen maiden tuotteiden kilpailuasemien parantuessa Suomen markkinoilla, mutta tätä vaikutusta neutraloisi kaupan bilateraalisuus ja EEC- ja itätuonnin epäsymmetrisyys. Lopputuloksena idänkauppa ehkä kasvaisi jonkin verran mutta ulkomaankaupan kokonaismäärän kustannuksella, millä seikalla saattaisi olla paljon suurempi negatiivinen vaikutus kuin idänkaupan lisääntymisen positiivinen vaikutus.

O. P.

Raportteja

Frankfurtin koulukunta ja STL:n opiskelijaliike

Opiskelijaliike niin meillä kuin muuallakin sai alkunsa 1960-luvulla. Opiskelijoiden protestiaalto levisi tuolloin yllättäen yli koko kapitalistisen maailman. Suomessa se sai historialliseksi etapikseen Vanhan valtauksen v. 1968. Tämä protestiaalto tuli yllätyksenä valtaapitäville: olihan yleisen käsityksen mukaan hyvinvointi laajaa ja ideologiat kuolleet.

Opiskelijaliikkeet olivat huonteell-
taan yleisvasemmistolaisia. Ne suun-
tautuivat sortoa, byrokraattisuutta
ja kulutusyhteiskuntaa vastaan,
mutta vaihtoehtona ei ollut reaali-
nen sosialismi, vaan abstraktinen
käsitys uudesta yhteiskunnasta. 60-
luvun lopussa seurasi myös tämän
opiskelijaliikkeen hajaannus. Neu-
vostoliittolainen, "vasemmistoradika-
lismien" tutkija Eduard Batalov esi-
tää kirjassaan "Kapinafilosofia" ja-
kaantumisen suunniksi seuraavat:
"Eräät heistä, jotka ennenkin oli-
vat taipuvaisia käyttämään äärim-
mäisiä taistelukeinoja, liittyivät pie-
niin terroristiryhmiin; toiset lopet-
tivat kokonaan aktiivisen poliittisen
toiminnan; kolmannet solmivat si-
teitä kommunistisiin järjestöihin. Ja
lopuksi osa heistä tultuaan johto-
päätökseen, että yhteiskunnallinen
todellisuus on vielä liian 'huja', jotta
sille voitaisiin antaa laadullisesti

uusia muotoja, ja suunta yhteiskun-
nallisten rakenteiden välittömään
valtaamiseen on ennenaikainen, al-
koivat uudestaan panna pääpainon
kulttuurillis-valitukseelliseen toimin-
taan."

Oheisessa kirjoituksessa käsitel-
lään uusvasemmiston "nousua ja
tuhoa" Saksan Liittotasavallassa,
jonka opiskelijaliikkeellä on ollut
suuri vaikutus myös Suomen opis-
kelijaliikkeeseen. Tarkastelun koh-
teena on erityisesti ns. antiautori-
taarisen siiven teoria ja käytäntö.
— Toimitus.

Keskusteltaessa demokraattisesta opis-
kelijaliikkeestä ja sen tehtävistä tänä päi-
vänä törmätään väistämättä kysymykseen
60-luvun opiskelijaliikkeen saavutuksista.
Törmätään myös kysymykseen siitä, mis-
sä määrin aikaisempia taistelukokemuk-
sia voidaan hyödyntää kapitalismin krii-
sin syvennyessä ja oikeiston pyrkiessä
alistamaan yliopistot ja korkeakoulut yhä
välittömämmin suurpääoman palveluk-
seen. Eri tahoilla on tässä yhteydessä
viitattu vanhan opiskelijaliikkeen "spon-
taanisuuteen", siihen radikaalisuuteen,
jolla yhteiskunnan arvot ja instituutiot
asetettiin kyseenalaiseksi ja niihin tais-
telumuotoihin, joilla "kivettyneet olosuh-
teet" saatiin "tanssimaan". Nykyisten
tehtävien ja haasteiden tarpeita ajatellen
keskeiseksi tarkastelun kohteeksi nousee
vanhan opiskelijaliikkeen ja sen aktivisti-
en poliittis-strategiset näkemykset ja näi-
den näkemysten teoreettiset lähtökohdat.
Oliko opiskelijaliikkeen aktivisteilla siis
oikea teoreettinen arvio kapitalistisesta
yhteiskunnasta ja sivistyneistön asemas-
ta? Ja millainen tämä arvio oli?

Tässä kirjoituksessa ei ole tarkoitus
esittää kattavaa teorialhistoriallista ana-

lyisiä Saksan Liittotasavallan (SLT) opiskelijaliikkeen synnystä ja kehityksestä, vaan tässä rajoitutaan selvittämään opiskelijaliikkeen eräitä poliittiseen strategiaan liittyviä näkemyksiä ja niiden teoreettista taustaa.

Toinen rajoitus on se, että tässä kirjoituksessa käsitellään ainoastaan Saksa-laisten Opiskelijoiden Sosialistista Liittoa (Sozialistischen Deutschen Studentenbund, SDS) näiden näkemysten kantajana. SDS oli vuosina 1966—68 — siis silloin kun demokraattisesta opiskelijaliikkeestä tuli joukkovoima — tämän liikkeen teoreettinen ja käytännöllinen johtaja. Demokraattinen opiskelijaliike SLT:ssa ei tietenkään pääty näihin vuosiin, vaan SDS:n vuonna 1968 tapahtuneen silloin kun demokraattisesta opiskelijaliikkeen uusi vaihe. Uuden vaiheen myötä myös ns. Frankfurtin koulukunnan vaikutus opiskelijaliikkeen teorian muodostumisessa laantui. Tosin koulukunnalla myös 70-luvulla on ollut vaikutusta, tosin erilaisessa muodossa eikä enää niin hallitsevana kuin aikaisemmin.

Kolmantena rajoituksena on se, että tarkastelen pääasiassa vain SDS:n ns. antiautoritaarisessa siivessä ilmenneitä ideologisia virtauksia¹, koska vain niissä Frankfurtin koulukunta ja erityisesti Herbert Marcusen teoriat saivat merkittävän jalansijan. SDS:n toisen siiven, ns. traditionalistien eli marxilaisten teoreettiset näkemykset ja konkreettinen toiminta esitetään vain antiautoritaaristen vastakohtana, eikä niitä eritellä tarkemmin.

Edellytykset opiskelijaliikkeen synnylle SLT:ssa

Opiskelijaliikkeen syntymiseen, sen nopeaan kasvuun ja vasemmistolaisuuteen vaikuttavat muutamat — myös kansainvälisesti havaittavat — tekijät, jotka ilmenevät kärjistyneinä SLT:ssa maan his-

torian ja sen kapitalistisessa maailmassa olevan erikoisaseman vuoksi.

1. Sosialististen maiden poliittisen, taloudellisen ja sotilaallisen aseman vahvistumisen ja siirtomaajärjestelmän sortumisen johdosta maailman voimasuhteet muuttuivat edelleen 60-luvulla. Imperialistiset maat olivat pakotettu luopumaan "roll back"-strategiasta. Sen myötä heikkenivät myös aggressiiviset antikomunistiset asenteet laajan väestönsosan keskuudessa.

SLT:ssa oli kuitenkin erittäin voimakas ristiriita muuttuneiden kansainvälisten realiteettien ja hallituksen ajaman ulkopoliittikan välillä. Vasta 60-luvun lopulla alkoi ulkopoliittikka seurata tätä kansainvälistä kehitystä. Myös joukkotiedotusvälineissä säilyi aggressiivinen antikomunismi kauemmin kuin muissa kapitalistisissa maissa. Opiskelijoiden keskuudessa tämä ristiriita vaikutti kahdella tavalla! Toisaalta nähtiin tämän politiikan epäonnistuminen ja irrationalisuus, toisaalta opiskelijoiden keskuudessa sekä SDS:n antiautoritaarisessa siivessä säilyi näkemys, ettei olemassaoleva sosialismi — Kuubaa ja Kiinaa lukuunottamatta — voida pitää vaihtoehtona "myöhäiskapitalistiselle järjestelmälle". Tämä ei voinut olla vaikuttamatta siihen, kuinka Vietnamin yhteydessä esiinnoussut kansainvälinen luokkataistelu käsitettiin.

2. 60-luvulla taloudelliset ristiriidat kasvoivat kaikissa kapitalistisissa maissa. SLT:ssa kehittyi vv. 1966—67 ylituotantokriisi, joka toi mukanaan n. 750 000 työtöntä. Tämä nopeutti "kriisittömän markkinatalouden" käsityksen romahtamista ja vähensi "sosiaalisen kumppanuuden" kannatusta ammattiliitoissa. Kriisin huippuvaiheessa "talousihmeen" isä, liittokansleri Erhart (Kristillisdemokraatit, CDU) joutui croamaan.

3. Tieteen asema yhteiskunnallisessa tuotanto- ja uusintamisprosessissa alkoi nopeasti muuttumaan ja sen myötä myös sivistyneistön sosiaalinen asema ja rooli. Tämä prosessi on kahdestakin syystä ollut tärkeä tekijä opiskelijaliikkeen kehityksessä. Ensinnäkin se kärjistää kapitalismin ristiriitoja, koska tieteellis-teknisen kumouksen luonne vaatii kokonaisvaltaista usein ylikansallista suunnittelua, mutta uusien tuotantoprosessien nopea ja taloudellinen käyttöönotto törmää kapitalistiseen kilpailuun ja pääoman eri yksiköiden voiton tavoitteluun. Tieteellis-teknisen kumouksen toteuttaminen edellyttää erityisesti hyvin kehittyneitä koulutus- ja tutkimustoimintaa. Juuri tässä suhteessa SLT oli 60-luvulla erittäin huonossa tilassa moneen muuhun kapitalistiseen maahan verrattuna. Syntyi "koulutushätätila" -keskustelu ja nimenomaan pääomapiirien taholta vaadittiin opiskelijamäärien lisäämistä, opintojen ammatillista mista ja opiskeluaajan lyhentämistä korkeintaan kolmeen tai neljään vuoteen.

Toiseksi yliopistoissa, korkeakouluissa ja keskiasteen oppilaitoksissa tutkintonsa suorittaneet (so. sivistyneistö — A. B.) lähenivät sosiaaliselta asemaltaan työväenluokkaa: suuresta osasta on tulut palkkatyöläisiä, joilla on suhteellisen vähän päätösvaltaa. Tämä prosessi lisää opiskelijoiden turvattomuutta. Näin tilanne tiedostettiin enemmän tai vähemmän selvästi opiskelijoiden keskuudessa 60-luvulla SLT:ssa.

4. Edellä mainittujen tekijöiden lisäksi seuraavat SLT:n poliittisen elämän piirteet vaikuttivat opiskelijaliikkeen kehitykseen:

- Kommunistisen puolueen (KPD) kielttäminen v. 1956;
- Bundeswehrein eli armeijan pystyttäminen v. 1956;

— valtiosääntöuomioistuimen päätös, jolla kiellettiin Bundeswehrein aseistamista atomiasseilla koskeva kysely v. 1958; vaikka kuusi miljoonaa kansalaista oli äänestänyt aseistamista vastaan.

Nämä tapahtumat merkitsivät SLT:n työväenluokalle raskasta tappiota. Vasta 1960-luvun alussa muodostui ulkoparlamentaarinen liike uudestaan lähinnä aseistattuihin ajamiseksi ja "hätätilalakien" estämiseksi. Opiskelijat osallistuivat kuitenkin tähän ns. pääsiäismarssilikkeeseen suuremmissa määrin vasta v. 1967. Sosiaalidemokraattinen puolue (SDP) oli siis, kommunistisen puolueen DKP:n v. 1968 tapahtuneeseen perustamiseen saakka, ainoa oppositio puolueen muodossa. SDP oli kuitenkin v. 1960 luopunut lopullisesti sosialismin päämäärästä ja puolue tuki varauksetta kristillisdemokraattien (CDU) aggressiivista idänpolitiikkaa ja SLT:n uudelleenaseistamista. V. 1966 syntyi CDU:n ja SDP:n välillä ns. suuri koalitio ja tosiasiaa vuoteen 1969 asti parlamentaarinen oppositio siis puuttui. SDP:n ryhmän äänillä hyväksyttiin v. 1968 "hätätilalait". Koko 60-luvun ajan v. 1969 saakka ei maassa ollut yhtään merkittävää lakkotaistelua. Ammattiyhdistysliike oli kyllä mukana taistelussa "hätätilalakeja" vastaan, mutta se ei käyttänyt lakkoa aseenaan, mikä olisi ollut ainoa tapa estää niiden läpimeno.

Tästä kokonaistilanteesta johtui, että sosialistiset ajatukset kehittyivät SDS:ssä lähes pelkästään akateemisen keskustelun kautta ja ettei yhteyksiä työväenluokkaan ollut eikä niitä muutamaa poikkeusta lukuunottamatta etsittykään. Tämä seikka taas vaikutti voimakkaasti siihen, miten työväenluokan ja vapausliikkeiden rooli ja niiden keskinäiset suhteet käsitettiin.

Sosiaalidemokraattisen puolueen lähes täydellinen integroituminen vallitsevaan järjestelmään, "suuri koalitio" CDU:n kanssa ja "hätätilalakien" hyväksyminen määräsi hyvin paljon keskustelua siitä,

saadaanko ylipäätään ”järjestelmän” eliimiin osallistua. Tapa, jolla SDP:n johtama hallitus reagoi opiskelijoiden toimintaan Länsi-Berlinissä — se nimittäin kielsi mielenosoitukset, erotti opiskelijoita yliopistosta ja edesauttoi raakaa väkivaltaa kuten Benno Ohnesorgin murha 2. kesäkuuta 1967 osoitti — vaikutti ratkaisevasti opiskelijaliikkeen toimintamuotoihin ja käsitykseen, että SLT oli esifaasisessa vaiheessa.

Springlerin lehdistö oli Vietnamin sodan, korkeakouluongelmien ja porvarillisen demokratian kaventumisen ohella tärkeä tekijä, joka vaikutti erityisesti Länsi-Berlinissä opiskelijaliikkeen syntymiseen. Springlerin lehdistöllä oli muun taantumuksellisen lehdistön lisäksi erityinen vaikutus SLT:n julkiseen keskusteluun ja ilmapiiriin. Se hallitsee Länsi-Berlinissä noin 70 prosenttia sanomalehtien myynnistä. SLT:ssa vastaava luku on 30 prosenttia. Tunnetuin yhtymän lehdistä on Bild-Zeitung, jonka päivittäinen levikki on 3,5 miljoonaa. Springer-lehdistön johtava asema, sen äärimmäisen aggressiivinen antikommunismi ja valheellisuus, sen lietsoma hysteria opiskelijoita vastaan — mm. murha-attentaatti Rudi Dutschea vastaan 11. huhtikuuta 1968 oli todistetuksi Bild-Zeitungin kirjoittelun aiheuttama teko — olivat syinä siihen, että opiskelijaliikkeessä ja SDS:ssä syntyi laaja keskustelu manipulaatiosta ja tietoisuudesta. Ja Springer-lehdistöstä muodostui liikkeen tärkeä toimintakohde.

Edellä mainitut seikat selittävät opiskelijoiden poliittisen ja sosiaalisen liikkeen syntymisen ja voimakkaan kehityksen. Ne muodostivat aineellisen pohjan Länsi-Berliiniin ja SLT:n opiskelijaliikkeen poliittiselle ja ideologiselle ominaisuudelle monopolienvastaisena ja anti-imperialistisena liikkeenä. Tämän liikkeen antiautoritaarinen osa taisteli porvarillis-individualistisesti yhteiskunnallisen kienityksen aiheuttamaa painostusta vastaan ja

tunsi itsensä samalla vallankumoukselliseksi voimaksi. Todellisuudessa kysymyksessä kuitenkin oli porvarillis-demokraattinen ja osittain myös antikommunistinen liike. Tämä tosiasia ei millään tavalla vähennä tämän opiskelijaliikkeen erittäin tärkeää panosta koko demokraattisen liikkeen kasvulle ja kehitykselle.

Kriittinen teoria ja opiskelijaliike

SDS:n antiautoritaarisen siiven teoreettiset näkemykset perustuivat Marxin varhaisten kirjoitusten, Korschin, Lukácsin, Wilhelm Reichin ja anarkistien kuten Bakunin lisäksi lähinnä ns. kriittiseen teoriaan ja erityisesti Herbert Marcusen teorioihin.

Ei ollut mikään sattuma, että juuri kriittinen teoria muodostui tärkeäksi teoreettiseksi lähteeksi, sillä se oli hengeltään antikapitalistinen ja sosialistinen teoria — objektiivisesti tarkasteltuna kuitenkin radikaalidemokraattinen. Hans Jürgen Krah, SDS:n puheenjohtaja v. 1967—68 on todennut: ”Porvarillisen yksilön sorto on yksi oleellisimmista syistä, joista opiskelijaliike kehitti antiautoritaarisen protestin. Todellisuudessa sen antiautoritaarinen alku merkitsi porvarillisen yksilön kuoleman, liberaalisen julkisuuden sekä vapaan kommunikaation lopullisen häviämisen suremista...”.

Yrittäessään toteuttaa radikaalidemokraattiset vaatimukset, opiskelijaliike asetui väistämättä porvarillista valtiota vastaan. Ratkaisumalliksi esitetty humanistinen yhteiskunta esitettiin ”socialismiksi”, mutta todellisuudessa kysymyksessä oli vallitsevan järjestelmän ”negaatio”. Socialismin käsitteen hämäryyttä korosti se, että olemassaolevaa socialismia — tai sitä, mitä sen luultiin olevan — ei pidetty vaihtoehtona. Wolfgang Lefevre, eräs SDS:n antiautoritaarisen siiven johtohenkilöistä, totesi v. 1969 eräässä haastattelussa: ”Näinä päivinä 2. 6. jälkeen (siis

B. Ohnesorgin murhan jälkeen — A B) meidät tavallaan heitettiin suureen poliitiikkaan ja saimme ensimmäistä kertaa käsityksen suuresta päivänpolitiikasta. Ja sitten huomasi: kun tilanne on nyt kerran näin, kai sitten täytyy nopeasti keksiä strategia siihen. Olimme yllättyneitä. Sitten pidettiin kokous. Tilanne oli erittäin liikuttava, koska ihmisten, jotka kolmen vuoden ajan olivat varmasti joka aamu peilin edessä kutsuneet itseään sosialistiksi, oli yhtäkkiä pakko kuvitella konkreettisesti, mitä se sosialismi merkitsisi." Tämä avuttomuus ei hämmästyttänyt niitä, jotka tietävät, että kriittisestä teoriasta ei ole paljon apua tämän kysymyksen ratkaisemisessa. Marcuse esittää vaihtoehtona kapitalismille — ja sosialismillekin — "olemassaolon rauhoittamisen". Käsite tarkoittaa sitä, että "ihmisen kamppailu ihmisen ja luonnon kanssa kehittyä sellaisissa oloissa joissa kilpailevien tarpeitten, toiveitten ja pyrintöjen organisoinnina eivät enää ole perinteiset ja vakiintuneet herruudesta ja niukuudesta hyötävät edut — siis edut joiden määräämä organisaatio ylläpitää tämän kamppailun tuhoisia muotoja."²

Eräs tärkeimmistä kysymyksistä kaikille vallankumouksellisille voimille on ollut: kuka on vallankumouksen subjekti? Antiautoritaaristen mielestä työväenluokka ei voi olla vallankumouksen subjekti, koska se on epäpoliittinen ja sosiaalisilla ja aineellisilla myönnetyksillä integroitu vallitsevaan kapitalistiseen järjestelmään. Valtavalla manipulaatiokoneistolla sitä esitetään tiedostamasta omia, todellisia etujaan. "Riippuvaiset luokat myöhäiskapitalistisissa maissa eivät kehittä lähtövalmiuudessa tarpeeksi voimia vallankumouksellisten mullistusten aikaansaamiseksi."³

Epäilemättä luokkataistelun ja tietoisuuden taso oli tuolloin sangen alhaalla SLT:ssa, mutta vaikka tilanne tässä suhteessa oli esim. Italiassa ja Ranskassa toi-

nen, viittaus niihin osoittaa että kyseessä oli yleinen arvio. Pohjana ei ole materialistinen yhteiskuntakäsitys, vaan pikemminkin Marcusen käsitys siitä, että yksityisten ja yhteiskunnallisten tarpeiden käyttäytymistapojen manipulaatio on nykyisen kapitalistisen yhteiskunnan tärkein ja pelottavin piirre. "Tuloksena ei ole sopeutuminen vaan samastuminen: yksilö samastaa itsensä välittömästi omaan yhteisönsä ja siten yhteiskuntaan kokonaisuudessaan." Ja edelleen: "Vieraantuminen on muuttunut täysin objektiiviseksi; vieraantunut subjekti sulautuu vieraantuneeseen olemassaolonsa."⁴

Marcuse kuvaa monissa teoksissaan aivan oikein yksilön kasvanutta vieraantumista kapitalismin valtiomonopolistisessa vaiheessa, mutta hän ei tee eroa olemuksen ja ilmiön välillä. Marcuse ei käsitä vieraantumista kapitalistisen tavaratuotannon seurauksena, vaan tuotannon hierarkian, tekniikan ja manipulaation aiheuttamana ilmiönä. Tämä vieraantumiskäsitys pohjautuu viime kädessä nykyaikaisen tekniikan fetisoimiseen. Tarkastelun kohteena eivät ole enää yhteiskunnalliset suhteet, joissa tekniikkaa eli tuotantovälineitä käytetään, vaan tekniikan sinänsä vaatima "rationaalisuus" ja "tuotavuus", jotka alistavat sekä ihmisen että luonnon. Marcuse toteaa: "Niin kauan kuin teknisen edistyksen nykyinen suunta jatkuu...olisivat mitkä tahansa tuotantovälineiden omistuksessa tai kontrollissa tapahtuvat muutokset enemmän määrällisiä kuin laadullisia muutoksia."⁵ Toisin sanoen: yhteiskunnallisten suhteiden, tuotanto- ja luokkasuhteiden muuttaminen ovat Marcuselle toisarvoinen ongelma.

Miten Marcuse sitten määrittää ne voimat, jotka ovat muutoksen subjekteja? Kun ihmisten vieraantumisesta on tullut "objektiivista", työväenluokka integroitunut järjestelmään ja siirtyminen

socialismiin ei olekaan enää kapitalistisen tuotantomuodon sisäisten ristiriitojen vaatima tulos, häipyvät myös objektiiviset kriteerit kuten omistussuhteet, asema tuotantoprosessissa ja osuus yhteiskunnallisesta tuotannosta, joiden avulla voitaisiin määritellä vallankumouksen subjekti. Marcuse esittää kriteeriksi sen, missä määrin ihmiset tiedostavat vallitsevat yhteiskuntasuhteet. Kapitalismin "negaatio" syntyy ihmisten tietoisuudessa. "Sosialismi esiintyy jälleen abstraktina ideana."⁶

Sivistyneistö "etujoukkona"

Edellä sanotusta huolimatta esittää Marcuse eräissä yhteyksissä muutoksen liikevoimaksi myös konkreettisia voimia: alimmat väestökerrokset kuten rodulliset vähemmistöt, slummien asukkaat, työttömät, "neokolonialistisen maailman joukot" ja "keskiluokan sivistyneistön".⁷ Viimeksi mainitun Marcuse sanoo olevan "...kerrostuman, jolla on vielä tiedot ja tietoisuus jatkuvasti kärjistävästä ristiriidasta ja hinnasta, jota ns. ylellisyisyhteiskunta vaatii uhreiltaan."⁸ Ranskan vuoden 1968 toukokuun tapahtumien jälkeen Marcuse on kuitenkin myöntänyt, että myös työläiset voivat radikalisoitua ja että opiskelijaoppositio jää syrjään, jos se ei kykene mobilisoimaan työläisiä.⁹ Mutta tämä "oivallus" ei ole estänyt Marcusea puhumasta myös 70-luvulla työväenluokasta integroituna voimana eikä se ole muuttanut hänen subjektiivista yhteiskuntakäsitystään.

SDS:n antiautoritaarisen siiven näkemyksissä on havaittavissa Marcusen keskeiset käsitteet joskaan niitä ei ole esitetty puhdasoppisesti. Harvat pitivät sivistyneistöä ainoana vallankumouksellisen subjektina. Pikemminkin oltiin sitä mieltä, että "opiskelijat ovat tietyssä määrin avainasemassa. Manipulaation kärjistyttä ja sosiaalisten konfliktien kadottua ihmisten tietoisuudesta, sivistyneistö

osoittautui ikään kuin pisteeksi, jossa manipulaation murskaaminen on vielä mahdollista."¹⁰ Kun yhteiskunnan todellisuuden konkreettinen analyysi puuttui, vaihtelivat arviot omasta asemasta ja roolista demokraatissa liikkeessä paljon. SDS:n liittohallituksen toimintaselostuksessa 22. edustajakokoukselle v. 1967 esitettiin mm.: "että liikkeelle lähteneet opiskelijajoukot voivat joutua muiden työvätekevien kanssa määrääkaiseen ristiriitaan." Muutamaa riviä myöhemmin todetaan: "Liikkeelle lähtevä ja voimistuva opiskelijaoppositio tulee oman voimansa absoluuttiselle rajalle, mikäli se ei kykene solmimaan liittolaissuhteita työvätekevien luokkien kanssa." Toisaalta siis esitettiin, että opiskelijat ovat osa työväenluokkaa, ja toisaalta, että heidän tulee solmia suhteita työväenluokan kanssa! Tällainen syvä teorettinen ristiriita ei voinut tietenkään olla vaikuttamatta SDS:n käytännön politiikkaan.

Günther Amendt, eräs SDS:n antiautoritaarisen siiven merkittävimmistä johtohenkilöistä — tänään hän on DKP:n jäsen — totesi v. 1977 eräissä haastattelussa: "Toiminnoillamme oli nimenomaan yliopistoissa usein 'vain' symbolinen luonne... Historiallisesti tärkeimmät mielenosoitukset menivät kuitenkin symbolismia pitemmälle. Otetaan esimerkiksi Springerin vastaiset mielenosoitukset. Tietenkään kukaan SDS:ssä ei uskonut vakavasti, että olisimme pystyneet toteuttamaan Springerin vastaisen tunnuksen: 'Springer pakolunastettava'. Mutta yrityksemme näinä öinä, Rudi Dutscheen kohdistetun murhayrityksen jälkeen, estää Springerin lehden levikki olivat enemmän kuin symbolisia. Tahdoimme toteuttaa piiritykset (Springerin kirjapainojen — AB.) ja toteutimme ne myös... Silloin monet meistä todella uskoivat, että olisimme onnistuneet murskaamaan eristyksemme, sillä tilanne oli se, että olimme eristyneitä väestöstä. Kuitenkin meidän toimintam-

me oli poliittisesti oikein... Tänäpä, kun katsoo taaksepiin ja kun ottaa huomioon tietoisuustasomme, jotkut toiminnoistamme tuntuvat naurettavan naiiveilta. Ne osoittivat poliittisen tietämättömyytemme. Tehtiin raskaita — jopa silloinkin vältettävissä olleita — virheitä. Me tahdoimme osoittaa mieltämme Springerin lehdistöä vastaan, jota syytimme oikeutetusti Rudi Dutscheen kohdistuneesta murhayrityksestä. Se oli meidän tarkoituksemme, mutta käyttäydyimme ikään kuin osoittaisimme mieltämme Springerin yhtymän työläisiä vastaan.

Kuulimme myöhemmin ay-tovereilta, että monet painotyöläiset luulivat meidän marssivan koneita vastaan, joita he eivät omistaneet, mutta joista heidän työnsaantinsa riippui. En muista ainoatakaan lentotehtä, jota olisimme Frankfurtissa jakanee näille työläisille. Yksi lukukausi kommunikaatiososiologiaa olisi pitänyt riittää siihen, jollei poliittinen tietoisuus riittä."11

Edellä mainitut esimerkit osoittavat, että antiautoritaaristen käsitykset pitkäjänteisestä poliittisesta työstä ja liittolais- ja joukkopolitiikasta olivat äärimmäisen epäselvät. He luottivat siihen, että joukot voidaan herättää ns. hyökkystoimintaan paljastamalla valtiokoneiston repressiivinen luonne. "Kolmannessa maailmassa" tapahtuvien taistelujen teoreettisten tarkastelujen kautta he olivat tietoisia siitä, että elettiin luokkayhteiskunnassa. Antiautoritaarinen siipi luuli — muutamaa Kauko-Idässä ja Latinalaisessa Amerikassa olevaa valopiikkua lukuunottamatta — elävänsä taantumuksellisessa maailmassa täysin ilman liittolaisia. Ja tämä johtui siitä, että luokkakäsite oli enemmän tai vähemmän subjektiivinen ja että kapitalismin todellisenä "negaationa" ei nähty työväenluokkaa ja sen järjestöjä — tämä ei merkitse, että olisi pitänyt suhtautua epäkriittisesti SLT:n ay-johdon politiikkaan. Lisäksi "vasemmistolainen" anti-

kommunismi esti kansainvälisen luokkataistelun tehtävien oikean asettamisen.¹² Jäljelle jäi "sosialismi" abstraktina ideana, "totaalisena negaationa". Ulospääsyksi tästä dilemmasta esitettiin "omien tarpeiden organisoimista" ja vallankumoukseen ryhtymistä tässä ja nyt asettamalla itsensä "etujoukoksi". "Kuuban vallankumous opettaa, ettei tarvitse odottaa kaikkia objektiivisia edellytyksiä, vaan vallankumouksellisen ja kapinoivan ytimen valistustyö voi luoda tällaiset edellytykset. Yhtäkkiä purkautuva joukkosponentismi ei aloita taistelua, vaan ne, jotka ovat itsensä asettaneet etujoukoksi. Täti etujoukkoa ei määrää mikään byrokraatia vaan se on antiautoritaarisesti järjestäytynyt omien tarpeittensa mukaan."¹³

"Vanhan" opiskelijaliikkeen umpikuja

Tällainen strategia oli tuomittu epäonnistumaan käytännössä. Antiautoritaarisen siiven teoreettinen ja käytännöllinen politiikka ajautui umpikujaan vuoden 1968 syksyllä. Tämä tapahtui puolitoista vuotta sen jälkeen kun demokraattisesta opiskelijaliikkeestä oli tullut joukkoliike Springerin vastainen kampanja ja oli johtanut konkreettiseen tulokseen. CDU/CSU ja sosialidemokraatit, SPD, olivat hyväksyneet "hätätilalait" kaikesta vastu rinnasta huolimatta. Ja Ranskan toukokuun tapahtumat olivat — ainakin pinnallisesti katsoen — johtaneet ainoastaan taantumuksen vahvistumiseen. Toisin sanoen tuli selväksi, etteivät demokraattiset uudistukset ja vallankumous tule kerta heitolla.

Antiautoritaarinen suhtautuminen oli ja sen täytyi olla joka suhteessa läpimeno vaihe. Sen johdonmukainen kehittäminen johti häviämiseen. Vaihtoehtoja olivat: joko liike tiedostaa oman pikkuporvarillisen luonteensa ja asettaa tieteellisen sosialismin teoriaan perustuvan yhteiskun-

nan vaihtoehdoksi vallitsevalle järjestelmälle tai se kehittyy lopullisesti "vasemistolaiseksi" antikommunistiseksi liikkeeksi ja asettautuu selvästi oman maan työväenliikettä ja olemassaolevaa sosialismia vastaan.

Näin kävi myös todellisuudessa. Kyvyttöminä vastaamaan uuden poliittisen tilanteen asettamiin haasteisiin SDS:n antiautoritaarinen siipi yritti syksyllä 1968 vielä pysäyttää marxilaisten voimien kasvavaa vaikutusvaltaa. Ns. traditionalistisen siiven johtavat toverit erotettiin ja SDS pirstoutui sen jälkeen lukuisiksi maoilaisiksi ja trotskilaisiksi "etujoukko-puolueiksi".

Oliko "vanha" opiskelijaliike sitten vain poliittisten virheiden summa? Varmasti ei. Herbert Lederer, yksi niistä, joka v. 1968 erotettiin SDS:stä, arvioi marxilaisen opiskelijajärjestön MSB Spartakuksen viisivuotistapahtumassa v. 1976 tapahtumia näin: "Silloisen opiskelijaliikkeen myönteisiin ilmiöihin kuului sekä teoreettisia ajatuksia että toimintamuotoja. Siihen kuuluivat valtiomonopolistisen järjestelmän kritiikki kuten parlamentarismia, oikeuslaitosta ja manipulatiota koskeva arvostelu. Vaikka se suuntautui osittain vain ilmiöihin, sai se aika paljon liikkeelle ja asetti päiväjärjestyseen välttämättömyyden demokratisoida kaikki yhteiskuntasektorit... kamppailu "kolmannen maailman", erityisesti Iranin, Latinalaisen Amerikan ja Vietnamin, kärsivien ja taistelevien puolesta johti ulkoparlamentaarisien liikkeen nousuun... Näköala oli usein liian kapea, odotettiin liikaa, teoreettinen arvio oli väärä, mutta tämä ei muuta sitä tosiasiaa, että monessa kysymyksessä hyökkäyssuunta oli oikea, menettely omaperäinen, hallitsevia provosoiva ja että tulokset olivat hyviä... Ei pitäisi myöskään leimata liian nopeasti silloisia toimintamuotoja spontanismiksi ja laittaa niitä hyllylle. Juuri meidän tulee välttää kaikkea kaavamai-

suutta. Muuten laiminlöisimme vallankumouksellisia mahdollisuuksia, joiden hyväksikäyttö salamannopeaan, spontaaniin toimintaan, joka yllättää hallitsevat. He eivät ole varautuneet tällaiseen eivätkä pysty siihen reagoimaan. Eikö meidän nykyinen poliittinen toimintamme ole liian mekaanista, menettelytapojen kannalta liian yksitoikkoista ja ehkäpä liian kilttiä?... Monet toiminta- ja taistelumuodot esim. sit-in-it, lakot ja valtauksot, olivat aivan käyttökelpoisia yliopistoissakin vallinneiden kivettyneiden olosuhteiden rikkomisessa ja aiheuttamassa politisoitumisprosessia. Ei valittu taistelumuoto, vaan sen absolutisoiminen; ei spontaani toiminta, vaan aktionismi ja spontanismin palvelu; ei menettely sinänsä, vaan yhä heikommiksi tulleet suhteet todellisuuteen ja joukkoihin tulivat esteeksi tehokkaamman, laajemman opiskelijaliikkeen kehittymiselle ja johtivat lisääntyneeseen eristämiseen."¹⁴

Sivistyneistön ja työväenluokan yhteiset edut

Vuosina 1967—68 luotiin pohja opiskelijaliikkeen myöhemmälle toiminnalle. Tällaista toimintaa on ollut vastarinta yliopistojen pääoman etujen mukaista "uudistamista" vastaan; vaatimus että tieteen on palveltava demokratiaa ja edistystä, kamppailu korkeakoulujen ja yhteiskunnan demokratisoimisen puolesta ja solidaarisuus eri kansoille fasismin- ja imperialisminvastaaisessa taistelussa.

Vain SDS:n marxilaiset voimat, jotka perustivat myöhemmin MSB Spartakuksen, kykenivät kehittämään toimintaa eteenpäin. Tärkeäksi teoreettiseksi lähtökohdaksi tuli arvio siitä, että sivistyneistön ja tulevan sivistyneistön eli opiskelijoiden edut ja asema yhteiskunnallisessa tuotannossa lähestyvät työväenluokan sosiaalista asemaa ja etuja. Vaikka opiskelijat muodostavat sekä sosiaalisesti että

poliittisesti hetegrogeenisen ryhmän, joutuvat he kuitenkin tulevana palkansaajina ja pääoman etujen mukaisten "korkeakoulu-uudistusten" takia monopoleja vastaan. Tämä yhdistää opiskelijoiden ja työtekevien etuja.

MSB Spartakuksessa ja myöskin sosiaalidemokraattisessa opiskelijajärjestössä, SHB:ssä, omaksuttiin perusajatus, että opiskelijaliikkeelle on elintärkeää taisteluyhteys olemassa olevaan työväenliikkeeseen. Puolustettaessa yhdessä tai rinnakkain opiskelijoiden ja työtekevien anti-monopolistisia etuja, luodaan edellytyksiä sille, että suuri osa sivistyneistä liittyy työväenluokan taisteluun. Samalla opiskelijoiden taistelu omien etujensa puolesta avaa marxilaisille voimille hyviä mahdollisuuksia luoda opiskelijoiden keskuudessa tietoisuus syvälle menevän demokraattisen ja sosialistisen muuttamisen välttämättömyydestä.

Kuinka menestyksellistä tämä strategia on ollut? Poliittinen ja taloudellinen tilanne SLT:ssa on melko paljon muuttunut 70-luvun alusta. Opiskelijaliikkeen toiminnan johdosta SPD:n ja Vapaiden Demokraattien, FDP, hallitus harjoitti silloin etupäässä integroivaa uudistuspolitiikkaa, joka mahdollisti myös edistyskellisten aineiden pääsyn opetukseen ja yliopistojen hallintoon. 70-luvun alussa saatiin ainakin osan opiskelijoista kattava opiskelijapalkkajärjestelmä aikaan. Myös opiskelijoiden kokonaismäärä ja työläisperheistä lähtöisin olevien opiskelijoiden määrä kohosi.

Tämä kehityssuunta kesti kuitenkin vain siihen saakka, kun kapitalismin kriisi kärjistyi vuoden 1973 vaihteessa. Siitä alkaen SPD/FDP:n hallituksen päätarkoitus ei ole enää ollut integroida myönnetyksillä, vaan kaataa kriisin seuraukset ja taakka työläisten ja opiskelijoidenkin kannettavaksi. Sosiaalimenoja, opiskelijapalkkaa ja yliopistojen resursseja on supistettu. Uusi korkeakoulujen puitelaki

(HRG) romuttaa kylmästi kaikki SPD:t joskus itse ajamat uudistukset ja poistaa yliopistojen autonomian sekä olemassa olevat vähäiset demokraattiset elimet. Virkakieltojärjestelmän avulla pyritään pitämään opetus puhtaasti porvarillisen ideologian vaikutuksessa.

Tänään voidaan sanoa, että monopolivastainen strategia on kestänyt ensimmäisen tulikokeen. Sen todistavat laajamittaiset lakot yliopistoissa vuosina 1977 ja 1978, joihin osallistui enemmän opiskelijoita kuin antiautoritaarisen liikkeen parhaina päivinä. Ammattiyhdistysliikkeen ja opiskelijaliikkeen yhteiset seminaarit ja tapahtumat ovat yleistyneet. Ulkoparlamentaarisen liikkeen kuten ympäristö- ja virkakieltojen vastainen liike ja opiskelijaliikkeen yhteydet ovat lujittuneet.

Tämän hetken poliittinen tilanne SLT:ssa on monessa suhteessa monimutkaisempi kuin 60-luvun vaihteessa. Jokainen askel eteenpäin tai pikemminkin vain jo saavutettujen uudistusten ja oikeuksien puolustaminen vaatii paljon enemmän joukkovoimaa ja pitkäjännitteistä kamppailua kuin aikaisemmin. Periaatteessa oikea strateginen linja ei välttämättä estä SLT:n opiskelijaliikettä kuihtumasta ehkä joskus tulevaisuudessa. Siitä ei vielä ole kehittynyt pysyvää antimonopolistista liikettä. Mutta soveltamalla luovasti ja oikein 60-luvun toimintamuotoja kuten ns. kriittinen vastakorkeakoulu ¹⁵, on SLT:n opiskelijaliikkeen tähän asti onnistunut estää taantuminen. Ja sillä kaikki mahdollisuudet estää se myös tulevaisuudessa.

1. CDU/CSU:n opiskelijajärjestöä luukunottamatta kaikki muut poliittiset opiskelijajärjestöt omaksuivat enemmän tai vähemmän SDS:n antiautoritaarisen siiven poliittisen linjan ja teoreettisen ajattelun. Ainoastaan sosdem. opiskelijajärjestössä, SHB:ssä säilyi perinteellinen reformistinen suuntaus aika vahvana.

2. Herbert Marcuse: Yksiuolotteinen ih-

minen. Weilin + Göös, Helsinki 1969, s. 40.

3. Reiche ja Gäng, SDS:n pää-äänenkannattajassa "Neue Kritik" vuonna 1967.

4. Herbert Marcuse, emt. s. 34—35.

5. Herbert Marcuse: Socialist Humanism?, s. 111.

6. Herbert Marcuse, emt. s. 117

7. Herbert Marcuse: Revision der marxistischen Konzeption der Revolution. Marxin 150 syntymäpäivälle omistettu UNESCO:n symposiumissa pidetty esitelmä. Pariisi 1968.

8. Herbert Marcuse: Psychoanalyse und Politik, s. 56.

9. L'Express, 23.—29. 9. 1968, s. 55.

10. Gäng ja Reiche, "Neue Kritik" 41/1967.

11. 2. Juni and die Studentenbewegung heute, s. 25—26.

12. Liennytyspolitiikka ja rauhanomainen rinnakkainolo nähtiin "byrokratisoituneiden työläisvaltioiden" petoksena vapautusliikkeitä kohtaan.

13. Dressen, W.: Antiautoritäres Lager und Anarchismus. Westberlin, 1968, s. 11

14. Ks. 2. Juni und die Studentenbewegung heute, s. 35—36.

15. Soihdunkantaja 2/79.

Korkeakoulut ja monopolit

Korkeakouluihin ja yliopistoihin valtionbudjetin kautta suunnatut määrärahat ovat viime vuosina olleet alamässä. Perustutkimus — jota ilman ei ole soveltavaa tutkimusta — on vakavassa vaarassa. Tiedemiesten näköalattomuus kasvaa ja "aivovienti" tunnettujen tiedemiesten muodossa on lisääntynyt. Lääkkeeksi Suomen tieteellisen tutkimustoiminnan kehitysmää-aseman parantamiseksi on esitetty korkeakoulujen ja ns. yritysmaailman lähentymistä. Näin viimeksi 9. tammi-kuuta opetusministeriön järjestämässä seminaarissa. Äärimuodossaan ajatus merkitsee pääoman suoraan osallistumista tieteellisten laitosten toimintaan ja päätöksentekoon. Seuraukset tästä "pyhästä liitosta" ovat kuitenkin korkeakoulujen kannalta kyseenalaiset. — Toimitus.

Tieteen muuttuminen tuotantovoimaksi on tehnyt siitä tärkeän yhteiskunnallisen voiman ja muuttanut korkeakoululaitoksen poliittisen taistelun kohteeksi ja arenaksi. Pääoman tavoitteena on saada tutkimus ja opetus paremmin palvelemaan sen omaa, välitöntä voitonsaalistusta. Jo 60-luvulla käynnistettiin sääntelykoneiston rakentaminen ja sitä tukevien erilaisten määräysten laatiminen. Juuri nyt ollaan saavuttamassa pääoman kannalta eräs etappi; tutkimonuudistuksen läpikäyminen. Sehän merkitsee mm. tutkintojen kapean ammatillisen puolen nostamista koulutusohjelmia rakennettaessa etusijalle kokonaisvaltaisen tieteellisyysden kustannuksella. "Uudistukseen" liittyy

myös opintojen hiostaminen ns. opintoviikon ja siihen kytketyn opintotuen avulla. Näin pääoman kannalta mystinen demokraattisen liikkeen esittämä ja korkeakouluissa perinteisesti sovellettu "tieteellinen pätevyys" korvattaisiin "rationaalisella" yksiköllä eli työmäärällä. Näin nältäkin osin akateemisen työvoiman arvo voitaisiin suoraan mitata sen tuottamiseen tarvittavalla välttämättömällä työajalla eli siis opintoviikolla.

Autonomian kaventuminen

Tutkintoasetusten pohjalla voidaan valtiomonopolistista sääntelyä huomattavasti voimistaa. Ensimmäisenä konkreettisenä esimerkkinä tästä on korkeakouluneuvoston julkistama suunnitelma "Korkeakoulujen tutkintohallinnon tehtävät". Sen mukaan korkea-asteisen koulutuksen koordinoinnin nimissä siirretään päätösvalta koulutuksen rakenteesta, ja resursien jaosta opetusministeriölle. Korkeakouluille siis jäisi vain opetuksen toteuttajan rooli. Opetuksen kytkeminen suoremmin pääoman etuihin pyritään toteuttamaan myös opiskeluaikaisen harjoittelun avulla, jolla testattaisiin koulutuksen sopivuus yritysten ja julkisen sek-

torin tarpeisiin ja jonka avulla koulutusta tarvittaessa voitaisiin muuttaa.

Tieteen ja tekniikan kehitys lisää myös jatkokoulutuksen tarvetta, joka pyritään tyydyttämään korkeakouluissa tapahtuvaa jatkokoulutusta lisäämällä. Tämän jatkokoulutuksen resursseja ei ole kuitenkaan erikseen järjestetty, vaan ne todennäköisesti otettaisiin korkeakoulujen muista varoista.

Pääoman tavoitteet eivät kuitenkaan rajoitu pelkästään koulutuksen järjestämiseen, vaan myös tutkimuksen suuntaamiseen suoremmin palvelemaan elinkeinoelämän etuja.

Suomessa käytettiin vuonna 1977 tutkimus- ja kehittämistoimintaan 1 299 miljoonaa markkaa eli 1.07 prosenttia bruttokansantuotteesta. Tästä ns. julkisen sektorin rahoitusosuus oli 47 prosenttia ja yritysten 51 prosenttia. Ulkomailta ja rahastoista saatiin 2 prosenttia. Vuonna 1975 vastaavat menot olivat yhteensä 950 miljoonaa, josta ns. julkinen sektori eli valtiovalta rahoitti 49 prosenttia ja yksityiset 50 prosenttia ja loput ulkomaisin ja säätiöiden veroin. Tärkeää on kuitenkin havaita että esim. vuonna 1975 n. kuusi prosenttia yksityisen sektorin menoista katettiin julkisin varoin eli yksi-

TAULUKKO 2. Tutkimusmenojen jakautuminen ja keskimääräinen reaalin vuosikasvu hallinnonaloitain vuosina 1970—78.

	Osuus %		Keskimääräinen reaalin vuosikasvu %		
	1970	1978	1970—73	1973—76	1976—78
Opetusministeriö	57	49	9	2	0
Korkeak.	41	37	8	4	0
S. Akatemia	10	8	8	1	—2
Muu OPM	6	5	18	—9	0
Kauppa- ja teollisuusministeriö ...	19	27	17	5	11
Maa- ja metsätalousministeriö	15	14	6	5	5
Muut hallinnonalat	10	11	14	4	1
Yhteensä %	101	101	11	3	3
milj. mk	194	782			

tyissektori käytti loppujen lopuksi 53 prosenttia ja julkinen sektori 47 prosenttia varoista. Kaiken kaikkiaan kehitys- ja tutkimustoimintaa v. 1977 suoritti n. 400 yritystä, joista pääosa oli suuria yli tuhat ihmistä työllistäviä yrityksiä. 15 suurimman osuus oli rahoista yli puolet.

Yksityisten yritysten tutkimustoiminnan ensisijaisena kohteena on ollut erilainen tuotekehittely ja muu soveltava tutkimus. Mutta myös valtion budjetin kautta tapahtuvaa rahoitusta on enenevästi suunnattu yritysten lyhyemmän ja pitemmän tähtäimen tarpeisiin kuten taulukko 1 osoittaa.

Taulukosta käy ilmi, että vaikka tutkimusmäärärahat ovatkin yleisesti ottaen polkeneet paikallaan, on tapahtunut selvä sisäinen siirto kauppa- ja teollisuusministeriön hyväksi, jonka kautta juuri rahoitetaan suurpääomalle välittömästi voittoa tuottavaa tutkimusta. Mutta teollisuuden tutkimustoiminnan tukijoita ovat Suomen Itsenäisyyden juhluvuoden rahasto (SITRA), Kehitysaluerahasto (Kera Oy) ja puolustusministeriö.

Suurpääoma mukaan hallintoon?

Huolimatta perinteisten tutkimusinstituutioiden vähenevästä merkityksestä kiinnittää suurpääoma huomiota myös opetusministeriön, Suomen Akatemian ja korkeakoulujen saamiin määrärahoihin. Tavoitteena on korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten tutkimuksen suuntaaminen "läheemmäs käytäntöä". Keskeinen vaatimus on palvelututkimuksen lisääminen. Eräs tavoite tämän toiminnan tehostamiseksi on ollut pyrkimys muuttaa tiedelaitosten hallintoa, niin että elinkeinoelämän saisi niissä enemmän vaikutusvaltaa. Tämä tavoite on jo toteutettu mm. maatalouden tutkimuskeskuksen ja metsätutkimuslaitoksen osalta hallinnon uudelleen järjestämisen avulla jo tämän vuosikymmenen alussa. Kyseisten laitosten

hallituksissa on nykyään ylijohtaja, kaksi osastonjohtajaa, yksi muuta henkilökuntaa edustava henkilö sekä lisäksi kaksi ns. elinkeinoelämän edustajaa.

Suurpääoman kannalta keskeisissä korkeakouluissa eli teknisellä korkeakoululla Otaniemessä (TKK) ja Helsingin kauppa-korkeakoululla (KKK) on menossa "uudistus", joka merkitsee suurpääoman suoraan osallistumista niiden hallintaan. 13. marraskuuta 1978 tehtiin TKK:n hallintokollegiossa päätös liittymisestä Teknisen korkeakoulun tukisäätiön perustajajäseneksi. Muina perustajajäseniä ovat mm. Teollisuuden keskusliitto ja Suomen Työnantajain Keskusliitto (STK). Säätiön virallisena tarkoituksena on "tukea ja edistää teknillisen korkeakoulun toimintaa, erityisesti siellä suoritettavaa teknistä-tieteellistä tutkimustyötä". Tarkoitustaan säätiö toteuttaa mm. järjestämällä opetus- ja tutkimustoimintaa sekä hankkimalla ja omistamalla kalustoja ja tutkimusvälineitä. Päätösvaltaa säätiössä käyttää sen hallitus, jossa on edustajina perustajajäsenet.

Viime vuonna esitettiin tekniselle korkeakoululle jälleen uusi hallintomalli, jonka mukaan korkeakoulun ylin päättävä elin olisi hallitus. Siihen kuuluisivat rehtori, vararehtorit, hallintojohtaja, viisi tieteellisten kollegioiden edustajaa — professoreita tai apulaisprofessoreita — kaksi muuta henkilökunnan edustajaa sekä kaksi opiskelijajäsentä. Suurpääoman edustus turvattaisiin perustamalla hallitukselle neuvottelukunta. Sen puheenjohtajana toimisi rehtori. Jäseniksi korkeakoulun hallitus kutsuisi korkeakoulun toimintaa ja samalla teollisuutta ja elinkeinoelämää tuntevia henkilöitä. Neuvottelukunnan tehtävänä olisi tehdä aloitteita etenkin kysymyksissä, jotka liittyvät korkeakoulun suhteisiin maan elinkeinoelämään ja muuhun yhteiskuntaan. Lisäksi neuvottelukuntaa tulisi kuulla kaikissa tärkeissä asioissa kuten TKK:ta

koskevista lainsäädännöllisissä, talous- ja tutkimusasioissa sekä opiskelijavalinnoissa. Käytännössä tämä, vararehtori Perilän suunnitelmana tunnettu suunnitelma, merkitsisi nykyisen koko professorikunnasta koostuvan hallinnon hajoittamista ja päätösvallan siirtämistä suppealle professori- ja virkamiesryhmälle. Korkeakoulun itsenäisyys romuttuisi samalla, kun suurpääoman edustus kytkettäisiin suoraan korkeakoulun hallintoon.

Perilän ehdotus on toistaiseksi jäissä, sillä korkeakoulun assistentit ja ylioppilaskunta ovat vastustaneet edistystä, eikä ehdotus ole saanut riittävää kannatusta myöskään TKK:n ulkopuolisissa poliittisissa piireissä. Myös erillisten laitosten johtokuntiin on esitetty korkeakoulun ulkopuolisia edustajia. Joskin esitys on pöydällä.

Susi lammasten vaatteissa

Korkeakoulujen toiminnan rahoituksen kasvu on polkenut paikallaan, osin jopa taantunut. Tätä toiseikkaa verukkeenaan käyttäen on suurpääoma tarjonnut avuksi ns. palvelututkimuksen lisäämistä, eli korkeakoulujen ja tiedelaitosten yrityksille maksusta suorittaman tutkimuksen lisäämistä. Tämä keino on valittu Wiio-tyyppisten operaatioiden toteuttamisen kohtaamien poliittisten vaikeuksien ja sen hitauden sekä toisaalta TKK-tyyppisen pääoman suoranaisten puuttumisen ilmeisen vahingollisuuden kompromissina. Palvelututkimukset kun antavat korkeakoululle ainakin näennäiset mahdollisuudet päättää omista asioistaan ts. takaavat ainakin muodollisen autonomian. Todellisuudessa asia ei ole tietenkään näin yksinkertainen, sillä rahoituksen lisääminen "totuttaa" korkeakoulut riippuvuuteen suoraan monopolista pitemmällä tähtäimellä. Tämä merkitsisi jo nyt pahoin kärsineen perustutkimuksen vähenemistä.

Ja jo välittömästi yritysten esittämät tutkimusongelmat vaikuttavat suoraan tutkimuksen suuntaamiseen ja opetuksen sisältöön.

Opetusministeriö on innolla lähtenyt mukaan edistämään yritysten ja korkeakoulujen yhteistyötä. Opetusministeriön järjestämässä seminaarissa 9. tammikuuta 1979 pohdittiin juuri näitä kysymyksiä. Seminaariin osallistuivat molemmat opetusministerit, opetusministeriön korkeita virkamiehiä, suuryritysten johtoa, teollisuuden järjestöjen edustajia, työmarkkinajohtajia ja korkeakoulujen johtohenkilöitä. Keskeinen seminaarin vaatimus oli teollisuuden ja korkeakoulujen yhteistyön kehittäminen tilaustutkimuksia ja jatkokoulutuksen paikkoja lisäämällä. Jotta tilaustutkimukset antaisivat todellista apua porkkanana käytettyihin korkeakoulujen rahoitusongelmiin, vaadittiin maksullista palvelutoimintaa koskevien säästöjen tarkistamista siten, että tulot saataisiin "joustavasti" korkeakoulujen käyttöön eli että korkeakoulu voisi sijoittaa saamansa varat mahdollisimman vapaasti.

Osin seminaarin seurauksena opetusministeriö asettikin 18. tammikuuta toimistopäällikkö A. Jäppisen (kesk.) johdolla toimivan työryhmän selvittämään maksullisten palvelutoiminnan määräyksien muuttamista. Työryhmässä on edustettuna valtiovalta, tekniset korkeakoulut ja Teollisuuden keskusliitto. Sen toimikausi loppuu toukokuun viimeisenä päivänä.

Useat alustajat totesivat, että korkeakoulujen ja elinkeinoelämän yhteistyöhön liittyy myös ongelmia mm. sidonnaisuutta, joka ilmenee tutkimuskohteiden valinnassa ja jopa tutkimus- ja opetusvälineiden hankinnassa, valtion varojen suuntautumisena yksipuolisesti jollekin yritykselle tai epälojalina klipailuna eri tutkimusorganisaatioiden välillä. Yksikään alustaja ei nähnyt tämän kuitenkaan olevan este yhteistyön lisäämiselle, mikä

osoittaa pääomapiirien halua ajaa "käärmettä pulloon".

Opetusministeriön lehdessä arvioitiin seminaaria. Siinä mainitaan ainoaksi esille nousseeksi ongelmaksi maksuliikenteen järjestelyä. Todellisuudessa tietenkin tiedeyhteisön autonomia ja tieteen omasta logiikasta nouseva tutkimus, erityisesti perustutkimus, on vaarassa. Tämä on tiedostettu laajasti korkeakouluissa. Niinpä eräs aiemmin TKK:lle esitetyistä hallintomalleista, jonka mukaan korkeakoulun ylin päättävä elin olisi ollut 4-kanta valtuusto, joista yksi osapuoli olisi ollut ns. elinkeinoelämä, hylättiin jopa sikäläisten professorien keskuudessa. Myös opetusministeriön seminaarin monet osanottajat pitivät korkeakoulujen tärkeänä ominaisuutena "riippumattomuutta" — ts. riippumattomuutta yksityisestä pääomasta, mutta riippuvuutta kokonaispääomasta.

Yhteenvetäen voidaan todeta, että tahtumassa on korkeakoulujen ja suurpääoman suuri lähestymisoperaatio valtiollan lämpimällä tuella. Demokraattisten voimien tehtävänä on ehkäistä tämä kehitys vaatimalla korkeakouluihin demokraattinen hallinnonuudistus, suurempia resursseja ja tutkinnonuudistuksen perustamista pitkällä tähtäimellä. Keskeinen on myös vaatimus suuryrityksille suunnattavasta koulutusverosta ja näin saatujen varojen suuntaaminen paitsi opintotukeen myös tutkimuksen rahoitukseen. Ulkopuoliselle rahoitukselle on laadittava säännöt, jotka estävät puuttumisen korkeakoulujen itsenäiseen tutkimuskohteiden määrittelyyn ja muuhun päätöksentekoon.

Jari Veijalainen

Opiskelijapalkka on strateginen tunnus

Tutkinnonuudistuksesta ja sivistysyliopistosta käyty keskustelu on voimakkuudellaan peittänyt alleen erään siihen olennaisesti liittyvän asian; opiskelijoiden taloudellisen aseman. Onhan eräs tutkinnonuudistuksen perustarkoituksista "tehostaa" tutkinnon suorittamista. Maistereita ja merkonomeja syltävää liukuhihnaa halutaan nopeuttaa. Näin sekä valtiolta ja pankit katsovat "säätävänsä" tulevaisuudessa rahaa muihin tarkoituksiin. Opiskelusta ei kuitenkaan voi tulla täysipainoista, ellei opiskelijoiden taloudellinen tilanne parane; opintotuen reaaliarvo on vuodesta 1972 laskenut kolmanneksella. Vaatimus opiskelijapalkasta on näin ollen edelleen ajankohtainen, toteaa artikkelissaan Matti Laine. — Toimitus.

Samaan aikaan kuin useissa kapitalistisissa maissa on pantu toimeen koulutusreformia — kuten "tutkinnonuudistus" Suomessa — ovat myös opintotukijärjestelmät olleet voimakkaan muutostyön kohteena. Esimerkiksi Yhdysvalloissa on uudistuksia toteutettu v. 1975—76; Ruotsissa asetettiin v. 1975 uusi komitea tutkimaan asiaa; Hollannissa uusittiin v. 1974 järjestelmää ja Saksan Liittotasavallassa vuosina 1971 ja 1974. Suomen nykyinen opintotukijärjestelmä luotiin v. 1969—71 ja sitä hiottiin v. 1976—77 suurten opintotukimielienosoitusten jälkeisinä vuosina. Myös kapitalististen maiden yhteistyöjärjestö OECD on kiinnittänyt asiaan kasvavaa huomio-

ta. Viime vuonna järjestö julkaisi asiaa koskevan raportin (Review of student support schemes in selected OECD countries, OECD, Paris 1978).

Muutoksen suunta — mihin?

Verrattaessa Suomen opintotukijärjestelmää muiden OECD-maiden järjestelmiin on Suomen järjestelmä sekä puutteellinen ja heikko, että myös "edelläkävijä".

Muissa kapitalistisissa maissa tuki perustuu huomattavasti laajemmin opintorahaan ja stipendeihin kuin Suomessa. Poikkeuksena on Japani, jossa tuki on kokonaan lainamuotoista. Esimerkiksi Norjassa opintorahan osuus vaihtelee 30—60 prosenttiin koko opintotuesta. Tanskassa opintotuki saadaan puoleksi stipendinä ja puoleksi korottomana lainana. Myös lainaehdot ovat muissa pohjoismaissa yleensä helpommat. Esim. Ruotsissa takaisinmaksu alkaa kahden vuoden kuluttua valmistumisesta ja laina on maksettava loppuun samana vuonna, kun lainansaaja täyttää 50 vuotta. Lainaa ei tarvitse lyhentää, mikäli lainansaajan tulot alittavat 55 000 kruunua (v. 1977) vuodessa. Ruotsissa ja Norjassa käytetään tukeen huomattavasti enemmän valtion varoja kuin Suomessa. Tilanne on myös viime vuosina pysynyt samana kuin oheinen taulukko esittää.

"Edelläkävijän" kyseenalaisen aseman opintotukipolitiikassa Suomi saa siksi, että useiden kapitalististen maiden hallitusten tavoitteena on siirtyä yhä enemmän lainapainotteiseen opintotukijärjestelmään — siis samanlaiseen järjestelmään kuin meillä Suomessa on.

Vuonna 1975 sai 42 prosenttia Saksan Liittotasavallan opiskelijoista täyden stipendin, mutta v. 1976—77 heidän määränsä laski kolmanneksella. Kolmannes stipendeistä muutettiin lainamuotoisiksi; ne täytyy siis maksaa takaisin tietyn ajan kuluessa. Samaan aikaan 200000 opiskelijan stipendiä supistettiin voimakkaasti.

Englannissa opiskelijaliike on käynyt sitkeää taistelua koko 1970-luvun hallituksen pyrkimässä ottamaan maassa käyttöön lainajärjestelmän. Myös Irlannissa on samanlaisia pyrkimyksiä. Ruotsissa opiskelijat saivat 1960-luvun lopulla tuesta 25 prosenttia opintorahana ja 75 prosenttia lainana. Tänäpä opintorahan osuus on enää noin 15 prosenttia.

Suomi on siis edelläkävijä sikäli, että muissa maissa ollaan huonontamassa opintotukijärjestelmää Suomen järjestelmän suuntaan. Keskeinen lähtökohta tällaiselle politiikalle on sen halpuus ja edullisuus valtiolle ja toiseksi sen tarjoamat huomattavasti paremmat kontrolli- ja kirstysmahdollisuudet, kuin mi-

BUDJETOIDUT OPINTOTUKIMENOT KOLMESSA POHJOISMAASSA SUOMEN MARKKONA MENORYHMITÄIN 1974/75

	SUOMI		RUOTSI		NORJA	
	Mmk	%	Mmk	%	Mmk	%
Hallinto	1.7	1.3	10.0	1.2	14.0	4.4
Opintorahat	54.8	39.2	486.4	55.2	246.0	76.9
Opintolainojen hoitomenot	83.5	59.5	377.5	43.2	60.0	18.7
Yhteensä	140.0	100.0	873.9	100.0	320.0	100.0

itä sitpendiin pohjaava järjestelmä antaa.

Yhä enemmän pyritään myös "suorien jija epäsuorien" tukimuotojen koordinoituihin. Takana tässäkin on useimmiten tuen rminimointi. Koordinointi perustellaan "'pällekkäisyyden estämisenä". Suomessa on valtiovalta viime vuosien aikana jipota kehitellyt argumentteja sille, että "'epäsuora" tuki itse asiassa olisi opiskelijoiille edullisempi kuin opintoraha. IEpäsuorien tukimuotojen kehittämisellä tait paremminkin niillä muutamalla näennäisuudistuksella, joita on tehty, on perusteltu muun opintotuen kehittämisen tarpeettomuutta. Kuitenkin opintotulki on vuodesta 1972 laskenut reaaliarvoltaan noin kolmanneksella.

Voidaankin siis sanoa, että Suomi on ollut hyvin kaukonäköinen; muualla suunnitellaan järjestelmää, joka meillä luotiin jo v. 1969—71.

SYL ja kapitalististen maiden opiskelijaliike

Suomi on vielä erällä muullakin tavalla edelläkävijä. Tuskin missään muualla esim. kansallisen ylioppilasliiton johto on niin täydellisesti hyväksynyt valtiovallan politiikan kuin Suomessa. Suomen Ylioppilaskuntien liiton (SYL) käytännön toiminta — ohjelmat ovat eri asia — on lähtenyt kolmesta perusasettumuksesta: "valtiovallan pyrkimyksenä on ajaa opiskelijoiden etua", "laman aikana tuen reaaliarvon lisääminen ei ole mahdollista" ja "tuen muoto ei (jostain syystä — ML) ainakaan lähitulevaisuudessa voi olla opintoraha".

Opiskelijaliike kaikissa muissa OE-CD-maissa vastustaa tiukasti ns. epäsuoran eli välillisen tuen lisäämistä opintorahan kehittämisen kustannuksella. Suomessa SYL on mukana suunnittelemassa tällaista järjestelmää. Tämän antautu-

misen takana on havaittavissa ainakin kolme virheellistä lähtökohtaa.

Ensinnä, ns. "student as such"-ajattelu. Opintotuki- ja koulutuskysymykset nähdään puhtaasti opiskelijoiden näkökulmasta, ei koko kansakunnan kehityksen vaikuttavina tekijöinä. Näin jäädään näpertelemään erilaisten, joskus hyvinkin pienten kysymysten pariin, eikä kyetä erottamaan pääkysymystä, joihin voimavarat tulisi suunnata.

Toiseksi, opiskelijoiden taloudellisen taistelun väärinymmärtäminen. Opiskelijoilla ei ole taloudellisessa taistelussa vastaassaan yksittäistä kapitalistia tai edes kapitalistiluokkaa, vaan yleensä monopoliin ja valtion yhdistetty voima. Mikäli valtion luonnetta tässä taistelussa ei ymmärretä, on seurauksena juuri SYL:n noudattama politiikka. Opiskelijoiden taloudellista taistelua ei ole myöskään koskaan "sinänsä", vaan en ensin määriteltävä senkin takana olevat yleisemmät koulutuspoliittiset tavoitteet.

Kolmanneksi on unohtettu työvätekevien koulutusmahdollisuuksien lisääminen tavoitteenasettelussa. Vielä v. 1972 SYL julkaisi esim. opintotukijulisteen, jossa oli taulukko siitä, miten voinutunut maamme korkeakouluopiskelijoiden sosiaalinen tausta on ja että juuri tämän vuoksi opintotuen voimakas kehittäminen on välttämätöntä. Tästä ei enää puhuta, eikä siitä, mitä opintotuen mahtava reaalin pieneneminen on vaikuttanut opiskelijoiden valikoitumiseen eri koulutustasoille.

Opiskelijapalkka on strateginen tunnus

Opiskelijapalkkaa ei tänään eikä vielä ensi vuonnakaan pystytty toteuttamaan. Tämä ei kumoa kuitenkaan sen oikeellisuutta. Opintorahan kehittämisen esteittain kohti kaikki elinkustannukset kattavaa opiskelijapalkkaa on ainoa ko-

konaisvaltaisesti perusteltavissa oleva kehityssuunta. Sen tueksi ja keskustelun pohjaksi on syytä nostaa eritä teesejä siitä, minkälainen opintotukijärjestelmän tulee olla.

Ensinnäkin sen tulee turvata mahdollisimman laajasti opiskelun vapaus, mikä tarkoittaa vapautta valita aineyhdistelmät ilman hiostavaa "putki"-opiskelua. Vapautta valita opiskeluala ja opiskelutaso ilman pelkoa opiskelun aiheuttamista taloudellisista rasitteista, vapautta opiskella tutkivasti ja kriittisesti. Nykyinen kehitys suuntautuu tätä vastaan. Tämän suuntaista suunnittelua tapahtuu läpirunnomisvaiheessa olevan tutkinnonuudistuksen ja keskiasteen koulutus uudistuksen yhteydessä.

Toiseksi sen tulee turvata opiskelijan riippumattomuus:

Riippumattomuus vanhemmista. Kaikki omilla aivoillaan ajattelevat ovat heittäneet romukoppaan aiemmin esitetyt pohdinnat siitä, että tässä olisi kyseessä "suurpääoman perillisten etujen ajaminen". Opiskelukustannusten siirtämisen estäminen vanhempien kustannettavaksi ajaa nimeenomaan työväenluokan asiaa.

Riippumattomuus pankeista. Huolimatta vuoden 1976 karvaista kokemuksista pankkien leikatessa opintolainoja keskimäärin 15 % eivät hallitukset ole tehneet mitään pankkien mielivallan rajoittamiseksi. Armeliaisuudessaan hallitus suoritti itse v. 1977 vastaavanlaisen leikkauksen myöntämällä noin 13 % vähemmän opintolainatakauksia kuin edellisenä vuonna. Tälle luvkuudelle takauksien määrä pidettiin edelleen supistetulla tasolla. Kaikkiaan pankeilla on Suomessa ainutlaatuinen kontrollimahdollisuus opiskelijoiden toimeentuloon. Kontrollia suunnitellaan lisäksi lisättäväksi tulevaisuudessa asiakassuhteen tiukentamisella. Hallitus ei ole tehnyt elettäkään tällaisen kehityksen

pysäyttämiseksi saati ryhtynyt toimenpiteisiin kansanvaltaisesti hallitun, rahoitoksista riippumattoman opintotukirahaston perustamiseksi.

Riippumattomuus välittömästä opintomenestyksestä. Ns. tutkinnonuudistuksen avulla on pyritty "nopeuttamaan, tehostamaan" opintoja. Tarkoituksena on supistaa omaehtoinen opiskelu ja tutkiminen niin vähin kuin mahdollista. On sanottu, että hurjimmat suunnitelmat tämän suhteen ovat vasta opintotukikeskuksen suunnittelijoiden ja johtajien pöydillä.

Riippumattomuus "tulevaisuuden huolista". Opintolainan ottaja on nykyään turvaton: työpaikasta ei valmistumisen jälkeen ole varmuutta, ei myöskään pankin "joustavuudesta". Tämä johtaa ns. pikaopiskeluun ja on yksi keskeinen este opiskelun vapauden toteutumiselle. Erityisesti vähävaraisista kodeista lähtöisin olevat kokevat perheen perustamisen, asunnonhankinnan, opintolainan takaisinmaksun ja työttömyyden samanaikaisuuden kovanä.

Tällaisten tavoitteiden suuntaan voidaan päästä vain opintorahaa kehittämällä. Opiskelijaliikkeen nykyisestä heikkoudesta tässä kysymyksessä on päästävä. On myös päästävä eroon siitä pelleilystä, mitä esim. eduskunnassa budjetin käsittelyn yhteydessä esitettiin. SYL:n ainoana tavoitteena budjetin suhteen oli ns. opiskeljaruokailumäärärahan saaminen. Se saatiinkin lopulta. Sillä voidaan alentaa periaatteessa yliopistojen opiskeljaruokalojen hintoja markalla/ateria. Nyt näyttää kuitenkin siltä, että hinnat eivät laske, vaan niiden suunniteltuja korotuksia voidaan pienentää. Opiskelijaliikkeen suuri voitto?

Matti Laine

"Puolueettomuuden" kritiikkiä

Antti Eskola — Ihmisen äänt.
WSOY, Porvoo 1978. 242 s.

Antti Eskolan kirja sarjassa "Ihmisen ääni" on hyvin erikoinen teos. Sitä on sanottu rohkeaksi kirjaksi, jossa sumeilematta esitetään käsityksiä isänmaan pyhistä arvoista paikalta, josta aikaisemmin ei moista ole kuultu. Puhua nyt marxilaisesti ja työväen luokkakannan mukaisesti asioista, joista Eskolan tavoin sallitaan rankaisematta puhua vain eräiden kommunistien; se on monen käsityksen mukaan todellakin rohkea teko.

Eskolan kirja on kuitenkin ennen kaikkea rehellinen, terävästi havainhoiva ja väitteet vahvaakin vahvemmin todistava teos, joka ottaa tarkastelun kohteiksi monet ajankohdan kipeät poliittiset, maailmankatsomukselliset ja ihmisten henkilökohtaiseen elämään liittyvät arkaluontoisetkin asiat. Juuri tällaisessa monipuolisuudessa ja erittäin persoonallisessa otteessa on Eskolan teoksen voima ja mielenkiintoisuus.

Olen kuullut arvioita, joihin myös yhä dyn, että ainoa riittämättömän selityksen alaiseksi on jäänyt toiminnan ongelma. Eskola jättäytyy tavallaan ulkopuoliseksi. Hän ikäänkuin rohkaisee olemaan marxilainen ulkopuolella järjestöjen. Hän näyttää, kuinka oikein ja terävästi voi eritellä, kuvata ja esittää muutosideoita kuulumatta ja sitoutumatta mihinkään, sitoutumatta SKP:hen tai, kuten Eskola kertoo, sitoutumatta oikeastaan muuhun kuin Tutkijaliittoon. Mitä nyt golliilaisten opintokerhoon osal-

listuu. Tälle asialle Eskola kyllä antaa suuren arvon. Arvon ja kunnioituksen hän osoittaa myös niille toiminnan ihmisille, jotka myyvät Tiedonantajaa ja tekevät paljon muuta käytännöllistä opiskelun lomassa; ottavat käytännön teollaan julkisesti, ja Eskolan mukaan kiusallisen julkisella paikalla kaiken lisäksi, kantaa poliittisessa taistelussa.

Täytyy sanoa, että Eskolan teoksen loppuosaa kohooa suuriin mittoihin. Moni kaunokirjallinen teos jää kuolemaa, onnea, pelkoa tai aggressiota kuvatesaan Eskolan teoksen varjoon. Ei kai Eskola ole varsinaiseen kaunokirjalliseen esitykseen pyrkinyt, mutta kun tiedemiessosiologi on huolellisesti paneutunut aiheisiinsa ja antanut tieteellisen järjen ja ihmistunnon sulautua sujuvalla kynällä yhtenäiseksi esitykseksi, on tuloksena todistusvoimainen teos, jolla mielestäni on kiistaton kaunokirjallinen arvo.

Tämä arvio koskee erityisesti teoksen loppuosaa. Mutta on tästä asiasta loistellia esityksiä kirjan alkupuolellakin, joskaan ei siinä osassa, jossa alkeisoppi-kirjanomaisesti käydään lävitse marxilaisuuden yhteiskunnallisia peruskäsityksiä. Hyödyttömyydet eivät toki ole nämäkään osat. Mutta sittenkin kirjan paras anti on alkuosan jälkeen, siis teoksen pääosassa.

Eskolan kirja antaa jokaiselle jotakin. Minun mielenkiintoni kohdistui erityisesti lukuihin, joissa käsiteltiin ulkopolitiikkaa, turvallisuutta ja kuuluisia kriisilakeja.

Haavikon uhitteleva nationalismi

Ulkopolitiikasta Eskola esittää osuvia kantoja, jopa hieman provosoivia. Suurvaltateoria ei laisinkaan Eskolaa miellytä. Hän näkeekin siinä "ehdotonta symmetrisyyttä", joka tekee USA:n ja Neuvostoliiton aivan toistensa kaltaisiksi ja joka ei anna mitään aihetta erottaa so-

sialismia kapitalismista. Eskola on tässä asiassa ottanut kantaa juuri samaan ongelmaan, johon NKP:n poliittisen toimikunnan ehdokasjäsen Poris Ponomarev kiinnitti erityistä huomiota alustuksessaan kommunistien tieteellisessä konferenssissa Sofiassa. Ponomarev sanoi, että suurvaltateoria on luokkakannaton ja harhaanjohtava ja sitä käytetään Neuvostoliiton vastaisessa propagandassa. Erityisesti viime aikoina Kiina on syylistynyt tähän.

Eskola kohdistaa voimakkaan kritiikin kirjailija Paavo Haavikkoon, joka on omistanut kirjalliset kykynsä muun muassa suurvaltateorian levittämiseen ja Suomen kansallisten etujen puolustamiseen tällaisista lähtökohdista. Eskola ihmettelee sitä, että ulkopoliittikan voimahahmo, Keijo Korhonen, josta Kekkonen halusi väen väkisin tehdä ulkoministerin, ymmärtää haavikkomaista ajattelua. Kun Korhonen ymmärtää Haavikon uhittelevaa nationalismia jopa niin pitkälle, että on valmis todistamaan Haavikon Kekkonen ulkopoliittikan kannattajaksi, perää Eskola presidentti Kekkonen käsityksiä: Tärkeää kanssakunnan linjan kannalta" olisi kuitenkin tietää, onko myös Urho Kekkosella se sama maailmankuva, joka paistaa niin Haavikon kuin korhoslaisten ulkopoliittikan virkamiestenkin ajattelun takaa".

Näin Sodan ja rauhan miehet -näytelmän jälkeen on virkistävää lukea esimerkiksi seuraava hyödyllinen huomio: "Sitä, että Suomi suhtautuisi Neuvostoliittoon aivan erityisenä ystävänänsä kansojen joukossa ja pyrkiisi rakentamaan siihen yhteisissä sopimuksissa hahmotulla tavalla rikkaan ja syvän yhteistointasuhteen, ei tässä haavikkolaisessa ajattelussa oteta edes puheeksi". YYA-sopimuskin nähdään vain sopimuksena, joka "tunnustaa Suomen erityisen aseman puolueettomana valtiona"; ei sopimuksena ystävydestä, yhteistyöstä ja

keskinäisestä avunannosta."

Eskola arvioi, että kun ollaan oikein "puolueettomia" tiedollinen kuva maailmasta jää pinnalliseksi ja asenne väristyy. Hän väittää, että "suhtautuminen onkin loppujen lopuksi vahvasti puolueellista: epäsuorasti tullaan ottaneeksi kanta sitä sosialististen maiden rauhanpyrkimystä vastaan, josta ei mitään puhuta, ja sen kapitalismille ominaisen hyökkäävyyden puolesta, joka korotetaan muka kaikkien valtioiden yleiseksi ominaisuudeksi".

Marxilaisen sosiologin logiikka on paljastava ja armoton. Puolueettomuudesta päädytään puolueellisuuteen sen vuoksi, että puolueettomuuden perusteet eivät ole todellisia, niitä ei ole olemassa. Joten puolueellisuus on ainoa mahdollisuus.

Kyse on vain siitä, minkälaista tämä puolueellisuus on. Siihen Eskola antaa vastauksen. Oikeastaan hän vetää esiin Suomen todellisen tilan kaiken sen roinan alta, johon Suomen kansallisten etujen mukainen ulkopoliittikka on puolueettomuudella haudattu. Vaikka Eskola ei olekaan ensimmäinen, joka paljastaa puolueettomuuskäsitteen on hän epäilemättä ensimmäinen, joka tekee sen seuraavin vastaväitteet murskaavin sanoin: "Sen vuoksi Suomen ulkopoliittikan yleisenä päämäärän ei ole abstrakti ja passiivinen "puolueettomuus", vaan päämäärän on aktiivisesti "lujittaa kansainvälistä rauhaa ja turvallisuutta lieventämällä jännitystä sekä edistämällä rauhanomaisia ratkaisuja kaikissa tilanteissa... Eivätkä sodan ja rauhan kysymykset ole ainoita, joiden suhteen Suomi on aktiivisesti puolueellinen, kuten se on rauhan puolella. Kyllä se on myös Suomen ja Neuvostoliiton ystävyyspuolella, kaikkia niitä kansallisia ja kansainvälisiä tekijöitä vastaan, jotka tätä ystävyyttä pyrkivät heikentämään".

Antti Eskola on tehnyt suuren työn

pelastaakseen Suomen ja eräät puolueettomuusasiaa liian vähän harkinneet tai siinä asiassa liian herkästi oikeiston tahoon taipuneet puolueettomuuden suosta. Eskolan teoksen erityinen ansio on, että se kääntää asiat jaloilleen. Puolueettomuus on porvariston propagandassa käännetty merkitsemään oikeata, turvallista ja maamme kansallisten etujen mukaista asennetta, kun taas puolueellisuudesta kaiken tuon vastainen asia. Eskola osoittaa, että todellinen tila on päinvastainen.

Vaikka Eskolan kirjassa on ainesta käsitellä tätä aihetta hyvin pitkään, voidaan asia tässä vaiheessa päättää Eskolan rakentamaan ja todellisuutta vastaavaan asetelmaan: "joko Suomi tinkimättä toimii maailmanrauhaa sekä yhteistyötä Neuvostoliiton kanssa edistävästi tai sitten antaa lännen mielivaltaisesti määrätä, minkä verran maamme saa tuohon suuntaan toimia. Kaiken järjen mukaan juuri tämä jälkimmäinen, oikeiston kannattama vaihtoehto on itsenäisyydestä luopumista ja edellinen itsenäisyyttä".

Kriisilakien olemus

Ehkä puolueettomuusasiaa mielenkiintoisempi on Eskolan kirja kriisilakien tarkastelussa. Suurempi mielenkiinto perustuu asian uutuuteen. Eskola pureutuu erityisesti kriisiajan suojaamissuunnitelmiin, joiden mukaan teollisuuden toiminta varmennetaan kaikissa olosuhteissa. On laadittu kriisilakeja sekä tehty suunnitelmia ja viety niitä käytäntöön teollisuuslaitosten suojeluskunta-kaartien muodostamiseksi ja aseistamiseksi.

Kun eduskunnassa väitettiin teollisuuden suojaamispuuhat laittomiksi puuhiksi ja tehtiin asiasta kysely, antoi puolustusministeri Westerlund vastauksen, jon-

ka Eskola kirjassaan torjuu. Eskola kirjoittaa: "Olen lukenut huolellisesti Westerlundin tarkoittamaa puolustusvoimista annettua lakia. Sen toisessa pykälässä todella mainitaan puolustusvoimien yhdeksi tehtäväksi "puolustaa valtakuntaa ja sen oikeusjärjestystä sekä kansan elinmahdollisuuksia ja perusoikeuksia".

"Aivan huikea ja mihinkään lakiin perustamaton on kuitenkin se tulkinta, että tämä pykälä tarkoittaa yhteistoimintaa luokkataistelutilanteen yhden osapuolen, työnantajien, kanssa; aseellisten kaartiin muodostamista työnantajien käyttöön ja suunnitelmien tarkkaa salaamista vastapuolelta eli työläisiltä. Tässä armeija on käsittänyt tehtävänsä tavalla, joka ei missään nimessä voi olla sopusoinnussa sen hengen kanssa, jossa laki puolustusvoimista on eduskunnassa hyväksytty. Se toiminta, jota armeija tällä hetkellä näyttää suorittavan aseellisia suojaamiskaarteja muodostaessaan, ei voine perustua lakiin. Juristien tulkinnasta riippumatta oikeustaju pitää sitä yksipuolisuudessaan laittomana".

Tätä kohtaa Uudessa Suomessa kirjoittava Jaakko Korjus tarkoitti sanoessaan, että Eskola voi katsoa voittaneensa, ellei joku vastaa hänelle. Kukaan ei ole vastannut. Eskola on oikeassa ja voittanut. Maassa vallitsee laittomuus. Tuskin kuitenkaan vain tällä alueella ja vain tässä asiassa.

Antti Eskolan kirja antaisi aiheen monen asian käsittelyyn. Ennen kaikkea se on hyvin hyödyllinen ja opettava kirja, joka suorastaan provosoi keskustelua.

Urho Jokinen

Suomen työvään vallankumous v. 1918

Viktor Holodkovski. Suomen työvään vallankumous 1918. Kustannusliike Edistus, Moskova 1978. 566 s.

Neuvostoliittolaiset historioitsijat ovat kiinnittäneet suurta huomiota Suomen vuosien 1917—18 vallankumouksellisten tapahtumien tutkimiseen. Holodkovskin, Sykiäisen, Korosen ja Kiurun tutkimukset on julkaistu kirjoina*. Lisäksi on olemassa julkaisemattomia väitöskirjoja ja muiden tutkijoiden kirjoittamia artikkeleita. Näitä tapahtumia on tietenkin käsitelty varsin laajasti myös yleisluontoisemmissa kirjoissa (esim. Pohlekin, Suomi vihollisena ja ystäväenä 1714—1967. Hki 1969).

Laajin ja perusteellisin aikaisemmin ilmestyneistä tutkimuksista on Holodkovskin "Suomen vuoden 1918 vallankumous ja saksalaisten interventio" (ven.). Kirja, jota nyt esittelen on sen laajennettu ja täydennetty versio, josta on kuitenkin jätetty pois Suomen ja Saksan neuvostovastaisten suunnitelmien ja tekojen käsittely vuonna 1918. Niitä tekijä on perusteellisemmin käsitellyt vuonna 1977 suomeksi ilmestyneessä kirjassaan "Neuvosto-Venäjä ja Suomi 1918—1920".

* В. М. Холодковский. Революция 1918 г. в Финляндии и германская интервенция. Москва, 1967 год. И. Н. Сюкияйнен. Революционные события 1917—18 гг. в Финляндии. Петразаводск, 1962 г. М. Х. Киуру, Боевой резерв революционного Петрограда в 1917 г. Из истории русских большевистских организаций в Финляндии. Петразаводск, 1965 г. М. М. Коронен, Финские интернационалисты в борьбе за власть Советов. Ленинград, 1969 г.

On hyvä, että juuri Holodkovskin kirjat on suomennettu, koska ne ovat epäilemättä perusteellisimpia neuvostoliittolaisten historioitsijoiden tutkimuksia näistä aiheista. Esimerkiksi nyt ilmestyneen kirjan venäjänkielisessä versiossa Holodkovski on käyttänyt yli neljäsataa erikielistä (venäjä, suomi, ruotsi, saksa, ranska, englantia) tutkimusta ja julkaisua, sekä suurta määrää arkistomateriaalia. Heti aluksi onkin mainittava, että Holodkovski hallitseekin erittäin hyvin aihetta koskevan historiankirjoituksen ja arvostelee terävästi eri kysymysten yhteydessä kuudenkymmenen viime vuoden aikana kirjoitettuja porvarillisten historioitsijoiden teoksia ja käsitäyksiä.

Vallankumouksellinen tilanne

Luvuissa "Luokkataistelun kiihtyminen Suomessa tsaarivallan kukistumisen jälkeen" ja "Vallankumouksellinen tilanne jäi käyttämättä" Holodkovski osoittaa, että vallankumouksellisen kriisin syyt olivat syvällä suomalaisessa yhteiskunnassa, teollisuus- ja maatyöläisten kurjassa asemassa ja toisaalta porvariston ja maanomistajien haluttomuudessa suostua tarvittaviin uudistuksiin. Luokkaristiriitojen kärjistymistä hän kuvaa kiinteässä yhteydessä Venäjän vallankumoukselliseen kehitykseen: Venäjän vallankumoukset vaikuttivat Suomeen sytytyspommin tavoin. Etenkin Lokakuun vallankumous innoitti suomalaista työväestöä esimerkillään ja loi myös hyvät ulkoiset edellytykset työläisten toiminnalle etujensa puolesta. Suomessa syntyi jo marraskuussa 1917, suurlakon aikana, vallankumouksellinen tilanne, jota Vanhän työväänpuolueen johdon epäroinnin ja vastahakoisuuden vuoksi ei kuitenkaan käytetty hyväksi, vaikka laajat työvään joukot vaativat päättävistä toimintaa. Suurlakko oli Holodkovskin mie-

lestä "havainnollisimpia esimerkkejä siitä, miten työväen vallankumouksen kanalta erittäin suotuisat mahdollisuudet jäivät käyttämättä sen vuoksi, että maassa ei ollut vallankumouksellista puoluetta" (s. 72). Hän selvittää tarkasti työväenpuolueen eri johtohenkilöiden kantaa niin tässä kuin myöhemminkin. Yhdistämällä ne voi saada hyvän kuvan työväenpuolueen johtajien käsityksistä vv. 1917—18.

Itsenäinen Suomi ja Neuvosto-Venäjä

Luvussa "Suomen itsenäistyminen" kirjoittaja käy perusteellisesti läpi tapahtumien kulun ja eri henkilöiden, puolueiden ja valtioiden kannat sekä arvostelee tämän perusteella porvarillisten historioitsijoiden käsityksiä. Aikaisemmin suomen kielellä julkaistuissa neuvostoliittolaisten historioitsijoiden teoksissa ei ole näin laajaa ja perusteltua esitystä itsenäisyyskysymyksestä.

Holodkovski osoittaa, että Saksa ei suinkaan painostanut Neuvosto-Venäjää tunnustamaan Suomen itsenäisyyttä, vaan se painosti Suomea pyytämään Neuvosto-Venäjältä itsenäisyyden tunnustamisen (ss. 105—107, 114—116). Hän kritikoi myös niitä (esim. Polvinen), jotka pitivät Leninin asennetta Suomen itsenäistymiskysymyksessä reaalioliittisena tai taktisena, eikä periaatteellisenä, leniniläisestä kansallisuuspolitiikasta johtuvana.

Hän kirjoittaa, että venäläisten joukkojen jääminen Suomeen oli välttämättömyyksiä Pietarin puolustuksen vuoksi (s. 125) — niiden poistamisesta piti sopia yhteisen komission päätöksellä — ja huomauttaa, että yksikään "ulkovaltio ei pitänyt venäläisen sotaväen oleskelua Suomessa Suomen itsenäisyyden tunnustamisen esteenä sen jälkeen, kun neu-

vostohallitus oli julistanut Suomen riippumattomaksi (s. 130).

Kriisi kypsyi

Luvussa "Kriisin kypsyminen" Holodkovski kirjoittaa, että "vältettyään vallankumouksen marraskuussa 1917 saivat Suomen sosiaalidemokraattijohtajat vain lykätyn sitä, mutta eivät saaneet sitä estetyksi kokonaan, sillä yksikään marraskuussa työväestön vallankumoukselliseen nousuun johtaneista syistä ei ollut lakannut vaikuttamasta. Oli jopa syntynyt uusia syitä, jotka tehostivat entisten vaikutusta" (s. 132). Erittäin kärkevä oli elintarvikepula, jonka vaikutuksia ja ratkaisuyrityksiä tutkija laajasti selvittää. Koko maa oli käymistilassa. Porvaristo pyrki muuttamaan tilannetta edukseen niin eduskunnan toimenpitein kuin valmistautumalla aseiden käyttöön. Puna-kaartin osastot toimivat oma-aloitteisesti, koska sosialidemokraattinen puolue ei kyennyt asettumaan kehityksen johtoon. Tässä, kuten koko tutkimuksessaankin, Holodkovski kuvaa laajasti työväen joukkoliikettä ja painottaa sen merkitystä.

Porvaristo pakotti työväestön aseelliseen taisteluun. Työväen oli joko alistuttava tai taisteltava. Vanhan työväenpuolueen johtajien ansioksi on luettava, että lähes kaikki — nekin, jotka olivat aikaisemmin vastustaneet aseellista taistelua — nousivat taisteluun (s. 174).

Vallankumous ja työväenhallitus

Luvussa "Vallankumous" kirjoittaja selvittelee vallankumouksen kulkua, työväenhallituksen toimenpiteitä ja sen tekemiä virheitä.

Työväenhallitus pystyi järjestämään tuotannon ja hallinnon niillä alueilla, joilla se oli vallassa. Työläiset panivat käyntiin useat tehtaat ja näin todistivat

oikeaksi sen Engelsin esittämän ajatuksen, että porvaristo ei ollut enää tuotannon hoitamisen kannalta välttämätön luokka (s. 202). Tuotantolaitoksia otettiin työvään valvontaan ja joitakin tehtaita muutettiin tuottamaan sotatarvikkeita (s. 204).

Työväenhallitus toteutti monia edistykellisiä toimenpiteitä: helpotti työttömyyttä, pyrki ratkaisemaan elintarvikesyntymyksen, sääti työväestölle edullisia lakeja. Hallituksen ohjelma oli kuitenkin puolinen (s. 185), esim. sen julkaisema torpparilaki ei merkinnyt agaarikysymyksen radikaalia ratkaisua (s. 191—192), sen tekemä valtiosääntöesitys "ei edellyttänyt riistälajiluokkien taloudellisen mahdin hävittämistä eikä tuotantovälineiden tehtaiden ja pankkien kansallistamista" (s. 215).

"Väheksytty" sotakysymys

Luvussa "Kansalaissota" Holodkovski yksityiskohtaisesti käsittelee punaisten ja valkoisten armeijaa sekä sodan kulkua. Hän kirjoittaa, että "vallankumoushallitus väheksyi sotakysymyksen merkitystä. Sotakysymyksen ratkaisusta riippuu vallankumouksen kohtalo; siksi sotasioita olisi pitänyt keskittää hoitamaan parhaat voimat ja aloittaa vilkas poliittinen työ armeijassa, niin kuin bolshevikit tekivät ... Aivan toisin kuin bolshevikipuolue, Suomen sosialidemokraattinen puolue ei osoittautunut kansalaissodan kaudella johtavaksi tai suuntaantavaksi voimaksi" (s. 264).

Neuvosto-Venäjän antamasta avusta Suomen vallankumoushallitukselle käydään keskustelua myös neuvostoliittolaisten historioitsijoiden keskuudessa. Holodkovskin nyt ja Pohlekinin kirjassaan "SSSR — Finljandija" (Moskva 1975) esittämät arviot poikkeavat toisistaan. He ovat yhtä mieltä siitä, että Neuvosto-Venäjä ja Lenin henkilökohtai-

sesti tekivät kaikkensa auttaakseen punaisia ja että apu oli oikeutettua, mutta avun merkityksestä heillä on erilaiset käsitykset.

Holodkovski kirjoittaa: "Neuvosto-Venäjän avun turvin Suomen Punainen kaarti sai riittävästi aseita ja ampumatarvikkeita. Ilman tätä apua se ei olisi voinut ajatellakaan vakavia sotatoimia valkoista armeijaa vastaan, joka sai aseita ym. tarvitsemaansa ulkomailta (s. 229) ja "vallankumoukselliselle Suomelle olivat erittäin arvokkaana apuna Neuvosto-Venäjältä saadut elintarvikkeet" (s. 247). Pohlekin taas kirjoittaa, että "Neuvosto-Venäjän apu ei merkinnyt vallankumouksellisten joukkojen potentiaalinen mitenkään olennaista lisäystä (SSSR — Finljandija. Moskva 1975, s. 231). Mainittakoon, että punaisten riveissä taisteli sodan eri vaiheissa 1000—3000 venäläistä sotilasta, elintarvikke- ja muun avun tarkkaa määrää on vaikea sanoa, koska osa ei esim. tullut perille asti.

Analysoimalla kriittisesti kansalaissodan luonnetta ja siitä käytettäviä eri nimityksiä, Holodkovski osoittaa "vapausota"-termin keinotekoisuuden ja toteaa, että suomalaisessa porvarillisessa historiankirjoituksessa on yhä yleisemmäksi käymässä "kansalaissota"-termi. Tarkimmin hänen mukaansa sotaa luonnehtii marxilaisten jo kauan sitten käyttämä termi "luokkasota" (s. 310).

Holodkovski käsittelee laajasti myös valkoisten Ruotsista saamaa apua ja Ruotsin sosialidemokraattien suhdetta Suomen vallankumoukseen (s. 311—337).

Saksalaisten osuus ja jääkärit

Luvussa "Saksan väliintulo ja vallankumouksen tappio" kirjoittaja käsittelee aluksi jääkäriiliikettä ja kirjoittaa mm. että "ennen Suomeen lähtöä jääkärit

antoivat kirjallisen lupauksen, että he palvelevat vuoden Suomen armeijassa, ja vannoivat uskollisuuden valan "lailliselle" (ts. valkoiselle) hallitukselle. Saksa velvoitti siis jääkärit tukahduttamaan Suomen vallankumousta" (s. 347).

Tämän jälkeen hän käsittelee valkoisten avunpyyntöä Saksalta ja Saksan ja valkoisten välistä sopimusta, josta on viime aikoina runsaasti keskusteltu Hannu Rautakallion väitöskirjan julkaisemisen yhteydessä (ks. Kommunisti 3/78 ss. 214—216). Tätä orja-sopimusta Holodkovski kritikoi voimakkaasti jo tämän kirjan venäjänkielisessä vuonna 1967 ilmestyneessä laitoksessa. Hän kertoo Saksassa vallinneen erimielisyyksiä interventioon ryhtymisestä, mutta "noin edullisen sopimuksen solmiminen kannusti Saksaa jouduttamaan interventiota, josta tuli luvattujen mahdollisuuksien toteuttamiskeino" (s. 361). Saksalaisten joukkojen määräksi kirjoittaja arvelee noin 15 000 (s. 312).

Saksalaisten interventio vaikutti tunnustavasti kansalaissodan kulkuun: valkoiset saivat lisävoimia, punaisten strateginen asema heikentyi huomattavasti ja se vaikutti masentavasti huomattavaan osaan punakaartilaisista. Tannerin kaltaiset oikeistojohtajat alkoivat nostaa päätänsä (s. 412—414).

Valkoinen terrori

Viimeisessä luvussa Holodkovski käsittelee valkosta terroria ja taantumusta tekee yhteenvetöön luokkasodan uhreista sekä kuvaa Suomen muuttumista Saksan vasalliksi ja kuningasseikkailua.

Suomen vallankumouksen kansainvälinen merkitys on Holodkovskin mukaan ennen kaikkea siinä, että se jatkoi Lokakuun vallankumouksen alkamaa aaltoa ja "omalla tavallaan vahvisti oikeiksi bolshevikien kehittämät vallankumouksellisen taktiikan peruskohdat" (s. 493).

Saksalaisten interventio oli "päätekipä, joka turvasi porvariston vallan säilymisen Suomessa" (s. 494). Vallankumouksen tappion vuoksi jäi toteutumatta se, mitä lupasi vallankumouksen voitto: sosiaalisten ongelmien nopea ja päättävä ratkaiseminen työtätekevien etujen mukaisesti. Sosialismin rakentaminen Suomen oloihin sopivin menetelmin ja ystävällisten suhteiden ylläpitäminen Neuvosto-Venäjän kanssa. Näitä tehtäviä toteuttamaan perustettiin SKP.

* * *

Tuure Lehen on sanonut, kirjoittaessaan kansalaissotaa käsittelevistä kirjoista, että sellaista kirjaa tuskin kirjoitetaan vielä tällä vuosisadalla, joka kuvaa asian kaikkia puolia tyydyttävällä tavalla. Holodkovski asetti johdannossa tavoitteekseen päästä mahdollisimman lähelle tätä tavoitetta jo nyt ja siinä hän onkin onnistunut. Kirja käsittelee marxilaiselta kannalta Suomen vallankumouksen tärkeimpiä ongelmia perusteellisesti.

Valitettavasti kirjan tasoa hieman laskee kankeahko suomennos. Lainauksissa puikahti esiin jo "saksalaisten väliintulo", lisäksi kääntäjä puhuu "tosioaineistosta" (tosiasioista) ja "vanhasta luvusta" (vanhan ajanlaskun mukaan), hänen mukaansa lakiehdotus siirtyy "seuraavan äänestykseen, jos eduskunnan kolmasosa sitä vaati" (s. 11) ja "järjestöissä oli havaittavissa myrskyisää nousua" (s. 18—19) ym.

Aki Paananen

Nuoren Marxin kirjoitukset

Marx—Engels, Valitut teokset kuudessa osassa. 1 osa. Kustannusliike Edistys, Moskova 1978. 655 s.

Marxin ja Engelsin vastailmestyneen 6-osaisen Valittujen teosten ensimmäisen niteen myötä on vihdoinkin saatu suomenkielellä otos Marxin mielenkiintoisia nuoruudentöitä.

Klassikkojen töihin tutustuminen maksaa vaivan. Ne eivät vanhene, vaan niihin palataan yhä uudelleen. Voidaan sanoa, että tulkitsijat tulevat ja menevät, mutta klassikot pysyvät. Jokaisen sukupolven ja aikakauden on löydettävä oma-kohtaisesti Marxinsa ja Engelsinsa alkuperäisessä muodossaan ja vääristelemättömänä.

Käsillä olevat Marxin varhaistyöt ovat arvokkaita myös siksi, että ne valottavat marxilaisuuden syntyprosessia. Tämän kautta on mahdollista omaksua marxilaisuus kehittyvänä ja uudistuvana oppina ja torjua näkemykset marxilaisuudesta kokoelmana valmiita kaavoja tai päänäpääntävinä totuuksina.

Marxilaiseksi ei synnytä, vaan muovautaan. Marxin yhteiskunnallista tiedostusta voidaan pitää klassisena prototyyppinä tuosta tiedostamistaipeleesta. Siksi juuri Valittujen ykkösosan kattama Marxin 10-vuotinen aatteellisen kehityksen taival kommunistiksi on niin jännittävä.

Teosten ensimmäiseen osaan on liitetty myös Leninin kirjoittamat lyhyet elämäkerralliset katsaukset Marxista ja Engelsistä. Näissä historiikeissa Lenin myös esittää yhteenvetäen marxilaisuuden peruseräntteet.

Marxilaisuus kehittyvänä oppina ja Leninin panos sen kehittämisessä näyttää olevan vieras elegantille läntiselle marxilaisuudelle, joka Leniniä käsittelessään vajona pahimmissa tapauksissa "teoreettiseen ryssittelyyn" ja Marxin kohdalla erottelemaan "nuoren ja vanhan Marxin". Tosiasiassa itse Marx luhistaa tämän myytin. Marxin tie on vallankumouksellinen alusta loppuun.

Opiskelija Marx

Marx aloitti opiskelunsa Bonnin yliopistossa mielenlaatunsa kannalta epäkiitolliseen aikaan. Vuoden 1833 demokraattisten opiskelijamallakoiden jälkeen taantumus oli kiristänyt painostustoi-miaan ja epäpoliittisuus oli kohonnut opiskelijoiden keskuudessa pinnalle. Ei ollut puhuttakaan yhteiskunnallisesta toiminnasta. Marx joutui rajujen kemujen, juominkien ja kaksintaistelujen keskelle: elokuussa 1863 hän haavoittui kaksintaistelussa lievästi silmään ja istui arestisellissä yörauhan rikkomisesta. Väittely kaljakapakoissa eskaloitui monasti aika-moiseksi ryyppäämiseksi. Myöhemmin Marx muisteli, kuinka hän kerran Bonnissa pani ranttaliksi Bruno Bauerin kanssa ratsastaen aseilla paikallisten pikkuporvareiden töllistellessä hölmistyneinä: "Me pidimme lystiä ja aasit mylvi-vät." Marxin isä tajusi, ettei tämän on-nistu "yhdistää kaksintaistelua ja filo-sofiaa" ja siirsi poikansa pikimmiten Berliinin yliopistoon. Feuerbach onkin to-dennut, että maan muut yliopistot olivat siihen verrattuna "pelkkiä kaljakapa-koita".

Berliinissä Marx aloitti opiskelun "rak-kaudesta päihtyneenä". Edellisenä kesänä hän oli salaa kihlautunut tulevan vai-monsa Jennyn kanssa ja saavuttanut tä-ten Mehringin mukaan "ensimmäisen ja ihanimman voittonsa". Romanttisen lyy-risessä mielentilassaan Marx antautui ru-noudelle. Tässä yhteydessä hänen nuo-

ruudenlyriikkansa voi kuitata mainitsemalla sen, kuinka hersyvästi Marx jälkeenpäin sille naureskeli.

Valituissa julkaistu Marxin Berliinin kauden kirje isälleen osoittaa hänen henkistä selkiintymistään. Marx kirjoittaa: "Mutta runoushan sai ja sen piti olla vain sivuharrastus. Minun täytyi opiskella oikeustiedettä ja ennen kaikkea tunsin kiihkeätä halua kamppailla filosofian kanssa" (s. 57). Kun "mikään ei voinut läpäistä ilman filosofiaa", Marxin oli väistämättä käytävä ennenpitkää käsiksi Hegelin järkälemäiseen filosofiseen järjestelmään, jonka "groteski kalliomelodia" ei aluksi tosin häntä miellyttänyt. Vähän tuonnempana Marx kuitenkin kertoo kirjeessään perehtyneensä Hegeliin alusta loppuun sekä useimpiin hänen oppilaisiinsa.

Välitön kosketus näihin nuorhegeliläisiin merkitsi paljon myös Marxin poliittisen aktivoitumisen kannalta. Hänen tiensä kulki filosofian kautta politiikkaan. Merkittävä etappi tuolla tiellä oli Marxin tohtorinväitöskirja "Demokritoksen ja Epikuroksen luonnonfilosofioiden välinen ero". Neuvostoliittolainen N. Lapin toteaa mainiossa kirjassaan "Nuori Marx": "Marxin tohtorinväitöskirja oli hänen vallankumouksellis-demokraattisten katsomustensa filosofinen airut, hänen käytännöllisen vallankumouksellisdemokraattisen toimintansa teoreettinen valmistelija" (s. 45). Tohtorinväitöskirjassaan idealisti Marx esiintyy jo taistelevan ateismin kannalla ja on selvästi kiinnostunut materialismista. Sitä osoittaa jo pelkkä väitöskirjan aihekin. Marxin teoreettisen toiminnan taustalla alkoi väijyä materialismin dialektinen syke. Ateismi ja vallankumouksellinen demokrattisuus potkii idealismin puitteita vastaan. Seuraava etappi oli törmäys käytäntöön.

Tanksepäinluotaavassa maininnassaan vuodelta 1859 Marx muistelee, kuinka hän vuosina 1842—1843 joutui "Rhei-

nische Zeitungin" toimittajana ollessaan ensi kerran pulaan, kun täytyi osallistua keskusteluun ns. aineellisista eduista. Hän kertoo, että nuo keskustelut "antivat ensimmäiset aiheet askarteluuni taloudellisten kysymysten parissa". Toimittaja Marx joutui tutustumaan läheltä Reinin laakson sorretun työväen asemaan. Hän alkoi esiintyä sen etujen puolustajana, mikä toimi kimmokkeena hänen tieteellisen metodologiansa edelleenkehittämisessä; eli luokkakantaisuus on edellytyksenä tieteellisen yhteiskunta-teorian synnylle. Reinin lehdessä julkaistut Marxin taistelevat artikkelit olivat aimo askel kohti materialistista historiankäsitystä, jota hän vetäytyi julkisuuden näyttämöltä kehittelemään tutkimuskammiionsa.

Materialisti ja kommunisti

Kammionurastuksen tuloksena Marx teki pesäeron Hegelin ja idealismin kanssa. Hegelin oikeusfilosofian kriittisessä tarkastelussa hän päätyi johtopäätökseen, jonka mukaan oikeussuhteiden ja valtiomuotojen selitys piilee aineellisissa elinsuhteissa. Tämä merkitsi historian uudelleenmieltämistä, materialistista historiankäsitystä. Se oli ensimmäinen teoreettinen edellytys sosialismin muuttumiseksi utopiasta tieteeksi.

Marxin artikkelit "Juutalaiskysymyksestä" ja "Hegelin oikeusfilosofian kritiikkiä. Johdanto" ilmitoivat Marxin lopullisen siirtymisen materialismin ja kommunismin kannalle. Erityisen tarkkaan kannattaa tutustua jälkimmäiseen artikkeliin, joka on todellista Marxin ajatustykin sarjatulta.

"Vallankumous... alkaa filosofin aivoissa", toteaa Marx (s. 110). Artikkelissaan hän tekee myös vallankumouksellisen johtopäätöksen proletariaatin, nykyaikaisen työväenluokan maailmanhistoriallisesta roolista: ihmiskunnan vapau-

tuksen pää on filosofia ja sen sydän proletariaatti. Tuon luokan välitön asema, aineellinen välttämättömyys, omat kahleet pakottavat sen siihen. Filosofia löytää proletariaatissa aineellisen ascensa ja proletariaatti filosofiassa henkisen ascensa. Proletariaatti on teorian ja käytännön välijäsen, se aineellinen voima, joka kykenee toteuttamaan sosialistisen vallankumouksen ja yhteiskunnan. "Aineellinen voima on kukistettava aineellisella voimalla, mutta myös teoriasta tulee aineellinen voima heti kun kansanjoukot ovat omaksuneet sen" (s. 109).

Marx kulkee uskonnon kritiikistä filosofian kritiikkiin ja edelleen politiikan kritiikistä talouden ja taloustieteen kritiikkiin. Jo aiemmin erillisenä kirjana suomeksi ilmestyneitä Marxin "Taloudellisfilosofiset käsikirjoitukset vuodelta 1844" voidaan pitää eräänlaisena alkuosittona hänen tärkeimmälle työlleen "Pääosalle". Käsikirjoituksissaan Marx alkoi hahmotella kommunismin teoreettista taloustieteellisen-filosofista perustaa. Niihin sisältyvään meilenkiintoiseen vieraantumisen problematiikkaan kannattaa tutustua mainitun Lapinin kirjan opauksella.

Ensimmäisessä yhteisessä työssään "Pyhä perhe eli kriittisen kritiikin kritiikkiä" Marx ja Engels osoittivat purevasti pelkän teoreettisen kritiikin riittämättömyyden. Puhdas teoret sointi vailla yhteyttä joukkoliikkeeseen kääntyy taantumukseksi näpertelyksi. Marx ja Engels korostavat, että kansanjoukot ovat historian todellisia luojia. Siksi heidän teoreettinen työskentelynsä nivoutui aina kiinteästi työväenluokan taistelutarpeisiin. Se tähtäsi vallankumoukselliseen toimintaan. Alunalkaen marxilainen teoria on korostuneesti toimintaohje. Selitely ei ole sille ominaista. Teorian luova omaksuminen on myös lääke toiminnan kaavamaisuutta vastaan.

Aimo Minkkinen

Soihtu 2/1979

Svensk resumé

Kinas väg till bundsförvant för imperialismen

I artikeln redogörs för Kinas Kommunistiska Partis inrikes- och utrikespolitiska utveckling och för partiledningens förbund med de imperialistiska staterna. Juhani Lehto konstaterar i sin artikel att den avgörande vändningen till förmån för Mao Zedong ägde rum efter den partikongress som hölls 1956. Då avlägsnades marxism-leninismens och den proletära internationelismens anhängare ur partiledningen.

Nyfeminismen

Mirja Ruikka ställer följande fråga till de finländska nyfeministerna: Mot männen eller mot monopolen? Hon kritiserar feministerna för att de förvränger marxismens klassiker.

FKP och skolans demokratisering

Kari Koivumäki visar i sin artikel att FKP sedan sitt grundande — och det gamla arbetarpartiet dessförinnan — har haft en hållbar linje för att demokratisera Finlands skolväsen.

Högskolorna och monopolen, studentlön

Därtill innehåller tidningen Arnold Bruns artikel om Frankfurt-skolans inverkan på studentrörelsen i Tyska Förbundsrepubliken, Jari Veijalainens artikel om monopolens intrång i högskolorna och Matti Laines artikel om studentlön. Diskussionsämnen är politisk och bildningsuniversitetet, militarism och den nuvarande krisen marxistiska analys. Därtill recenserar några böcker som nyligen har utkommit.

English Summary

The road of China into partnership with imperialism

The article deals with the development of the political line of the Chinese Communist party in domestic as well as in international affairs and the alliance of the party leadership with imperialist countries. Juhani Lehto concludes in his article that the decisive turn in support of Mao Zedong took place after the 1956 Party Congress, when those supporting marxism-leninism and proletarian internationalism were expelled from the party leadership.

Neo-feminism

Mirja Ruikka puts forward an important question to Finnish neo-feminists: against men or monopolies? She criticizes the feminists of misunderstanding marxist classics.

FCP and the democratization of education

Kari Koivumäki points out in his article that the FCP — and before that the old labor party — has had a sound line concerning the democratization of the educational system.

Universities and monopolies, student salary

In addition to the articles already mentioned there is an article by Arnold Bruns on the influence of the Frankfurt School on the student movement in the FRG. Jari Veijalainen writes about the infiltration of monopolies into the universities and Matti Laine writes about student salary. The discussions in the magazine deal with the classical university idea and polytechnic education, militarism and the marxist assessment of the present crisis. Some recently published books are also reviewed in the magazine.

Русское резюме

Путь Китая рядом с империализмом

В статье анализируется развитие внутренней и внешней политики Китайской коммунистической партии за все время её существования, объединение партийного руководства и империалистическими странами. Юхани Лехто отмечает в своей статье, что решающий поворот в пользу Мао Цзедунa произошел в 1956 году после съезда компартии, когда руководящие деятели, поддерживающие марксизм-ленинизм и пролетарский интернационализм были устранены с руководства партии.

Неофеминизм

Мирья Руйкка обращается к финским неофеминистам с вопросом Против мужчин или монополии? Она критикует феминистов из-за неправильного понимания классиков марксизма.

КПФ и демократизация школы

Кари Койвумяки показывает в своей статье, что с самого начала своего основания КПФ — и до этого старая рабочая партия имели прочную линию демократизации школьной системы.

Высшая школа и монополии, заработная плата студентов

В журнале публикуется статья Арнольда Брунса о влиянии франкфуртской школы на студенческое движение в Федеративной республике Германии; статья Яри Вейялайнена о проникновении монополий в высшую школу и статья Матти Лайне о заработной плате студентов. Тематики дискуссии являются политехническое обучение и университет свободного научного образования, милитаризм и марксистский анализ нынешнего кризиса. Кроме того в журнале рецензируются некоторые новые книги.